

CHILDREN'S LEGAL EDUCATION
ADAPTED RESOURCES

Adolescenții – drepturi și legi

GHID PENTRU FACILITATORI

Cu sprijinul financiar al Programului pentru
Drepturi Fundamentale și Cetățenie al Uniunii Europene

Publicat de:

Organizația Salvați Copiii România

Intr. Ștefan Furtună nr. 3,

sector 1, cod 010899

București, România

www.salvaticopiii.ro

Prima ediție: decembrie 2014

© 2014 Organizația Salvați Copiii România

Titlul: Adolescenții – drepturi și legi. Ghid pentru facilitatori

(Titlul în engleză: Teenagers, Their Rights and the Law. A Toolkit for Facilitators)

Această publicație este protejată de drepturile de autor, dar poate fi reprodusă prin orice mijloace, gratuit, fără permisiune prealabilă, în scopuri didactice, dar nu pentru revânzare. Pentru reproducere în orice alte condiții, este nevoie de permisiunea prealabilă în scris a Salvați Copiii România și poate fi percepută o taxă.

Această publicație a fost produsă cu sprijinul financiar al Programului pentru Drepturi Fundamentale și Cetățenie al Uniunii Europene. Conținutul acestei publicații este responsabilitatea unică a Salvați Copiii România și nu reflectă în mod necesar opinia Comisiei Europene.

ISBN 978-606-8344-15-7

Cu sprijinul financiar al
Programului pentru Drepturi
Fundamentale și Cetățenie
al Uniunii Europene

**CHILDREN'S LEGAL EDUCATION
ADAPTED RESOURCES**

Cuvânt înainte

Acest ghid este adresat facilitatorilor care lucrează cu copii (în special adolescenți), fiind scris într-un mod care, sperăm noi, să fie potrivit atât pentru profesioniști, cât și pentru voluntari și tineri care doresc să se implice în informarea celor de vârste apropiate lor.

Ghidul oferă o serie de instrumente de care facilitatorul se poate folosi pentru a-i ajuta pe adolescenți să înțeleagă ce drepturi au, dar și cum să le folosească în societate. Ne-am străduit să prezentăm cât mai simplu posibil relația dintre drepturi și legi, dar, cu toate acestea, conceptele abordate sunt unele complexe. Cu unele adaptări acolo unde este necesar, activitățile din acest ghid pot fi organizate cu adolescenți între 12 și 18 ani.

Sunt oferite resurse relevante, inclusiv trimeri către instituții și organizații care pot acorda suport adolescenților. Însă cea mai importantă resursă rămâne facilitatorul! Indiferent dacă este vorba de discuții de grup sau individuale, facilitatorul este persoana de referință pentru adolescenți. Dacă vă aflați în această situație, va trebui să îi ajutați pe adolescenți să dezbata și să analizeze critic informațiile, precum și să învețe cum să se comporte astfel încât nu doar propriile drepturi să le fie respectate, ci și cele ale celorlalte persoane. Scopul nostru nu este acela de a cere adolescenților să memoreze o listă de prevederi legale, ci să-i învățăm cum să gândească și să se raporteze la drepturi și legi. Am pus accentul pe implicarea activă a adolescenților, nu pe simpla oferire de informații.

Abordarea pe care am ales să o folosim este, așadar, potrivită pentru educația non-formală. Cu toate acestea, ghidul poate fi folosit și în unele contexte mai formale (de exemplu, profesioniștii din sistemul de justiție pot beneficia de aceste materiale care îi pot ajuta să aibă o abordare adaptată copiilor).

Am elaborat și un set conex de trei manuale adresate adolescenților, care, împreună cu prezentul ghid, formează un pachet de resurse pentru educație juridică. Subiectele privind drepturile copiilor și legislația sunt, bineînțeles, mult mai multe decât cele pe care le-am inclus în acest pachet de resurse. Atunci când am selectat temele, am luat în considerare diverse consultări realizate cu adolescenți din Europa, care au vorbit despre lucrurile care îi preocupă. Pe măsură ce adolescenții cu care lucrați aduc în discuție și alte subiecte de care sunt interesați, vă încurajăm să adaptați ghidul de față. Suntem foarte interesați de modul în care ghidul este adaptat la nevoile grupurilor de adolescenți cu care lucrați și vă rugăm să ne împărtășiți experiențele și sugestiile voastre la adresa de email info@clearproject.eu.

Sperăm că veți considera utile resursele din acest ghid și vă încurajăm să printați sau să fotocopiați tabelele, scenariile și informațiile necesare pentru organizarea activităților cu adolescenți. Dacă știți și alte persoane care pot fi interesate, vă rugăm să le transmiteți acest ghid.

Puteți descărca resursele pentru educația juridică a adolescenților, inclusiv cele trei manuale adresate adolescenților, de pe pagina de internet a proiectului nostru: www.clearproject.eu

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE

i. Introducere: drepturi și legi	1
ii. Resurse pentru educația juridică a adolescenților	3
iii. Cum puteți folosi ghidul: sfaturi utile pentru interacțiunea cu adolescenții	6

PARTEA I: Trei teme importante privind drepturile copilului

Tema 1 – Ce înseamnă „a fi copil”	12
Ce drepturi specifice au copiii?	12
Ce spun adolescenții despre ce înseamnă să fie copii?	12
Ce înseamnă din punct de vedere legal „a fi copil”?	13
Muncă, bani și timp liber	16
Echilibrul potrivit	16
Tema 2 – Dreptul la protecție împotriva violenței	17
Ce spune Convenția ONU despre dreptul copilului la protecție?	17
Ce spun adolescenții despre violență?	17
Ce trebuie să știe adolescenții despre violență?	18
De ce abilități au nevoie adolescenții pentru a gestiona situațiile de violență?	21
De ce sprijin au nevoie adolescenții?	22
Tema 3 – Adolescenții în contact cu legea	25
Ce spune Convenția ONU despre contactul copilului cu sistemul de justiție?	25
Ce spun adolescenții despre contactul cu legea?	26
Ce trebuie să știe adolescenții despre contactul cu legea?	26
De ce abilități au nevoie adolescenții când intră în contact cu legea?	33
De ce sprijin au nevoie adolescenții?	33

PARTEA A II-A: Activități

Drepturi și legi – sesiune introductivă	38
Ce înseamnă „a fi copil” – activități pentru tema 1	42
Dreptul la protecție împotriva violenței – activități pentru tema 2	48
Adolescenții în contact cu legea – activități pentru tema 3	59

ANEXE

Anexa 1 – Legislație și sprijin privind protecția copiilor împotriva violenței	73
Anexa 2 – Legislație și sprijin privind contactul copiilor cu sistemul de justiție	80

i. Introducere: drepturi și legi

Ce sunt drepturile?

Drepturile omului și drepturile copilului nu se referă la ceea ce „vrem”. Drepturile se referă la ceea ce „ne trebuie” pentru a trăi în siguranță, a fi sănătoși și a ne dezvolta la potențialul nostru maxim. Drepturile omului există pentru a garanta că ne tratăm unii pe alții corect și adecvat.

Declarația universală a drepturilor omului a rezultat în urma experienței celui de-al Doilea Război Mondial. Prin această Declarație, comunitatea internațională și-a luat angajamentul ca atrocitățile ce au avut loc în timpul conflictului să nu se mai repete.

Drepturile omului au la bază principii precum demnitate, corectitudine, respect, autonomie și egalitate. Aceste drepturi sunt importante în viața noastră de zi cu zi, pentru că ne protejează libertatea și ne dau posibilitatea să avem un control asupra vieții noastre. Avem dreptul să luăm parte la deciziile care ne afectează viețile. De exemplu, deciziile instituțiilor publice au impact asupra noastră, ceea ce ne dă dreptul să ne implicăm în luarea acestor hotărâri. Totodată, avem dreptul să beneficiem de serviciile instituțiilor publice, în mod egal și echitabil.

De ce au nevoie copiii de drepturi?

Copiii au drepturi specifice deoarece trebuie să beneficieze de o protecție specială, de care adulții nu au nevoie. Copiii depind de oamenii din jurul lor timp de multă vreme, în perioada copilăriei. Copiii au nevoie să fie ajutați să se dezvolte armonios și să devină adulți independenți, capabili să respecte drepturile celor mai vulnerabili decât ei.

Copiii și adolescenții trebuie ajutați să afle cât mai multe lucruri despre drepturile care-i protejează. Faptul că sunt încurajați să se gândească la aceste drepturi și să vorbească despre ele cu alte persoane, poate contribui semnificativ la dezvoltarea lor. Un copil care își cunoaște drepturile poate vedea dacă familia și prietenii săi respectă aceste drepturi și va fi în măsură să respecte, la rândul său, drepturile altora. Prin înțelegerea drepturilor omului și ale copilului putem să contribuim la o lume mai bună. Chiar și o simplă discuție despre drepturi ne poate ajuta să privim lucrurile dintr-o altă perspectivă.

O perspectivă mai largă

Facem cu toții parte dintr-un context mult mai larg și acest lucru ne dă forța „solidarității”. Drepturile copiilor și adolescenților (cu vârste sub 18 ani) sunt stabilite într-un act internațional numit *Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului* (în acest ghid vom folosi prescurtarea **Convenția** sau CDC).

Cele 42 de drepturi ale copilului (care se regăsesc în Convenție sub formă de articole) sunt strâns legate unele de celelalte și au toate aceeași importanță. Toate statele din Europa au fost de acord să vegheze ca aceste drepturi să fie asigurate copiilor. Prin urmare, autoritățile au responsabilitatea de a garanta că legile pe care le adoptă duc la respectarea drepturilor copilului.

Deoarece facem parte dintr-o comunitate mult mai mare, atunci când legile din țara noastră nu ne protejează, putem căuta ajutor în altă parte. Curtea Europeană a Drepturilor Omului se poate pronunța dacă există o neconcordanță între drepturile noastre și legislația din țara noastră.

Copiii din țările care au ratificat *Protocolul opțional la Convenția cu privire la drepturile copilului privind o procedură de comunicare* pot depune plângeri la Comitetul pentru Drepturile Copilului (din cadrul Organizației Națiunilor Unite), cu privire la încălcarea drepturilor lor. Pentru aceasta, ei trebuie mai întâi să epuizeze toate opțiunile legale disponibile la nivel național.

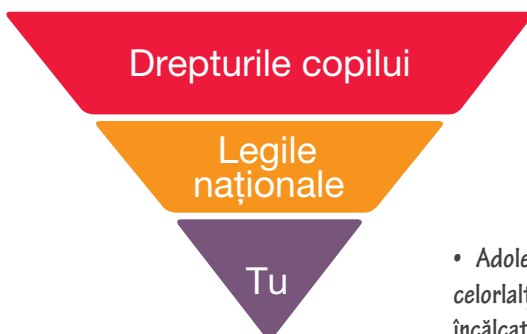
Relația complexă dintre legi și drepturile copilului

Autoritățile țărilor au datoria să recunoască faptul că toți copiii au nevoie de protecție și, mai mult, să se asigure că drepturile speciale ale copiilor sunt reconfirmate și garantate prin legile naționale. Articolul 3 al Convenției afirmă că toate deciziile care îi privesc pe copii trebuie luate ținând cont, în primul rând, de *interesul superior al copilului*. Toți adulții trebuie să aibă în vedere ce este cel mai bine pentru copii. Atunci când adulții iau hotărâri, ei trebuie să se gândească la impactul pe care acestea îl vor avea asupra copiilor. Acest lucru este valabil în mod special pentru cei care calculează bugete, dezvoltă politici și concep legi.

Autoritățile trebuie, de asemenea, să respecte drepturile și responsabilitățile familiei de a-și ghida și îndruma copiii, astfel încât, pe măsura ce cresc, aceștia să învețe să-și folosească în mod corespunzător drepturile (articolul 5). Convenția nu urmărește să transfere, de la părinți la autoritățile statului, responsabilitățile cu privire la copii. Din contră, Convenția stabilește că autoritățile au datoria să protejeze și să sprijine familiile, astfel încât acestea să își poată îndeplini rolul esențial de a avea grijă de proprii copii.

Autoritățile trebuie să se asigure că nevoile copilului sunt satisfăcute, respectând în același timp drepturile și responsabilitățile familiei de a-i crește pe copii așa cum se cuvine. De cele mai multe ori, familia acționează în interesul superior al copilului, însă, în anumite situații, autoritățile trebuie să asigure copiilor protecție împotriva relelor tratamente.

Pe măsură ce copiii cresc, drepturile lor rămân neschimbate (până împlinesc 18 ani), dar legile trebuie să recunoască modificările care apar în viața acestora. Astfel, autoritățile și legile se confruntă cu provocări multiple, deoarece aceste schimbări din viața copiilor implică niveluri diferite de libertate și o creștere treptată a responsabilității. De exemplu, copiii au dreptul să spună ceea ce și-ar dori să se întâmple, iar opiniile lor trebuie luate în considerare atunci când adulții iau decizii care îi privesc pe copii (articolul 12), însă, în cele mai multe țări europene, dreptul de vot se acordă începând cu vârsta de 18 ani.

- Națiunile Unite au convenit asupra a 42 de drepturi ale copiilor. Acestea se regăsesc sub formă de articole.

- Legislația fiecărei țări interpretează, respectă și protejează ușor diferit aceste drepturi.

- Adolescenții trebuie să-și cunoască drepturile, să respecte drepturile celorlalți și să știe unde să caute ajutor atunci când aceste drepturi le sunt încălcate.

Problema drepturilor este complicată.

Este în regulă să pui drepturile tale înaintea drepturilor altei persoane?

Punând drepturile tale înaintea drepturilor altora, spui de fapt că ești mai bun decât ei?

Deseori adulții nu știu ce drepturi au copiii și nici copiii nu-și cunosc drepturile. Adulții trebuie să cunoască și ei drepturile copiilor.

Articolul 42 – Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului trebuie să fie făcută cunoscută tuturor adulților și copiilor

ii. Resurse pentru educația juridică a adolescenților

În cadrul proiectului „C.L.E.A.R. – Educație Juridică pentru Copii – Resurse Adaptate” am dezvoltat un ghid adresat facilitatorilor și trei manuale pentru adolescenți. Ghidul de față vă pune la dispoziție o serie de instrumente pe baza cărora puteți să-i ajutați pe adolescenți să înțeleagă, pe de-o parte, legile care le asigură drepturile și, pe de altă parte, modul în care se schimbă relația dintre aceste legi și ei, pe măsură ce cresc.

Adolescenții au nevoie să înțeleagă drepturile care îi protejează și legile pe care trebuie să le respecte. De asemenea, au nevoie de sprijin pentru a-și dezvolta abilități care să le permită să exercite un mai bun control asupra vieții lor, să-și asume responsabilități pentru propriile acțiuni și să aibă un rol activ în comunitate și societate.

Nu în ultimul rând, este esențial ca adolescenții să aibă acces la informații corecte și la sprijinul potrivit atunci când drepturile le sunt încălcate.

Acest ghid utilizează informații din cinci țări diferite ale Europei: Belgia, Italia, România, Spania și Marea Britanie. Explorarea diferențelor și asemănărilor dintre legile celor cinci state ne vor ajuta să reflectăm la drepturile care stau la baza acestor legi.

Aceste subiecte, referitoare la maniera în care sunt priviți și abordați copiii și adolescenții în legi, sunt complexe. La fel de complexe sunt și modurile în care drepturile copilului sunt înțelese și protejate în legi. Instrumentele din acest ghid vă pot oferi un punct de plecare pentru a-i ajuta pe adolescenți să dobândească încrederea și cunoștințele de care au nevoie pentru a acționa corespunzător și prompt atunci când drepturile le sunt încălcate.

Temele principale

Acest ghid abordează trei dintre temele principale referitoare la drepturi și legi, pe care adolescenții le-au indicat ca importante:

1. A fi copil și cum sunt reflectate vârstele copilăriei în legi;
2. Dreptul la protecție împotriva violenței de orice fel;
3. Drepturile copiilor atunci când intră în contact cu legea.

Instrumentele oferite în ghid

În general:

- Principii de lucru cu adolescenții;
- Activități pe care le puteți organiza pentru a-i ajuta pe adolescenți să-și dezvolte cunoștințele, încrederea și abilitățile (aceste activități sunt prezentate în partea a doua a ghidului).

și, în mod special, pentru cele trei teme principale:

- Lista drepturilor și articolelor relevante din Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului deschide fiecare din cele trei teme;
- Tabelele cu legi permit compararea mai ușoară a diferențelor și asemănărilor dintre cele cinci țări cuprinse în proiect;
- Întrebările pentru reflecție sunt menite să ne ajute să ne gândim la semnificația legilor și sunt evidențiate prin folosirea culorii mov;
- Citatele copiilor aduc în atenție subiectele care îi preocupă pe adolescenți;
- Anexele de la finalul ghidului prezintă în manieră mai detaliată anumite prevederi referitoare la protecția copiilor și, de asemenea, oferă datele unor organizații și instituții care pot fi contactate atunci când adolescenților le sunt încălcate drepturile.

Manualele pentru adolescenți

Am dezvoltat un set de 3 manuale scrise special pentru adolescenți, care acoperă fiecare din cele 3 teme dezvoltate în prezentul ghid.

Cele mai multe dintre activitățile prezentate în partea a doua a acestui ghid au ca scop îndrumarea copiilor, astfel încât ei singuri să ajungă la concluziile importante. De aceea, **vă recomandăm să folosiți manualele după ce ați organizat activitățile din ghid.** Rolul manualelor este să ofere adolescenților informații cât mai precise, dar doar după ce au fost încurajați să dezbată și să reflecteze. Manualele pot fi folosite pentru recapitulare, dar și pentru discuții suplimentare și pot fi o resursă utilă pentru adolescenții care au nevoie de ajutor.

Drepturi statice – legi dinamice

În timp ce drepturile copilului sunt aceleași, pentru toți copiii, indiferent de vârstă, legile se pot schimba și dezvolta. Nu sunt statice și nu sunt aceleași în întreaga Europă. Legile evoluează și reflectă contexte, inclusiv culturi, diferite. De fapt, fiecare țară interpretează ușor diferit drepturile copiilor.

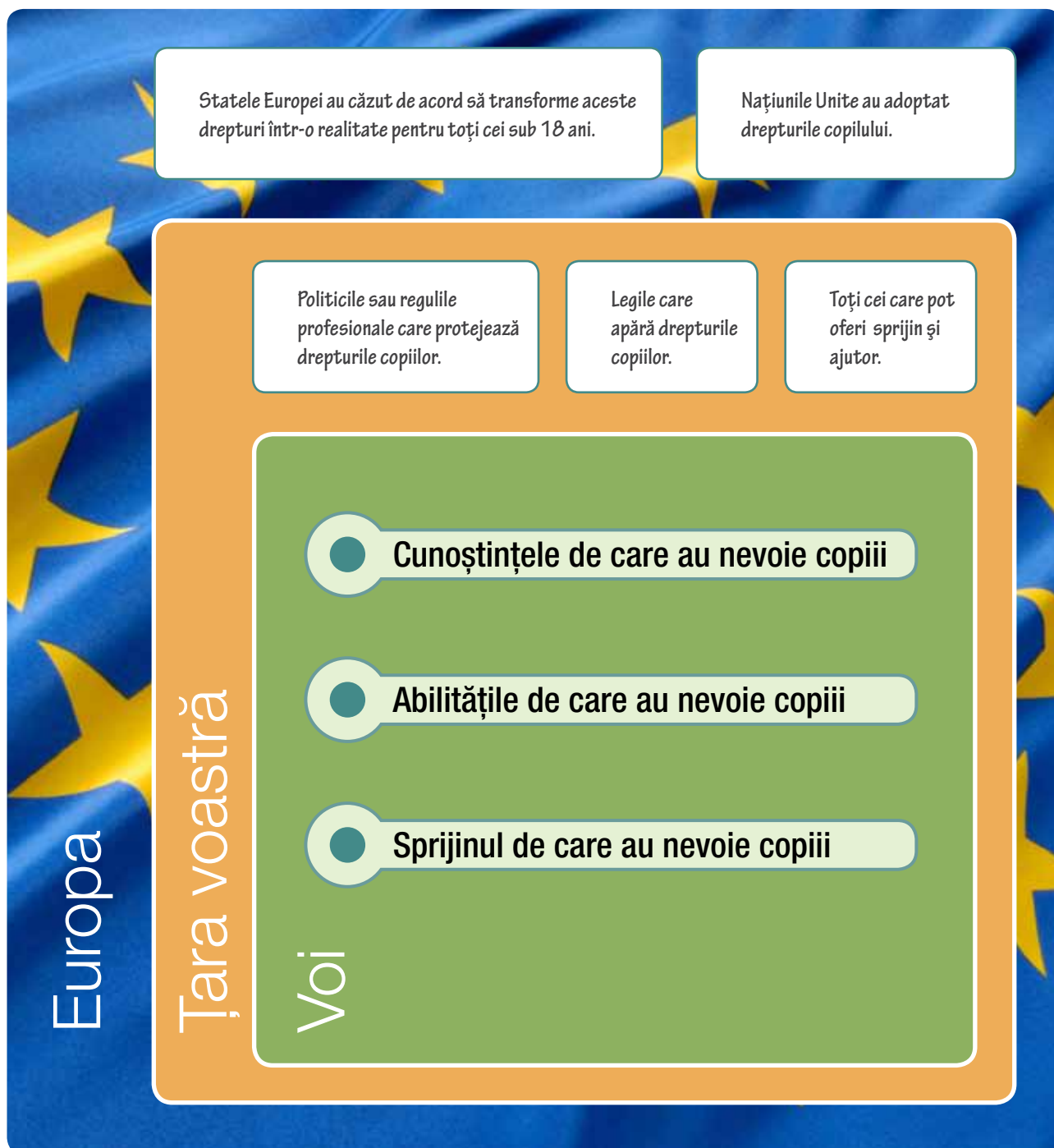
În cadrul fiecărei teme, veți vedea modul în care legea diferă în următoarele cinci țări - Belgia, Italia, România, Spania și Marea Britanie. Unele legi diferă chiar și pe teritoriul aceleași țări (este cazul Marii Britanii care poate avea legi diferite în Scoția sau Irlanda de Nord, față de Anglia și Țara Gallor).

Subiectele referitoare la legi ajung să fie discutate, de cele mai multe ori, abia când legea a fost încălcată. Faptul că un adolescent nu cunoaște legea nu-l ferește de consecințe, în caz că o încalcă. Adolescenții ar putea beneficia de cunoașterea legii în multe situații obișnuite. Spre exemplu, atunci când călătoresc, ei trebuie să știe că legile pot fi diferite de cele cu care sunt obișnuiți și că trebuie să respecte legile țării în care se deplasează.

Ghidul sub forma unei diagrame

Diagrama următoare încadrează adolescenții într-un context mai larg, cu mai multe componente. Se poate astfel vedea modul în care fiecare componentă depinde de celelalte. Drepturile sunt stabilite prin Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Europa susține aceste drepturi și are o influență asupra felului în care sunt exprimate prin lege.

Adolescenții au nevoie de cunoștințe, abilități și sprijin pentru a beneficia de drepturile lor. Toată lumea joacă un rol în respectarea drepturilor copiilor.

iii. Cum puteți folosi ghidul: sfaturi utile pentru interacțiunea cu adolescenții

Câteva reguli de aur în lucrul cu copii și adolescenți

Deși cu toții învățăm din experiențe, rețineți următoarele:

- unele subiecte incluse în acest ghid sunt sensibile, iar adolescenții pot avea rețineri să discute despre experiențele lor legate de aceste subiecte; atunci când este cazul, folosiți persoana a treia și evitați să-i întrebați direct despre experiențele personale mai sensibile;
- încercați să fiți un *facilitator*, și nu un instructor sau un expert;
- copiii au dreptul să participe;
- divergențele sunt utile și pot fi o sursă de învățare, câtă vreme se exprimă în mod respectuos;
- toți cei care lucrează cu adolescenți trebuie să ia foarte în serios faptul că pot fi văzuți ca modele de urmat.

Activitățile

Activitățile din ghid urmăresc să le ofere adolescenților oportunitatea de a învăța atât prin deducții logice, cât și prin emoții. Ghidul are în vedere dezvoltarea competențelor, dar și a cunoștințelor. Principiul care stă la baza activităților este că, cel mai adesea, simpla cunoaștere a drepturilor poate să nu fie de ajuns ca adolescenții să facă schimbări substanțiale în viețile lor. Activitățile pot fi utilizate pentru a-i învăța pe adolescenți lucruri noi, nu doar în teorie, ci și în practică, sprijinindu-i să se dezvolte din punct de vedere emoțional.

Întrebările principale care trebuie să ghideze organizarea activităților din ghid sunt:

1. Ce drepturi se aplică într-o anumită situație?
2. Care sunt responsabilitățile voastre și ale adolescenților în general?
3. Ce puteți face dacă drepturile voastre sau ale altora sunt încălcate?

Cu aceste întrebări în minte îi veți putea ajuta pe adolescenți să ceară ca drepturile să le fie respectate și îi veți învăța ce trebuie să facă atunci când acestea le sunt încălcate.

Cunoștințele de care au nevoie copiii

Cunoștințe prezentate în ghid, referitoare la drepturi, vizează:

- Concepte cheie precum: libertate, dreptate, egalitate, demnitate, nediscriminare, democrație, responsabilitate și solidaritate;
- Drepturile fundamentale ale omului, care oferă un cadru pentru stabilirea standardelor de comportament în familie, școală, comunitate și în întreaga lume;
- Legislația care conține și protejează aceste drepturi;
- Principalele instrumente internaționale dezvoltate cu scopul ca țările să asigure protecția drepturilor omului¹.

¹ Instrumente internaționale precum Declarația Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului, Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Abilitățile de care au nevoie copiii

Abilitățile care pot fi dezvoltate prin intermediul activităților:

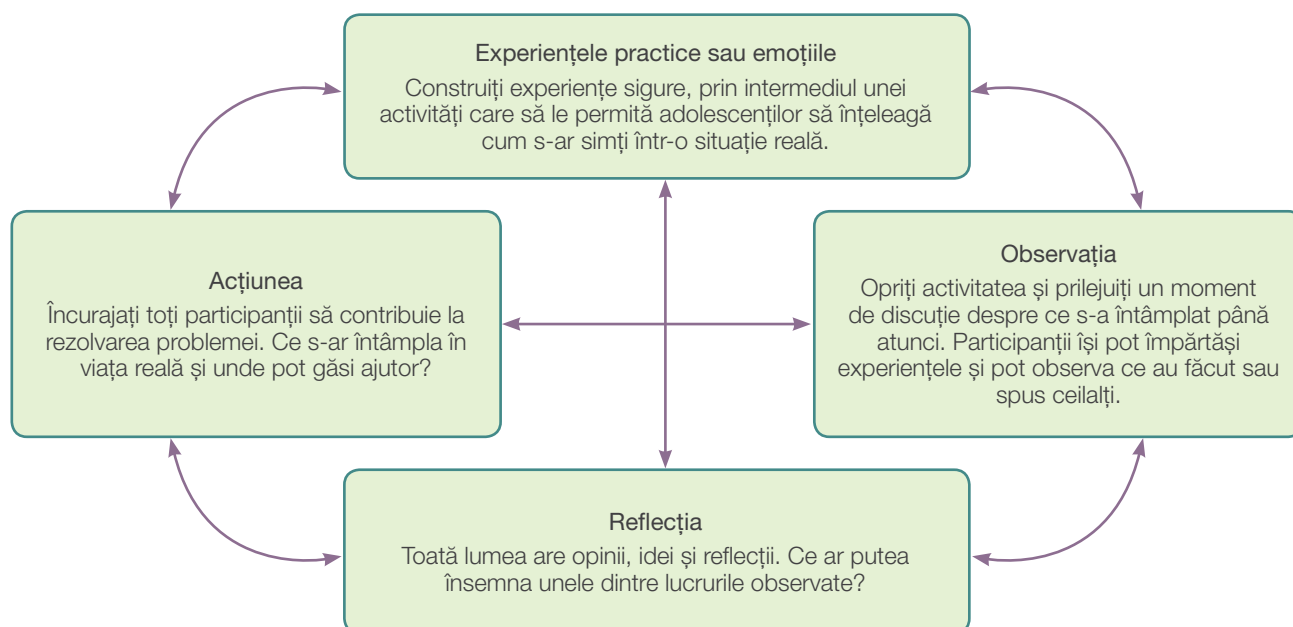
- Ascultarea activă – adolescenții să fie capabili să asculte puncte de vedere diferite și să-și apere drepturile proprii și pe cele ale altor oameni;
- Gândirea critică – să găsească informații relevante, să evalueze dovezile din punct de vedere critic, să recunoască încercările de manipulare și să ia decizii raționale;
- Curiozitatea;
- Toleranța și cooperarea – să lucreze în grup, să accepte și să aprecieze diversitatea și să rezolve pozitiv conflictele;
- Empatia și solidaritatea, dorința de a-i ajuta pe cei din jur;
- Asumarea responsabilităților;
- Sentimentul dreptății.

În capitolele următoare puteți găsi mai multe cunoștințe și abilități specifice, legate de diferitele subiecte din manual.

4 pași utili în procesul de învățare

Prin intermediul activităților, îi veți sprijini pe adolescenții participanți să exploreze noi sensuri și idei, să se gândească la soluții sau să privească o anumită situație dintr-o altă perspectivă. Odată învățate, toate acestea le vor fi de mare folos ulterior, în viața de zi cu zi.

Următorii pași fac parte din procesul de învățare și le puteți folosi pentru a stimula discuțiile:

Metode active

Adolescenții pot fi ajutați să dobândească competențele și cunoștințele de care au nevoie, prin diverse metode active:

- Discuții;
- Brainstorming: generarea spontană a unei liste de idei cu privire la un anumit subiect. Adunați cât mai multe idei și încurajați-le chiar și pe cele mai neobișnuite. Amânați analiza critică pentru o etapă ulterioară;
- Urmărirea de filmulețe, urmărirea (parțială) a unui film despre viața de zi cu zi a unui copil, în care drepturile acestuia sunt încălcate;
- Ascultarea de melodii care au legătură cu drepturile copilului;
- Jocuri de rol;
- Realizarea unui scurt metraj;
- Fotografia;
- Jocuri plecând de la citate sau declarații;
- Activități sportive și jocuri de echipă în care adolescenții experimentează provocări, învață să coopereze sau să se apere în diverse moduri.

Pentru fiecare dintre subiectele din ghid, am dezvoltat câteva sesiuni pe care le găsiți în partea a doua a ghidului. Sesiunile au fost construite să dureze aproximativ o oră fiecare, dar le puteți adapta cu ușurință contextelor în care lucrați.

Ca facilitator trebuie să vă adaptați continuu!

Trebuie să vă adaptați în funcție de:

- vârsta participanților și nivelul lor de înțelegere și dezvoltare;
- interesele, deprinderile deja existente, cunoștințele și experiențele lor;
- trăsăturile de personalitate, emoțiile, vulnerabilitățile și capacitatea participanților de a depăși problemele;
- dinamica grupului, atenția și nivelul de participare din cadrul grupului;
- timpul avut la dispoziție pentru activitate, spațiul și resursele la care aveți acces.

Fie că petreceți timp cu un grup de adolescenți sau cu o singură persoană, va trebui să vă adaptați, deoarece fiecare discuție și fiecare persoană vor fi diferite. De exemplu, plecând de la activitățile din partea a doua a ghidului, puteți prelua ideea de bază a unei activități și conținutul alteia, puteți simplifica o activitate sau puteți introduce noi elemente pentru a aduce un plus de complexitate și provocare. Nu trebuie să urmați întocmai timpii indicați pentru derularea activităților – puteți alocă mai mult sau mai puțin timp, în funcție de ritmul discuțiilor.

Rolul facilitatorului

Ca facilitator este foarte important să încurajați participanții să-și aprecieze reciproc eforturile depuse în procesul de învățare.

Stabiliți limite de siguranță

Protejați adolescenții prin stabilirea unor limite referitoare la anumite aspecte ale vieții lor personale, care ar putea fi aduse în atenție în cadrul discuțiilor de grup, ținând cont de faptul că le-ar putea fi dificil să țină anumite secrete. Asigurați-vă că experiențele sunt împărtășite numai în cazul în care adolescenții se simt confortabil și în siguranță.

Ca facilitator trebuie să fiți de încredere și să aveți o atitudine respectuoasă în legătură cu cele discutate. Asigurați-vă că adolescenții știu încă de la începutul activităților care lucruri vor rămâne confidențiale și care nu.

Încurajați participarea tuturor

Adolescenții sunt diferiți. Unii sunt mai deschiși, altora le este greu să vorbească despre experiențele lor. Unii sunt timizi, în timp ce altora le place să fie în centrul atenției. Rolul vostru este de a echilibra participarea în cadrul grupului, de a-i sprijini și de a-i încuraja pe toți să se implice.

Faceți-vă timp pentru a vă asigura că divergențele sunt rezolvate

Aspectele referitoare la drepturile copilului pot deveni subiecte controversate în cadrul discuțiilor, pentru că oamenii au sisteme de valori diferite și, prin urmare, percep lucrurile în mod diferit. Discuțiile pot deveni „dificile” și pot isca diverse conflicte. Este rolul facilitatorului să intervină și să utilizeze aceste divergențe în mod constructiv. Conținutul celor 3 manuale pentru adolescenți, precum și activitățile din acest ghid se bazează pe faptul că diferențele de opinie sau conflictele pot fi foarte utile în procesul de învățare. Scopul unei activități nu este ca toți participanții să cadă de acord, ci mai degrabă să dezbată informațiile și să învețe din acest proces.

Îndrumați participanții să caute informații și sprijin

Ca facilitator dețineți cunoștințele necesare, dar nu uitați să le oferiți adolescenților posibilitatea să exploreze și să vină cu idei noi. Când adolescenții participă în mod activ, devin mai siguri pe ei și, prin urmare, se implică mai mult. Ajutați-i pe adolescenți să reacționeze simplu dar eficient într-o situație dificilă, în care le sunt încălcate drepturile. Ajutați-i pe adolescenți să exploreze mediul lor social, să găsească instituțiile și oamenii care îi pot sprijini.

Discuțiile cu privire la drepturi și legislație pot deveni destul de complexe, iar adolescenții vă pot pune întrebări la care, pe moment, să nu aveți răspuns. Amintiți-vă că aveți rolul de facilitator (nu de expert) și pregătiți-vă pentru o astfel de situație. De exemplu, dacă aveți acces la Internet, încercați să transformați problema într-o activitate de grup și sprijiniți participanții în căutarea de informații relevante, pentru a găsi împreună răspunsul corect; în cazul în care veți reîntâlni același grup într-o sesiune ulterioară, puteți lăsați răspunsul pe data viitoare, oferindu-vă timp pentru a vă gândi la respectiva problemă și de a găsi cele mai potrivite răspunsuri. Nu trebuie să aveți rețineri în a le spune participanților „nu știu, dar voi afla pentru voi”.

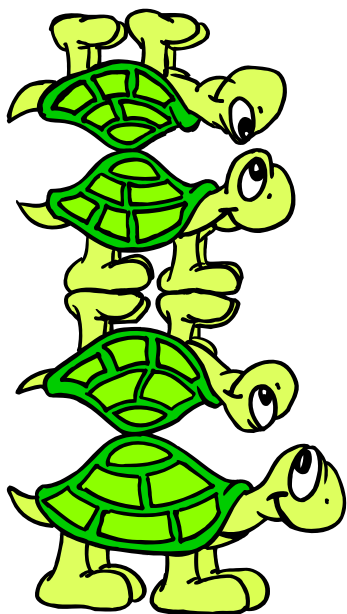
- **invitați copiii să vorbească;**
- **ascultați cu atenție, fără să întrerupeți;**
- **repețiți cele spuse de cineva sau rezumați pentru a înlesni înțelegerea;**
- **în timpul activităților de grup, alocați-vă timp pentru scurte discuții individuale pentru a vă asigura că totul este în regulă;**
- **arătați că acceptați și înțelegeți sentimentele, fie ele pozitive sau negative;**
- **dați-le adolescenților responsabilități în cadrul grupului.**

Cum să găsiți ajutor atunci când aveți nevoie

Ghidul vă va permite să-i ajutați pe adolescenți să-și cunoască drepturile, dar și să găsească organizațiile și instituțiile potrivite în cazul în care au nevoie de sfaturi suplimentare sau ajutor.

Uneori, adolescenții știu unde să caute ajutor și consiliere, dar nu au încrederea și nici abilitățile necesare pentru a solicita acest ajutor. În acest ghid există activități în care pe adolescenții exersează unele dintre aceste abilități sau își formează altele noi, astfel încât, în cazul în care ei sau prietenii lor vor avea nevoie, să se simtă pregătiți să acționeze.

Ne sprijinim unul pe celălalt

Avem nevoie unul de celălalt.

Ne bazăm unul pe celălalt.

Tu ești diferit de mine, iar eu sunt diferit de tine.

Eu te respect pe tine, tu mă respecti pe mine.

Putem lucra împreună.

Partea I

TREI TEME IMPORTANTE PRIVIND DREPTURILE COPILULUI

Tema 1 – Ce înseamnă „a fi copil”

Ce drepturi specifice au copiii?

Câteva dintre cele 42 de drepturi din Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului:

Orice persoană sub 18 ani are drepturi specifice – drepturile copilului. (Articolul 1)

Convenția se aplică pentru toți copiii, indiferent de rasă, religie sau abilități; indiferent de ce cred sau spun; indiferent de familia din care provin. (Articolul 2; nediscriminare)

Autoritățile au responsabilitatea de a lua toate măsurile posibile e pentru a se asigura că drepturile copiilor sunt respectate, protejate și puse în aplicare. (Articolul 4)

Aveți dreptul la joacă și timp liber. (Articolul 31)

Aveți dreptul să fiți protejați împotriva muncilor care vă afectează sănătatea și educația. Dacă munciți, aveți dreptul să fiți în siguranță și să beneficiați de condiții specifice de angajare. (Articolul 32)

Ce spun adolescenții despre ce înseamnă să fie copii?

Sunt în clasa a patra și deja am prea mult de învățat. Dacă acum e greu, mai târziu cum o să fie? Profesorii ne cer prea mult!

Îmi place să fiu la vârsta mea.

Am 14 ani și, deși sunt bună la gimnastică, antrenorul meu e foarte sever. Chiar dacă sunt obosită și încep să plâng, țipă la mine că trebuie să continui, ca să devin cea mai bună. Asta în timp ce alți copii se uită la mine. Mi-e frică de antrenorul meu.

E bine să fi copil, poți să faci o grămadă de lucruri!

Ce înseamnă din punct de vedere legal „a fi copil”?

A fi copil pare un concept simplu. Cu toate acestea, există numeroase nevoi contradictorii care fac acest domeniu al legii destul de complex. Nevoile copiilor sunt în mare parte îndeplinite prin grija și atenția familiei. Prin urmare, legea trebuie să stabilească un echilibru între drepturile familiei de a crește copilul și nevoile acestuia, în cazul în care nu primește grija cuvenită.

De asemenea, pe măsură ce un copil crește, nevoile sale se schimbă semnificativ și are nevoie de o mai mare autonomie pentru a putea prelua controlul asupra propriei vieți. Deoarece copiii nu se maturizează în același ritm, legislația poate să dea dovadă de stângăcie în stabilirea libertăților ce le revin odată cu atingerea anumitor vârste.

Pe măsură ce un copil crește, are mai multă libertate de alegere și, odată cu această libertate, vin și responsabilități mai mari. În acest ghid, veți vedea că există multe diferențe între țări în legătură cu ce se așteaptă de la un copil și în legătură cu vârstele la care un copil își poate asuma diferite responsabilități.

Uitându-ne la câteva dintre legile referitoare la copiii din Belgia, Italia, Spania, România și Marea Britanie, vom putea analiza felul în care drepturile copilului sunt interpretate.

Drepturile copilului sunt drepturi fundamentale ale omului, iar autoritățile țărilor menționate mai sus au adoptat cele 42 de drepturi privitoare la copii. Fiecare țară se angajează să protejeze aceste drepturi, inclusiv prin intermediul legislației proprii. Pe parcursul acestui ghid, vom vedea că legislația diverselor țări interpretează diferit aceste drepturi fundamentale ale copiilor.

Adolescenții au nevoie de o introducere în lumea complexă a legilor și drepturilor. În sesiunile pe care le veți organiza, încercați să integrați câteva dintre informațiile din primele două secțiuni introductive ale acestui ghid.

Cum interpretează legislația din Europa dezvoltarea unui copil?

În paginile următoare găsiți câteva exemple de diferențe și asemănări între legile celor cinci țări incluse în proiect. Tabelele vă permit să comparați cu ușurință informația.

De la ce vârstă pot CONDUCE		
în	vârsta	alte detalii
 Belgia	16 ani 17 ani 18 ani	mopede (de ex. scutere) care au motoare cu capacitate cilindrică maximă de 50 centimetri cubi (cmc); cu un permis de conducere (L) cu un adult prezent; singur, dacă treci de o examinarea teoretică și practică.
 Italia	14 ani 16 ani 18 ani 20/21/24 ani	mopede (de ex. scutere) cu motoare de maxim 50 cmc (permis de conducere AM, fără pasageri); ATV-uri (permis de conducere A1/B1); vehicule obișnuite; vehicule speciale.
 România	16 ani 18 ani 20 ani 21 ani 24 ani	mopede (de ex. scutere), ATV-uri și motociclete cu motoare de maxim 125 cmc; mașini, motociclete cu motoare de putere medie, tractoare; motociclete puternice, dar doar dacă ai deja carnet pentru motociclete de putere medie de cel puțin 2 ani (altfel, vezi vârsta de 24 de ani); camioane, microbuze, ATV-uri puternice; motociclete puternice (dacă nu ai experiență), autovehicule pentru transport public de persoane (de ex. autobuze și troleibuze).
 Spania	15 ani 16 ani 18 ani 20 ani	mopede (de ex. scutere) cu motoare de maxim 50 cmc; motociclete cu motoare de maxim 125 cmc; mașini; motociclete cu motoare de peste 500 cmc.
 Marea Britanie	16 ani 17 ani 24 ani	mopede (de ex. scutere) cu capacitate cilindrică maximă de 50 cmc; mașini, motociclete cu motoare de maxim 125 cmc; orice tip de motocicletă.

Legile par să reflecte viziunea fiecărei țări în legătură cu pericolele asociate diferitelor tipuri de vehicule cu motor.

Vi se pare o metodă bună de a concepe legi?

De la ce vârstă pot CĂLĂTORI SINGUR ÎN STRĂINĂTATE		
din	vârsta	alte detalii (doar dacă sunt necesare)
 Belgia	18 ani	Neînsoțit. Dacă ai sub 18 ani, trebuie să fii însoțit de părinți; totodată, părinții pot semna o împuternicire care îți dă posibilitatea să călătorești neînsoțit sau însoțit de un alt adult.
 Italia	14 ani	Dacă ai peste 14 ani și nu ești însoțit de un părinte sau tutore, ai nevoie de o „declarație de însoțire”, în care să se precizeze numele persoanei sau instituției în grija căreia te vei afla, semnată de către părinți și de către autoritățile care au eliberat pașaportul.
 România	18 ani	Neînsoțit. Dacă ai sub 18 ani, vei avea nevoie de permisiunea scrisă a părinților și trebuie să fii însoțit de un adult desemnat.
 Spania	14 ani	
 Marea Britanie	16 ani	Poți aplica pentru obținerea unui pașaport.

Care credeți că sunt motivele pentru care legea limitează libertatea de mișcare a adolescenților?

Vârsta minimă pentru ANGAJARE		
în	vârsta	alte detalii
 Belgia	16 ani	La 16 ani poți obține un contract specific pentru elevi.
 Italia	16 ani	Trebuie să ai 16 ani și să fi absolvit 10 ani de educație obligatorie. În plus, trebuie ca, în urma unui examen medical, să fii declarat apt de muncă. Nu poți fi angajat pentru a face activități considerate periculoase sau grele. Sunt stabilite condiții speciale în ceea ce privește munca pe timp de noapte. Trebuie să ai două zile de odihnă pe săptămână, preferabil consecutive și preferabil să includă ziua de duminică.
 România	15 ani 16 ani	Cu permisiunea părinților. Fără permisiunea părinților. În nicio situație, munca nu trebuie să îți pună în pericol sănătatea, dezvoltarea, educația sau pregătirea profesională.
 Spania	16 ani	Cu permisiunea părinților.
 Marea Britanie	13 ani	Cu un permis de angajare emis de către departamentul pentru educație din cadrul consiliului local. Nu poți lucra în fabrici sau pe platforme industriale. Nu poți lucra în timpul programului de școală. Nu poți lucra înainte de 7 dimineața sau după 7 seara.

Vi se pare o idee bună ca adolescenții să poată munci de la 13 ani?

Care sunt avantajele începerii muncii din adolescență și care sunt avantajele amânării acestui pas?

Care este vârsta minimă de CONSIMȚĂMÂNT SEXUAL		
în	vârsta	alte detalii (doar dacă sunt necesare)
 Belgia	16 ani	
 Italia	13 ani 14 ani 16 ani	Doar dacă diferența de vârstă între parteneri este mai mică de trei ani. Doar dacă partenerul nu este o persoană aflată într-o poziție de autoritate sau putere în raport cu copilul (de ex. supraveghetor, rudă, profesor, preot etc.); Chiar și cu o persoană aflată într-o poziție de autoritate sau putere, exceptând cazul în care acea persoană își folosește autoritatea pentru a obține consimțământul copilului.
 România	15 ani	
 Spania	13 ani	
 Marea Britanie	16 ani 18 ani	Doar dacă partenerul nu este într-o poziție de încredere față de copil. Dacă partenerul este într-o poziție de încredere.

De ce credeți că diferența de vârstă este atât de mare între țări?

Ce credeți că ar trebui să se înțeleagă prin „consimțământ”?

Vârsta minimă la care se pot CUMPĂRA BĂUTURI ALCOOLICE		
în	vârsta	alte detalii (doar dacă sunt necesare)
 Belgia	16 ani 18 ani	Bere. Băuturi alcoolice tari.
 Italia	18 ani	
 România	18 ani	
 Spania	18 ani	
 Marea Britanie	18 ani	Dacă ai sub 25 de ani, trebuie să prezinți un act de identitate prin care să dovedești că ai 18 ani.

Vi se pare rezonabil faptul că legile din Belgia fac diferența între bere și băuturi alcoolice tari?

Ce responsabilități decurg din permisiunea de a cumpăra alcool?

De la ce vârstă se poate VOTA		
în	vârsta	alte detalii (doar dacă sunt necesare)
 Belgia	18 ani	
 Italia	18 ani 25 ani	Pentru Camera Deputaților. Pentru Senat (se dezbate posibilitatea ca Senatul să nu mai fie ales prin vot, o decizie în acest sens fiind așteptată în 2015 sau 2016).
 România	18 ani	
 Spania	18 ani	
 Marea Britanie	18 ani	Cu toate acestea, în Scoția, adolescenților de 16 și 17 ani li s-a dat dreptul să voteze în cadrul referendumului pentru independența Scoției (din septembrie 2014).

Ar trebui scăzută vârsta pentru dreptul de vot?

Este o idee bună să varieze vârsta în funcție de tema supusă votului?

Muncă, bani și timp liber

Presiunea de „a reuși în viață”

Adolescenții spun că le place să fie la vârsta lor, să fie copii încă, dar și că resimt presiunea succesului și a dorinței de a performa la nivel înalt. Ei menționează că învățatul le ocupă foarte mult timp și, de aceea, unii dintre ei simt că nu mai au când să se bucure de copilărie.

Unii adolescenți nu se pot plânge părinților că trăiesc sub presiune și că se simt stresați, pentru că, de obicei, aceștia au așteptări mari de la copilul lor, pentru care și își doresc rezultate școlare bune sau să devină un sportiv de succes. Este important să se rețină că un copil supus stresului este de cele mai multe ori un copil nefericit.

Adolescenții se pot confrunta cu o presiune foarte mare de a reuși în viață, care vine din mai multe surse, inclusiv de la școală, antrenori de sport sau părinți. Uneori, această presiune poate duce la situații extreme. Puteți afla mai multe despre violența psihologică în următorul capitol al ghidului.

Câștigarea banilor, activități casnice și exploatarea prin muncă

Unii adolescenți își iau o slujbă pentru a putea cumpăra lucruri de care au nevoie sau pe care și le doresc. Unii adolescenți pot câștiga bani din slujbe ușoare precum baby-sitting și slujbe cu jumătate de normă, alții însă au un program prelungit și muncesc în condiții dificile.

Consultați tabelul anterior pentru a vedea de la ce vârstă se pot angaja adolescenții și ce protecție le este oferită de legislațiile diferitelor țări.

Pagina 14

Oamenii riscă să fie exploatați atunci când muncesc în sectorul informal („la negru”), adică atunci când nu au un loc de muncă legal. Mulți copii și adolescenți care muncesc sunt plătiți puțin sau nu primesc niciun ban în schimbul muncii lor. În unele cazuri, banii câștigați de copii sunt păstrați de adulți. Acesta este motivul pentru care adolescenții trebuie să știe că, în astfel de situații, legea îi poate proteja. Pentru a munci în condiții de siguranță și pentru a nu fi exploatați au nevoie de un acord de încredere sau de un contract de muncă legal.

Celor mai mulți adolescenți li se cere de către părinți să facă treburi casnice. Deși acest tip de activitate îi ajută pe adolescenți să devină mai independenți și le dezvoltă simțul responsabilității, unora li se pare nedrept să-și sacrifice o parte din timpul lor liber pentru astfel de treburi. Există însă și adolescenți care au foarte multe sarcini și îndatoriri casnice care le limitează drastic timpul de studiu și de petrecere a timpului liber. De asemenea, mulți copii și adolescenți au grijă de membri ai familiei bolnavi sau cu dizabilități, acest lucru presupunând foarte multe responsabilități și îndatoriri.

Putem vorbi despre exploatare prin muncă a copiilor în cazul în care munca îi epuizează pe aceștia și le afectează dezvoltarea mentală și fizică. Când adolescenții efectuează munci periculoase, sau în cazul în care nu le rămân timp și energie pentru a-și face temele, pentru a merge la școală sau pentru a se bucura de timpul liber, se poate considera că dezvoltarea le este afectată. Cu toate acestea, ca și în cazul îngrijirii celor apropiați, acest lucru poate avea o mare importanță pentru adolescenți. Trebuie găsit un echilibru între responsabilitățile unui copil și siguranța și dezvoltarea acestuia.

Putem numi acest lucru „exploatare prin muncă”?

Echilibrul potrivit

Copiii trebuie să-și descopere interesele și să se dezvolte din punct de vedere fizic și intelectual. De asemenea, au nevoie să-și dezvolte abilitățile sociale și simțul responsabilității. Între aceste elemente importante de dezvoltare și de responsabilitate trebuie găsit un echilibru. Nicio lege nu poate să indice „echilibrul potrivit”. Ceea ce ne poate ajuta în găsirea acestuia este înțelegerea faptului că **toate** drepturile copilului sunt la fel de importante și că trebuie să implicăm activ copiii în luarea deciziilor care îi privesc.

Tema 2 – Dreptul la protecție împotriva violenței

Ce spune Convenția ONU despre dreptul copilului la protecție?

Câteva dintre cele 42 de drepturi:

Trebuie să fii protejat împotriva relelor tratamente, tuturor formelor de violență, exploatare, abuz sau neglijare. (Articol 19)

Ai dreptul la protecție împotriva exploatării sexuale. (Articol 34)

Ai dreptul la protecție împotriva răpirii, vânzării sau traficului. (Articol 35)

Ai dreptul la protecție împotriva oricărei forme de exploatare. (Articol 36)

Ai dreptul să nu fii pedepsit sau tratat cu cruzime, sau în moduri degradante. (Articol 37)

Ai dreptul la protecție împotriva oricărei forme de discriminare. (Articol 2)

Ce spun adolescenții despre violență?

Și tatăl meu a fost copil ca mine. L-a văzut pe bunicul meu bătând-o pe bunica și vorbindu-i urât. Tatăl meu a făcut la fel cu mama mea. Dar aceste lucruri se opresc la mine. Nu-mi voi crește copiii în felul acesta și nu voi vorbi urât cu soția mea!

La început a fost amuzant. Mă împingea și mă tachina, apoi a început să-mi spună că sunt gras și urât. De la împins a ajuns la ciupit și plesnit. Prietenilor mei li s-a părut o glumă și mi-au zis să „fiu bărbat”.

Când ne-am despărțit, prietenul meu a trimis poze cu mine tuturor prietenilor lui de pe Facebook. Pozele erau făcute când eram împreună și nu aveam prea multe haine pe mine. Îmi este atât de rușine, încât nici nu-mi vine să mai merg la școală.

Unii băieți fac pe durii, vor să câștige respectul celorlalți prin forță și iau diverse lucruri care aparțin altora. Nu te-ai aștepta la așa ceva din partea lor, pentru că știi și ei ce înseamnă să fii terorizat.

Sunt hărțuit de o colegă de clasă care a răspândit zvonul că sunt homosexual. Când zvonurile s-a transformat în șantaj, am vrut să cer ajutor. Această fată mi-a creat un profil fals pe o rețea și a purtat conversații false între mine și alții. M-a amenințat că trimite tuturor colegilor de clasă link-urile cu aceste conversații.

Țineți minte!

Violența este o problemă sensibilă și participanților le poate fi greu să vorbească despre asta. Încercați să vorbiți la persoana a treia, în loc să-i întrebați direct despre experiențele lor personale.

Ce trebuie să știe adolescenții despre violență?

Cunoștințele de care au nevoie copiii

- *Violența împotriva copiilor poate avea loc sub diferite forme și în diferite medii;*
- *Violența este greșită;*
- *Violența are efecte negative grave asupra dezvoltării copiilor;*
- *Violența naște violență;*
- *Violența împotriva copiilor este interzisă de către legile naționale și internaționale;*
- *Unele forme de violență sunt reglementate de legi specifice;*
- *Drepturile cu privire la protecția împotriva violenței se aplică și în mediul online.*

Unde pot avea loc actele de violență?

- În familia apropiată sau extinsă (inclusiv violența domestică);
- Pe stradă, în comunitate sau în cartier;
- În școli sau în alte instituții;
- În locuri în care copiii își petrec timpul, spre exemplu, în cluburi sportive;
- În mediul online.

Ce forme de violență sunt mai greu de identificat?

Sunt copiii mai vulnerabili în anumite situații?

Ce forme poate lua violența?

- Fizică, sub forma unor zgârieturi, arsuri, lovituri sau bătăi;
- Psihologică, sub forma umilirii, înjosirii și hărțuirii;
- Emoțională, inclusiv respingerea și izolarea;
- Verbală, sub forma insultelor sau amenințărilor;
- Violența sexuală poate însemna viol, dar și atingeri nepotrivite;
- Exploatarea, cum ar fi exploatarea sexuală sau prin muncă;
- Neglijarea poate fi o formă de violență atunci când copilul nu are parte de îngrijirea adecvată;
- Izolarea socială poate fi extrem de dăunătoare și agresivă;
- Menținerea intenționată într-o stare de sărăcie sau deprivare economică a unei persoane;
- Bullying-ul este, de asemenea, o formă de violență.

Bullying-ul

Bullying-ul se descrie prin câteva elemente cheie:

1. Cel mai adesea are loc între cei de aceeași vârstă.
2. Poate include multe dintre formele de violență enumerate anterior. Prin bullying înțelegem, de obicei, poreclirea, ridiculizarea sau umilirea cuiva. Poate presupune însă și violență fizică, precum loviri cu palmele, pumnii sau cu picioarele. Printre copii, înseamnă și excluderea de la o activitate sau joc, ori ignorarea cuiva.
3. Comportamentul este sistematic și se manifestă pe termen lung, spre deosebire de tachinare, care presupune evenimente spontane sau izolate. Bullying-ul înseamnă hărțuirea calculată și cu scop bine definit a unei persoane, care, în cazuri extreme, se poate întinde pe perioade mari de timp (uneori chiar mai mari de un an). Bullying-ul, deși des întâlnit, nu este inofensiv, ci din contră, este neplăcut, amenințător și inacceptabil.
4. Bullying-ul presupune un dezechilibru de putere – agresorul are puterea, în timp ce victima nu are posibilitatea să se apere sau să oprească agresiunea.
5. Uneori copiii care sunt agresivi sunt și ei, la rândul lor, victime ale bullying-ului.
6. De obicei, un astfel de agresor nu acționează singur. Comportamentul său este susținut de către o audiență, care asistă, îngăduie sau încurajează respectivul comportament. „Recompensa” pentru agresor este faptul că ceilalți îl consideră dur și se tem de el.
7. Fetele și băieții abordează bullying-ul în moduri diferite. Fetele tind să fie mai puțin agresive din punct de vedere fizic, acționând în moduri mai subtile și mai „viciene”. Pot agresă prin ignorarea intenționată a persoanei respective, sau prin răspândirea de zvonuri și bârfe. Comportamentul băieților este, în general, mai vizibil și mai agresiv din punct de vedere fizic. Aceasta nu înseamnă că nu există și excepții.

În limba română nu există un echivalent pentru cuvântul *bullying*.

Credeți că dacă nu are o denumire specială, acest comportament capătă o importanță mai scăzută, sau din contră?

Credeți că ar trebui considerat o formă distinctă de violență?

De ce?

Credeți că oamenii se poartă diferit atunci când bullying-ul are loc online?

Cine poate fi violent cu copiii?

Ce spune legea despre violență?

- Violența împotriva copiilor este interzisă de către legile internaționale și naționale
- Unele forme specifice de violență au legi specifice

Șase articole din Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului se referă specific la protejerea copiilor împotriva tuturor formelor de violență, inclusiv exploatare, abuz, neglijare, trafic și interzic pedepsirea sau tratarea copiilor în moduri agresive sau degradante.

Ce spune legea despre violența domestică?	
 Belgia	Violența domestică este interzisă.
 Italia	Violența domestică este interzisă.
 România	Violența domestică este interzisă.
 Spania	Violența domestică împotriva femeilor este interzisă. Spania are o lege specifică care interzice "violența de gen" (definită ca violență împotriva femeilor), care asigură protecția femeilor și copiilor acestora.
 Anglia și Țara Gallor	Violența domestică este interzisă și îi include acum și pe adolescenții de 16 și 17 ani.

Violența domestică ține de gen? Ar trebui ca legea să se centreze pe situația femeilor, ca în Spania?

Ce spune legea despre protejerea copiilor împotriva violenței?	
 Belgia	Legea interzice explicit abuzul, violența și neglijarea. Cu toate acestea, „palmuirea în scop educativ” nu este interzisă în familie și părinții pot să-și palmuiască ușor copiii. Totuși, dacă se constată că un copil a fost agresat grav, autoritățile pot interveni și instanța de judecată poate decide dacă părinții trebuie să suporte consecințe. Pedepșa corporală este interzisă în școli și în celelalte instituții. Legislația belgiană cu privire la violența în spațiul virtual pedepsește actele online de acostare sau ademenire (grooming) cu pedepse de la 1 până la 5 ani de închisoare.
 Italia	Nu există o lege care să interzică în mod explicit utilizarea violenței împotriva copiilor, însă infracțiunile precum loviri, bătăi, injurii și amenințări sunt interzise prin lege, fapt ce protejează toate persoanele, inclusiv copiii. Bullying-ul încalcă atât legea penală, cât și cea civilă și presupune acte precum: insulte, tachinări, zvonuri calomnioase, acuzații false, rasism, șantaj, amenințări, violență domestică, excluderea din joc, distrugerea unor obiecte. În cazul în care agresorul este un adult, atunci el poartă responsabilitatea. În cazul în care agresorul este un copil, atunci el poartă o parte din responsabilitate, restul aparținând părinților sau profesorilor și școlii. Agresorul poate plăti despăgubiri victimei sau poate chiar să ajungă la închisoare. De asemenea, Italia are o lege împotriva pedofiliilor și a exploatării sexuale. Italia are legi specifice care protejează copiii împotriva violenței din mediul virtual. Cea mai înaltă instanță de judecată (Curtea Supremă de Casație) a decis împotriva folosirii pedepsei corporale în școli și alte instituții, precum și împotriva tuturor formelor de pedeapsă corporală. Cu toate acestea, încă nu a fost adoptată o lege specifică pentru a se interzice pedeapsa corporală în familie, în ciuda criticilor mai multor organisme internaționale.
 România	Legea din România interzice explicit toate formele de neglijare, abuz, exploatare și violență împotriva copiilor.
 Spania	Codul Civil al Spaniei nu interzice încă, în mod clar, comportamentele umiltoare și pedeapsa corporală în familie. Cei care posedă imagini, clipuri video, imagini digitale și alte materiale considerate pornografie infantilă sunt pedepsiți cu 1 an de închisoare. Persoanele care produc, vând sau distribuie astfel de materiale sunt pedepsite cu până la 8 ani de închisoare, în cazul în care copiii au avut mai puțin de 13 ani, și cu până la 4 ani de închisoare în cazul în care copiii au avut sub 18 ani.
 Marea Britanie	În Marea Britanie, orice act care provoacă vântăi, zgârieturi, julturi, umflături sau tăieturi vizibile este interzis de legea actuală; cu toate acestea, „palmuirea ușoară”, doar cu palma, este permisă. Legea urmărește să-i protejeze pe copii împotriva violenței, însă trasează o graniță fină între protejerea copilului și alegerea părinților de a aplica pedepse pentru a-și disciplina copiii. Astfel, legislația din Marea Britanie folosește conceptul de „pedepsire rezonabilă”. Pedepșa corporală este interzisă în școli.

Gravitatea infracțiunii de violență sexuală este determinată de vârsta copilului – cu cât copilul este mai mic, cu atât mai gravă este infracțiunea. Care este părerea voastră despre reperul de 13 de ani folosit de legislația spaniolă pentru a stabili gradul de severitate al pedepsei în cazurile de pornografie infantilă?

Ce credeți că înseamnă „palmuire în scop educativ” și „pedepsă rezonabilă”? Credeți că legile din Belgia și Marea Britanie sunt corecte? Credeți că, spre deosebire de adulți, copiii au nevoie de mai multă protecție din partea legii?

De ce abilități au nevoie adolescenții pentru a gestiona situațiile de violență?

Abilitățile de care au nevoie copiii

- Să recunoască diferitele forme de violență, în special pe cele mai subtile;
- Să recunoască și să controleze sentimentele pe care le au în legătură cu violența;
- Să ceară ajutor și să raporteze violența – este în regulă să resimtă frică, dar trebuie să aibă încredere că pot primi ajutor;
- Să caute și să identifice sursele de sprijin;
- Să ajute la prevenirea violenței;
- Să abordeze violența într-un mod nonviolent, prin comunicare, negociere și evitare;
- Să trateze adecvat și fără agresivitate divergențele;
- Să colaboreze cu cei de vârsta lor și cu adulții;
- Să privească lucrurile din mai multe perspective și să fie empatici;
- Să cântărească bine lucrurile înainte de a lua o decizie.

Violența nu este NICIODATĂ acceptabilă

Există multe mituri despre violență și copiii au nevoie de abilități pentru a identifica formele mai subtile de violență.

Uneori, copiii care sunt martori sau victime ale violenței ar putea începe să considere violența ca fiind ceva „normal”. Le-ar putea fi greu să ajungă la un compromis, să aibă divergențe fără să devină agresivi, sau să evite conflictele. Mai mult, ar putea fi în pericol să repete comportamentele violente, nu doar în etapa copilăriei, ci și după ce devin adulți.

Uneori, violența este ignorată de către adulții care ar trebui să intervină. Acest lucru nu o face normală sau justificată.

Mulți copii vor ascunde actele de violență, mai ales dacă au loc în familie sau dacă iau forma unor agresiuni sexuale. Acest lucru se datorează sentimentelor de vinovăție sau rușine față de cele întâmplate. Există, de asemenea, posibilitatea să fie amenințați să nu spună nimănui sau să păstreze secretul.

Copiii pot evita să vorbească despre comportamentul violent, de teamă că agresorul le-ar putea face și mai mult rău. Când violența vine de la o persoană apropiată, copilului îi poate fi teamă că agresorul ar putea să pățească ceva sau că ar putea pierde afecțiunea acestuia, dacă vorbește despre ce i se întâmplă.

Copiii trebuie, în primul rând, să depășească aceste bariere de vinovăție, rușine și teamă. De asemenea, trebuie să știe că au dreptul să fie protejați și să spună „nu”.

Adolescenții trebuie să învețe cum să rezolve conflictele și neînțelegerile fără a recurge la violență. Violența nu reprezintă o modalitate de rezolvare a conflictelor sau de obținere a unor beneficii.

Unii oameni consideră că violența și conflictele sunt normale într-o relație și că iertarea partenerului după o ceartă e o dovadă de dragoste.

Ce părere aveți despre acest lucru?

De ce fel de sprijin au nevoie adolescenții?

Sprijinul de care au nevoie copiii

- Sprijinul poate veni de la prieteni și de la adulții de încredere (vezi mai jos);
- În situațiile de urgență, trebuie să se apeleze la poliție;
- Serviciile sociale (publice sau oferite de ONG-uri – asociații sau fundații) pot oferi sprijin specializat;
- Când este cazul, asistența medicală trebuie solicitată;
- Poate fi cerută asistență juridică;
- Pot fi apelate liniile de asistență telefonică pentru intervenții de urgență, dar și pentru sprijin și sfaturi.

Primul pas pe care-l pot face copiii în gestionarea situațiilor de violență este să ceară ajutorul unei persoane de încredere – poate fi un părinte sau un alt membru al familiei, un profesor, consilierul școlar sau orice altă persoană de încredere, cum ar fi un specialist cu care copilul vine în contact.

Violența este o problemă complexă care, în multe cazuri, ar putea necesita intervenția mai multor instituții. Uneori, pentru a opri un agresor, este nevoie de intervenția serviciilor sociale, poliției, procurorilor sau judecătorilor. În situații de urgență, trebuie să se apeleze la poliție.

Serviciile sociale pot oferi sprijin social și psihologic, sau chiar adăpost, în cazurile mai grave. Serviciile sociale colaborează, de obicei, cu alte instituții și au echipe de specialiști instruiți pentru a asigura protecția copiilor.

Serviciilor sociale publice sunt organizate diferit în funcție de țară, dar au aceeași responsabilitate de bază, și anume protecția copiilor.

Asistența medicală poate fi necesară în unele cazuri de violență.

Consilierii școlari și profesorii au un rol important în sprijinirea copilului care trece printr-o perioadă dificilă; de asemenea, trebuie să se implice activ în reducerea violenței în școli.

Organizațiile neguvernamentale (ONG-urile) pot fi de asemenea contactate și pot oferi un sprijin substanțial.

Uneori, pentru a avea curaj să caute sprijin pentru ei înșiși, adolescenții au nevoie să știe că agresorul lor va primi, de asemenea, ajutor. Au nevoie să știe că persoana care este violentă cu ei va primi ajutor și tratament, și nu doar pedeapsă. Unii copii continuă să accepte violența, deoarece se tem că agresorul lor va ajunge la închisoare. Prin urmare, este important să se cunoască faptul că există și servicii care pot sprijini agresorul în procesul de reabilitare și recuperare.

Este important pentru copii să primească informații despre serviciile de asistență socială și despre sprijinul oferit de ONG-uri. Copiii trebuie ajutați să învețe cum să găsească informațiile și ajutorul de care ar putea avea nevoie.

Copiii trebuie să știe că prin contactarea unei instituții sau unui serviciu, pot fi alertate și alte instituții.

Există o mulțime de informații în mediul online

Internetul le oferă adolescenților posibilitatea de a găsi informațiile de care au nevoie, în momentele potrivite pentru ei. Serviciile care oferă consiliere și sprijin sunt de diverse tipuri, pot fi specializate pe un anumit tip de violență, cum ar fi violența din mediul online, violența în familie sau violența sexuală, sau pot acoperi domenii mai largi, cum ar fi drepturile copilului și problemele generale cu care se confruntă copiii.

Help-line și hotline sunt cuvinte cheie pentru căutările online.

În anexele acestui ghid există o listă de organizații care îi pot ajuta pe adolescenți în căutările lor.

Câteva lucruri de care trebuie să se țină cont atunci când se contactează linii de asistență telefonică, de tipul help-line sau hotline:

- Trebuie verificat când sunt active. Majoritatea liniilor de asistență telefonică funcționează doar între anumite ore, sau doar în timpul săptămânii. Doar unele dintre ele funcționează non-stop.
- Verificați dacă aveți nevoie de credit pentru a suna, sau dacă nu cumva liniile respective pot fi apelate doar din anumite rețele. Majoritatea liniilor sunt gratuite, dar sunt câteva care au tariful normal pentru respectiva rețea de telefonie. Unele folosesc un sistem mixt: sunt gratuite dacă sunt apelate din anumite rețele și au tariful normal dacă sunt apelate din afara rețelei. Unele sunt disponibile și pot fi apelate doar din anumite rețele.
- Trebuie aleasă cea mai potrivită metodă de comunicare pentru respectivul adolescent! Multe linii de asistență pot fi contactate prin sms, e-mail sau servicii de conferință online.

Fiți perseverenți

Dacă o ușă se închide, deschideți alta.

Dacă o persoană sau o organizație pe care o contactați pare insensibilă la situația de violență pe care o raportați, nu vă dați bătăuți! Încercați să contactați alți specialiști sau o altă instituție. Țineți minte, copiii au dreptul să fie protejați împotriva violenței.

Câteva exemple de sprijin disponibil

În Belgia, toate persoanele, inclusiv medicii care descoperă o situație de abuz, au obligația să raporteze autorităților (poliției, procurorilor). Dacă nu respectă această obligație, pot fi trimiși în judecată!

Reguli similare se aplică în România și Italia: orice profesionist care, în timpul serviciului, intră în contact cu copii și observă că un copil este victimă a violenței, este obligat să raporteze situația autorităților! Orice persoană (inclusiv orice copil) sau instituție poate raporta cazurile de violență.

Legislația din Marea Britanie nu solicită în mod special profesioniștilor să raporteze cazurile de abuz, totuși, Societatea Națională pentru Prevenirea Violentei Împotriva Copiilor îi sfătuiește să facă acest lucru fără întârziere!

Ce sprijin oferă legea în cazurile de violență domestică?

în	
 Belgia	Agresorul poate fi evacuat imediat din locuință și poate fi obligat să păstreze o distanță minimă sau să urmeze un program de consiliere. Restul familiei beneficiază de servicii gratuite de consiliere și susținere.
 Italia	Părintele violent poate fi evacuat din locuință, în timp ce părintele care este victimă a violenței are dreptul la asistență juridică gratuită. Victimele primesc informații cu privire la evoluția cazului lor, spre exemplu atunci când agresorii sunt eliberați din arest.
 România	Victimele violenței în familie au dreptul la protecție și adăpost. Acestea pot primi sprijin gratuit (inclusiv asistență medicală și adăpost), consiliere și servicii de asistență gratuite (inclusiv asistență juridică gratuită). Se poate emite un ordin de protecție. Se pot decide: evacuarea temporară a agresorului din locuință sau limitarea accesului agresorului în locuință, ori în anumite părți ale locuinței; limitarea contactului (păstrarea unei distanțe minime, limitarea contactelor telefonice); obligarea agresorului să treacă printr-un program de consiliere sau de reabilitare.
 Spania	Există instanțe specializate (instanțe pentru cazurile de violență împotriva femeilor – Juzgados de Violencia sobre la Mujer), împuternicite să organizeze audieri cu ușile închise, înainte de proces, și să-i evacueze pe soții agresivi din locuință. De asemenea, acestea pot: suspenda drepturile părintești, stabili custodia copiilor sau dreptul la vizite și interzice bărbaților să dețină arme albe. Însă, toate aceste măsuri pot fi luate de către instanța de judecată doar în cazul în care sunt îndeplinite anumite condiții.
 Anglia și Țara Galilor	Agresorului i se poate interzice, cu efect imediat, să revină în locuință și să ia contact cu victima pentru o perioadă de până la 28 de zile, permițând victimei să-și cântărească opțiunile și să obțină sprijinul de care are nevoie. „Dreptul de a întreba”: o persoană poate solicita poliției să verifice dacă partenerul său are un trecut violent. Dacă respectivul cazier indică faptul că persoana riscă să fie victima violenței domestice, poliția va lua în considerare divulgarea informațiilor.

În toate cele 5 țări agresorului i se poate interzice să revină în locuința în care au avut loc faptele de violență domestică și să intre în contact cu victima.

În toate aceste țări, victimele violenței domestice au dreptul la asistență juridică gratuită.

Dreptul la protecție versus dreptul la confidențialitate

Ce opinie aveți despre „dreptul de a întreba”?

Tema 3 – Adolescenții în contact cu legea

Ce spune Convenția ONU despre contactul copilului cu sistemul de justiție?

Câteva dintre cele 42 de drepturi:

Ai dreptul să-ți exprimi opiniile în mod liber, în toate chestiunile care te privesc. Opiniile tale vor fi luate în considerare ținându-se seama de vârsta și gradul tău de maturitate. Vei fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care te privește, fie direct, fie printr-un reprezentant. **(Articolul 12)**

Ai dreptul la libertatea de exprimare, inclusiv libertatea de a căuta, de a primi și de a face schimb de informații și idei. **(Articolul 13)**

Ambii părinți au responsabilități comune pentru creșterea și dezvoltarea ta, iar autoritățile trebuie să îi sprijine în acest sens. **(Articolul 18)**

Copiii care sunt victime ale neglijării sau abuzului, exploatării, tratamentelor crude sau umilitoare, ori conflictelor armate au dreptul să primească îngrijire adecvată în vederea recuperării fizice și psihologice, precum și pentru reintegrarea lor socială. **(Articolul 39)**

Ai dreptul să nu fii pedepsit sau tratat cu cruzime, ori într-o manieră umilitoare sau care să-ți fie dăunătoare.

Ai dreptul să nu fii privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar.

Copiii privați de libertate vor fi separați de adulți și vor avea dreptul să păstreze contactul cu familiile lor. Copiii privați de libertate vor avea acces la asistență juridică și de alte tipuri. De asemenea, aceștia au dreptul să conteste legalitatea privării lor de libertate, adresându-se unui tribunal sau altei autorități competente, independente și imparțiale. Pentru infracțiunile comise de un copil nu se vor da pedeapsa cu moartea sau închisoarea pe viață fără posibilitatea de a fi eliberat. **(Articolul 37)**

Dacă ești acuzat de încălcarea legii, trebuie să îți fie respectate demnitatea și valoarea personală, să se țină seama de vârsta ta, iar măsurile luate în cazul tău trebuie să aibă ca scop reintegrarea ta în societate.

Ai dreptul să fii informat în cel mai scurt timp în legătură cu acuzațiile care ți se aduc. Această informare se va face direct sau, când este cazul, prin intermediul unui părinte ori reprezentant legal. Ai dreptul la asistență juridică sau de alte feluri în vederea pregătirii și prezentării apărării tale.

Ai dreptul să fii considerat nevinovat până la stabilirea vinovăției. Ai dreptul de a nu fi forțat să depui mărturie împotriva ta sau să declari că ești vinovat. Dacă se dovedește că ai încălcat legea, ai dreptul de a contesta decizia în fața unei instanțe superioare sau unei autorități competente.

Dacă nu vorbești sau nu înțelegi limba utilizată în cadrul procedurilor, ai dreptul de a fi asistat gratuit de un interpret.

Confidențialitatea și viața privată îți vor fi respectate în toate fazele procedurii.

Cazurile în care sunt implicați copii trebuie rezolvate cu corectitudine și rapiditate. **(Articolul 40)**

Ce spun adolescenții despre contactul cu legea?

Ei stau pe străzile din apropierea școlii la care învăț și îi hărțuiesc pe cei mai mici, le iau telefoanele sau banii. Acum câteva zile au împins un copil de pe bicicletă, care a căzut și s-a lovit destul de rău. În ultima vreme m-am gândit că poate data viitoare când atacă pe cineva ar trebui să sun la poliție. Tind să cred că e de datoria mea să fac acest lucru, dar nu știu ce se va întâmpla dacă vor afla că am fost eu. Sincer, îmi fac griji pentru fratele meu mai mic, pentru că el ar putea să fie următorul și nu aș vrea să pățească ceva. Ce trebuie să facem când vedem lucruri de genul acesta? Este de datoria noastră să raportăm poliției sau ar fi mai bine să nu ne amestecăm?

Sunt câteva reguli care nu se aplică. Adică există niște legi, dar se pare că nimeni nu le respectă. Atunci de ce să le respect doar eu? E ca atunci când oamenii trec pe roșu când nu sunt mașini sau când aruncă gunoi pe stradă. Poți fi amendat, dar asta doar dacă te vede poliția.

Mama mea a trimis o plângere autorităților care se ocupă cu discriminarea. Au considerat că, într-adevăr, un dentist care a refuzat să mă trateze m-a discriminat. Pentru mine a fost ca o lecție folositoare. Am aflat ce trebuie făcut și, când voi fi îndeajuns de mare ca să pot semna acte, voi trimite chiar eu plângerea, în caz că voi păși ceva asemănător. Trebuie să ne apărăm drepturile.

Am aflat cu surprindere că poți fi pedepsit pentru încălcarea legii, chiar dacă nu știai că acea lege există sau că ai făcut ceva ilegal. Suntem copii, de unde să știm noi toate legile? Dar așa stau lucrurile, iar eu am învățat asta pe pielea mea. Am auzit că în alte țări nu este așa, iar poliția te întreabă dacă știai că ceea ce ai făcut este ilegal.

Ce trebuie să știe adolescenții despre contactul cu legea?

Cunoștințele de care au nevoie copiii

- Adolescenții pot fi implicați în diverse proceduri administrative (când vin în contact cu diferite instituții publice), de dreptul familiei sau de drept penal;
- În funcție de vârsta adolescentului, în timpul unor proceduri, poate fi necesară prezența unui părinte sau tutore;
- Copiii pot avea contact cu legea penală dacă sunt victime, martori sau făptuitori;
- Copiii victime, copiii martori și copiii făptuitori au dreptul la protecție specială;
- Deși încă sunt copii, adolescenții care intră în conflict cu legea răspund penal. Vârsta la care un copil răspunde penal diferă în funcție de țară;
- Dacă este găsit vinovat de comiterea unei infracțiuni, un adolescent poate primi măsuri educative sau terapeutice, privative sau neprivative de libertate;
- Un adolescent are dreptul de a fi audiat în cadrul procedurilor judiciare, dar pentru cei care sunt martori la o infracțiune poate să fie și o obligație;
- În general, legile se aplică chiar dacă noi nu suntem conștienți de existența lor, dar sunt câteva țări în care cunoașterea legii respective este evaluată în instanță;
- Deciziile pot fi contestate.

Ce spune legea?

La ce vârstă pot fi AUDIAT în instanță în legătură cu probleme de familie?		
în	vârsta	alte detalii
 Belgia	12 ani	Declarația ta va fi privită ca o recomandare, instanța urmând să decidă în ce măsură va ține cont de opiniile tale. Există și o excepție (în cazurile de adopție): instanța nu poate aproba adopția copiilor de 12 ani sau peste dacă aceștia nu sunt de acord să fie adoptați (nu-și dau consimțământul pentru adopție). Poți refuza să fii audiat în probleme de familie.
 Italia	12 ani 14 ani	Vei fi audiat dacă ai 12 ani sau peste. Sunt însă și situații în care instanța poate audia copii mai mici de 12 ani, dacă este de părere că declarația lor poate fi demnă de încredere. Instanța va decide dacă copilul respectiv are maturitatea necesară, rațiunea sau capacitatea de a-și aminti și povesti evenimente. Poți refuza să fii audiat în probleme de familie. În cazurile de adopție, adolescenților cu vârste de peste 14 ani li se va cere consimțământul, iar fără acest consimțământ adopția nu poate avea loc.
 România	10 ani	Odată ce ai împlinit 10 ani, instanța are obligația să te audieze în legătură cu problemele care te privesc. Dacă consideră că este necesar, instanța poate decide să audieze și copii mai mici de 10 ani. Deși instanța are obligația să te cheme pentru audiere, poți decide să nu te duci sau să nu răspunzi la întrebările ce ți se adresează. În majoritatea cazurilor, importanța pe care instanța o dă opiniilor copilului diferă (în funcție de cum interpretează judecătorul). Există însă și o excepție în care opinia copilului este hotărâtoare: în cazurile de adopție, consimțământul copilului cu vârsta de peste 10 ani este necesar, adopția neputând avea loc dacă respectivul copil nu este de acord.
 Spania	12 ani	Instanța îți va cere să-ți exprimi opiniile, însă judecătorul va decide în ce măsură va ține cont de ele, ghidându-se în funcție de nivelul tău de maturitate și dezvoltare, dar și de alte circumstanțe. În plus, judecătorul poate solicita și rapoarte psihologice. Adolescenții cu vârste de peste 12 ani nu pot fi adoptați fără consimțământul lor.
 Anglia și Țara Galilor	orice vârstă	Instanța se va asigura că opiniile tale vor fi auzite, fie direct, fie indirect. Se poate întâmpla să nu vorbești direct cu un judecător, ci cu alți specialiști (cu un consilier al instanței sau cu avocatul tău) care vor scrie un raport pe care îl vor prezenta apoi instanței. Același lucru este valabil și în cazul adopțiilor. Judecătorul va decide ce este mai bine pentru tine, iar decizia lui poate fi sau nu în conformitate cu dorințele tale. Uneori, în funcție de vârsta ta și de alte circumstanțe, un judecător îți poate permite să stai de vorbă direct cu el, dacă soliciți acest lucru.

În toate cele cinci țări, instanța decide în ce măsură va ține cont de opiniile copilului. Însă, în patru dintre țări, copiii peste o anumită vârstă, pe cale să fie adoptați, li se cere consimțământul.

Credeți că este o povară prea mare pentru un copil să aibă un cuvânt decisiv referitor la adopție, sau considerați că acest lucru ar trebui să se întâmple și în legătură cu alte decizii care îl privesc?

Ca martor, pot refuza să depun mărturie?	
în	
 Belgia	Da. Însă, dacă dorești să depui mărturie, se vor lua câteva măsuri speciale de protecție.
 Italia	Nu, cu două excepții – nu poți fi forțat să depui mărturie împotriva celor din familia ta și ai dreptul să păstrezi tăcerea dacă mărturia ar putea duce la acuzarea ta penală. Cu excepția acestor situații, ai obligația de a depune mărturie, dacă ești chemat ca martor.
 România	Nu, cu excepția situației în care ți s-a cerut să depui mărturie împotriva membrilor apropiați din familia ta (cum ar fi părinții, frații sau surorile), caz în care poți refuza. Altfel, martorii, chiar dacă sunt copii, nu pot refuza să depună mărturie. Nu există limită de vârstă și li se poate solicita chiar și copiilor foarte mici să depună mărturie.
 Spania	Nu. Copiii martori nu pot refuza să depună mărturie. Însă aceștia nu depun jurământ, doar li se cere să spună adevărul.
 Anglia și Țara Galilor	Nu. Ți se poate solicita să depui mărturie, indiferent de vârstă, dacă înțelegi întrebările judecătorului și juraților și poți da răspunsuri inteligibile. Serviciul pentru martori îți va oferi asistență.

Vi se pare corect faptul că în unele țări un martor este obligat să depună mărturie, în timp ce în alte țări nu există o astfel de obligație? Credeți că este nevoie să fie stabilită o vârstă minimă pentru acest lucru?

La ce vârstă pot fi ACUZAT DE COMITEREA UNEI INFRAȚIUNI și care ar putea fi sancțiunile?		
în	vârsta	alte detalii
 Belgia	12 ani 14 ani 16 ani	Poți să apari în fața unei instanțe pentru minori și familie și, dacă se va dovedi că ai încălcat legea, ți se pot aplica: <ul style="list-style-type: none"> măsuri educative; măsuri alternative, precum medierea. Acest lucru înseamnă că îți asumi responsabilitatea faptelor tale, îți ceri scuze victimei și muncești pentru a strânge bani să plătești daunele provocate; sau poți fi trimis într-o instituție. Poți să fii trimis într-o închisoare pentru minori. Poți fi judecat de o instanță pentru adulți, dacă judecătorul consideră că măsurile educaționale, terapeutice sau sociale stabilite au eșuat. Dacă ai primit o amendă, o vei plăti împreună cu părinții tăi.
 Italia	14 ani	Dacă ai capacitate de înțelegere și discernământ. Instanța evaluează dacă ai comis fapta cu discernământ. Instanța evaluează, de asemenea, dacă ai știut că este ilegal ceea ce ai făcut, deoarece acesta este un element important în stabilirea severității sancțiunii. Dacă se dovedește că ai încălcat legea, instanța pentru minori va stabili o sancțiune mai puțin severă decât în cazul adulților și care va fi centrată pe reabilitare. Din acest motiv, se pot stabili măsuri alternative la detenție, precum arestul la domiciliu, probațiunea și eliberarea condiționată. Dacă săvârșești o faptă sancționată cu închisoare pentru mai mult de 9 ani, îți vei ispăși pedeapsa într-o închisoare pentru minori și tineri. Aceasta este o instituție pentru copii și tineri infractori, cu vârste de până la 21 de ani.
 România	14 ani 16 ani	Dacă se dovedește că ai avut discernământ când ai săvârșit fapta. După vârsta de 16 ani, o persoană este considerată răspunzătoare din punct de vedere penal (exceptând situația în care, la fel ca în cazul adulților, persoana nu a avut discernământ atunci când a săvârșit fapta). Dacă ai peste 14 ani și judecătorul decide că te faci vinovat de o faptă și ai avut discernământ, ți se poate aplica o măsură educativă care nu te va priva de libertate, precum: <ul style="list-style-type: none"> stagiu de formare civică, cu o durată de cel mult 4 luni; supraveghere, cu o durată cuprinsă între 2 și 6 luni; consemnarea la sfârșit de săptămână, care înseamnă că nu-ți poți părăsi locuința sâmbăta și duminica; asistarea zilnică. Dacă ai primit deja o măsură educativă și comiți o nouă infracțiune gravă (pentru care pedeapsa este privarea de libertate pentru mai mult de 7 ani) judecătorul poate decide să te priveze de libertate. De asemenea, judecătorul poate decide să te priveze de libertate dacă măsurile educative menționate mai sus au dat greș. În acest caz, vei fi internat într-un centru educativ sau chiar într-un centru de detenție. Dacă săvârșești o faptă ușoară, care se încadrează la drept civil sau administrativ (nu penal), poți fi sancționat cu o mustrare sau cu o amendă. Dacă ai peste 16 ani poți fi sancționat cu muncă în folosul comunității.
 Spania	14 ani	Dacă se dovedește că ai încălcat legea, judecătorul pentru minori poate decide să te priveze de libertate. Poți fi trimis într-o instituție închisă, într-un centru semi-deschis sau deschis, sau poți primi consemnare la sfârșit de săptămână. Judecătorul poate decide însă aplicarea unor măsuri neprivative de libertate. Acestea pot include: <ul style="list-style-type: none"> un ordin de protecție sau restricție; probațiune; muncă în folosul comunității; locuirea cu o familie diferită sau cu o persoană diferită sau în cadrul unui grup educativ; frecventarea unui centru de zi sau alte măsuri socio-educative. În unele cazuri, pentru copilul delincvent care suferă de afecțiuni fizice sau psihice, inclusiv de adicții, judecătorul poate decide măsuri terapeutice. Acestea pot fi puse în aplicare într-una dintre instituțiile enumerate mai sus, sau urmând un program de tratament și controale periodice la locuința minorului.
 Anglia și Țara Galilor	10 ani	Dacă se dovedește că ai săvârșit o infracțiune, instanța pentru minori poate aplica o sancțiune comunitară sau detenție și un ordin de formare profesională. O sancțiune comunitară poate include: <ul style="list-style-type: none"> Un ordin de trimitere pentru urmarea unui program de muncă al cărui scop este îndreptarea comportamentului tău; Un ordin de compensație care te va ajuta să îndrepti răul făcut, de exemplu, prin repararea daunelor pe care le-ai provocat proprietății victimei; Un ordin de reabilitare pentru minori, cu o durată de până la 3 ani. În acest caz instanța va decide ce ți se permite să faci și ce nu. În plus, instanța îți poate impune să ascuți ce are victima să-ți spună și să-ți ceri scuze pentru fapta comisă. Detenția și ordinul de formare profesională se aplică în cazul în care ai săvârșit o infracțiune gravă, sau dacă ai mai săvârșit înainte alte infracțiuni și ești considerat un risc pentru societate. Prima jumătate a acestui ordin se ispășește în detenție, în centre speciale pentru minori, iar a doua jumătate se ispășește în cadrul comunității. Însă, pentru infracțiuni grave, poți fi pus sub supraveghere după încheierea perioadei de detenție. De exemplu, pentru crimă, supravegherea este menținută pentru tot restul vieții.

În majoritatea țărilor, adolescenții care depășesc o anumită vârstă pot fi acuzați de o infracțiune chiar dacă nu au știut că ceea ce au făcut este ilegal. Vi se pare o abordare corectă?

Țările au viziuni diferite în legătură cu vârsta la care un copil poate fi considerat îndeajuns de matur pentru a fi acuzat de o infracțiune. Ce ar putea sta la baza acestor diferențe? De ce credeți că țările europene nu folosesc aceeași vârstă minimă pentru răspundere penală?

Contactul cu poliția și cu alte forțe de ordine	
în	
 Belgia	<p>Aveți obligația de a prezenta actul de identitate (pe care îl obțineți la vârsta de 12 ani și trebuie să-l purtați întotdeauna la voi), atunci când poliția vă solicită acest lucru. Poliția poate adresa această solicitare doar atunci când consideră că sunteți implicați într-o infracțiune.</p> <p>Autoritățile municipale au și ele dreptul de a aplica sancțiuni pentru „comportament inadecvat” sau „mici abateri”. Autoritățile municipale pot răspunde în mod direct la chestiuni de ordin public, cum ar fi mici acte de vandalism, aruncarea gunoiului pe jos sau atunci când se face gălăgie pe timpul nopții. Astfel, adolescenții pot primi sancțiuni administrative municipale, numite „amenzi GAS”. Regulile privind aceste amenzi diferă de la o municipalitate la alta.</p>
 Italia	<p>Dacă un ofițer de poliție te întreabă ce nume sau adresă de domiciliu ai, ori îți cere să-i prezentați un act de identitate, ai obligația să te conformezi. Poliția te poate percheziționa dacă are motive întemeiate să creadă că ai arme sau droguri.</p>
 România	<p>Numai forțele de ordine, cum ar fi poliția, jandarmii sau poliția locală (care este un departament în cadrul autorităților locale sau municipale), au autoritatea de a-i cere unei persoane să-și prezinte actele de identitate, indiferent dacă s-a comis sau nu vreo infracțiune. Astfel, adolescenții, ca toate celelalte persoane, trebuie să prezinte actele de identitate dacă forțele de ordine le solicită acest lucru. Ofițerii de poliție au autoritatea de a-i escorta la cea mai apropiată secție de poliție, în vederea identificării, pe adolescenții care refuză sau nu au actul de identitate la ei. Alți agenți care au autoritatea de a gestiona anumite încălcări minore ale legii, cum ar fi călătoria cu autobuzul fără bilet valid, trebuie să solicite asistența forțelor de ordine pentru a-i identifica pe cei care nu vor sau nu pot să-și prezinte actele de identitate.</p>
 Spania	<p>Persoanele peste 14 ani au obligația de a avea un act de identitate. Începând cu această vârstă, adolescenții trebuie să-și prezinte actul de identitate ofițerilor de poliție, dacă li se solicită acest lucru. Poliția poate cere cuiva să se legitimeze doar dacă crede că persoana respectivă are legătură cu o infracțiune. Ofițerii de poliție au, la rândul lor, obligația de a-și arăta insigna sau legitimația.</p>
 Anglia și Țara Galilor	<p>Doar poliția poate emite sancțiuni pentru fapte în care ar putea fi implicați copiii. Multe infracțiuni minore sunt gestionate de către poliție, evitându-se astfel implicarea instanței de judecată.</p> <p>Poliția are autoritatea de a „opri și chestiona” și de a „opri și percheziționa” orice persoană, inclusiv copii și adolescenți. Dacă ești oprit de poliție, trebuie să-ți spui numele. Și ofițerii de poliție trebuie să își arate legitimația și să spună de la ce secție sunt.</p> <p>Poliția poate „opri și chestiona” orice persoană (de exemplu, ce face, de ce se află într-o anumită zonă, unde se duce etc.); persoana respectivă are însă dreptul de a nu răspunde.</p> <p>Poliția poate „opri și percheziționa” o persoană dacă are „motive întemeiate” să o suspecteze că transportă droguri, bunuri furate, arme sau obiecte care ar putea fi folosite pentru a comite o infracțiune. Înainte de a percheziționa pe cineva, ofițerii de poliție trebuie să prezinte motivele percheziției.</p> <p>Poliția mai poate solicita unei persoane și să-și îndepărteze hainele. În public, pot fi îndepărtate numai geaca, jacheta sau mănușile. Pentru îndepărtarea oricăror alte haine sau elemente pe care persoana le poartă din motive religioase, precum un voal sau turban, este necesar ca ofițerul de poliție să fie de același gen cu persoana respectivă, iar percheziția să aibă loc departe de privirile publicului.</p>

Spațiul public și contactul cu poliția și alte forțe de ordine

Mulți adolescenți se întâlnesc în spații publice, pentru a-și petrece într-un mod plăcut o parte din timpul lor liber, iar uneori tind să încalce unele dintre limitele care le sunt impuse. Când fac aceste lucruri, comportamentul adolescenților este uneori considerat „deranjant”.

Petrecerea timpului într-un spațiu public poate implica și unele riscuri, precum a cădea victime ale violenței de stradă, folosirea drogurilor și alcoolului, comiterea unor infracțiuni ușoare sau unor acte de vandalism, implicarea în conflictele dintre bande rivale și altele.

Nu e nimic în neregulă cu faptul că adolescenții aleg să-și petreacă timpul împreună cu grupul lor de prieteni pe stradă, în parcuri sau în alte spații publice, atât timp cât nu-i pun pe ceilalți și nici pe ei înșiși în situații periculoase sau riscante.

Cu toate acestea, este important pentru adolescenți să știe că spațiul public este guvernat de legi. Există reguli menite să asigure că oamenii se comportă în mod adecvat în spațiile publice. Aceste reguli sunt stabilite în legislația fiecărei țări. De exemplu, adolescenții trebuie să respecte anumite limite de zgomot, nu au voie să lase gunoi în urma lor, ori s-ar putea să le fie interzis graffiti-ul. În caz contrar, riscă și ei, la fel ca ceilalți locuitori, să fie amendați de poliție, jandarmi sau alți reprezentanți ai autorităților.

Contactul cu administrația publică

Există multe instituții care iau decizii cu impact direct asupra copiilor și adolescenților.

Câteva exemple de asemenea decizii:

- O autoritate din domeniul educației poate lua decizia de a transfera un elev la o altă școală;
- O autoritate din domeniul migrației decide să permită unui copil sau familiei acestuia să locuiască sau să lucreze într-o anumită țară;
- O autoritate locală sancționează un adolescent pentru că a aruncat gunoi pe stradă.

În unele situații, adolescenții sau părinții lor trebuie să apeleze la o instituție pentru a se asigura că drepturile copilului le sunt asigurate (fie să-și obțină, fie să ceară aplicarea acestor drepturi).

De obicei, o decizie a unei instituții din cadrul administrației publice poate fi contestată în fața unei instituții superioare și/sau în instanță. În unele sisteme de drept, anumite decizii ale administrației publice pot fi transmise, sub formă de petiții, către organisme independente.

Contactul cu dreptul familiei

În Convenție se precizează că părinții sunt cei care au principala responsabilitate de a-și îngriji copiii și care trebuie să ia, împreună, decizii cu privire la aceștia. În Belgia, Italia, Marea Britanie, România și Spania, autoritatea părintească aparține ambilor părinți și trebuie să fie folosită numai în interesul superior al copilului.

Există însă și situații în care lucrurile nu merg bine, cum ar fi atunci când părinții nu sunt prezenți în viața copiilor, sau nu pot ori nu vor să-și îndeplinească obligațiile referitoare la copiii lor. Pentru a asigura bunăstarea copilului, fiecare țară creează legi, diverse mecanisme de intervenție și instituții responsabile, incluzând aici și sistemele de protecție a copilului.

Uneori, se întâmplă ca părinții să nu ajungă la o înțelegere atunci când trebuie să ia decizii referitoare la copiii lor. Spre exemplu, sunt situații când părinții se despart și nu cad de acord cu cine ar trebui să rămână copilul.

În astfel de cazuri, neînțelegerile pot fi „mediate” prin intervenția unor specialiști numiți „mediatori”, care au rolul de a-i ajuta pe ambii părinți să găsească o soluție. În cazul în care nu se poate ajunge la un acord prin intermediul discuțiilor, situația este rezolvată în instanță, unde judecătorul ia o decizie în interesul superior al copilului.

Conform Convenției, copiii trebuie sprijiniți să participe la luarea deciziilor care îi privesc. De aceea, aceștia trebuie informați și consultați atunci când sunt luate decizii referitoare la ei.

În majoritatea țărilor, instanțele au obligația de a asculta opiniile copiilor care depășesc o anumită vârstă. În unele țări, copiii sunt audiați direct de către instanță, în timp ce, în altele, sunt audiați de către o persoană special instruită, care va transmite opiniile copilului către instanță.

În majoritatea cazurilor, atunci când iau decizii, instanțele țin cont de interesul superior al copilului. Uneori, „cea mai bună decizie”, luată de instanță, poate să fie diferită de ceea ce copilul și-ar fi dorit să se întâmple. Adolescenții trebuie încurajați să-și exprime sentimentele și opiniile, deoarece acest lucru îl va ajuta pe judecător să ia cea mai bună decizie în cazul lor. Însă, adolescenții care nu doresc să fie audiați în legătură cu aceste aspecte sensibile, nu pot fi obligați să participe la audieri.

Consultați tabelul anterior pentru a afla de la ce vârstă poate fi audiat un copil sau adolescent în instanță și câtă importanță se va acorda opiniilor sale.

Pagina 27

Contactul cu dreptul penal

Fiecare țară are stabilite legi care urmăresc să protejeze valori importante, precum viața, sănătatea sau proprietatea, dar și să prevină, ori, după caz, să pedepsească faptele care încalcă aceste valori.

Legea interzice multe fapte, însă unele sunt în mod evident mai grave decât altele. Gravitatea unei fapte depinde de pericolul pe care îl provoacă. De exemplu, mersul cu autobuzul fără un bilet valabil, deși încalcă legea, nu pune în pericol viața sau sănătatea cuiva și, de aceea, este sancționat mai puțin sever.

Așadar, pedepsele sunt diferite și reflectă gravitatea faptei. Pentru încălcarea anumitor legi se poate primi doar o amendă, în timp ce pentru fapte mai grave se primesc pedepse severe, inclusiv pedeapsa cu închisoarea.

În cele mai multe sisteme de drept, se folosesc termeni speciali care să facă distincția dintre faptele grave și cele mai puțin grave. De exemplu, „contravenție” sau „abatere” sunt cuvinte folosite pentru a denumi fapte mai puțin grave, în timp ce termenii „infracțiune” sau „crimă” se folosesc pentru faptele grave.

Dreptul penal se referă doar la infracțiuni/crime. Cu toate acestea, trebuie reținut că aceeași faptă poate fi considerată o contravenție într-o țară, dar o infracțiune în alta.

Pentru sancționarea unei infracțiuni se parcurg, în general, câțiva pași:

- Fapta ajunge să fie cunoscută: fie o raportează victima sau alte persoane care au fost martore, fie se autosesizează instituții judiciare sau de aplicare a legii;
- Sunt adunate dovezile: sunt audiați martorii, victima, persoana suspectată de comiterea infracțiunii; se fac cercetări la locul unde s-a comis infracțiunea, sunt colectate probe, se fac expertize (medicale, tehnice sau chiar financiare) și se întocmesc rapoarte;
- Instanța ia o hotărâre: pe baza probelor colectate, diferitelor declarații ale martorilor, victimei și persoanei acuzate de comiterea infracțiunii, instanța de judecată ia o decizie.

Decizia poate fi contestată la instanțe superioare.

Persoana acuzată de o infracțiune este considerată nevinovată până la proba contrarie.

Organele judiciare și de aplicare a legii diferă de la țară la țară, dar, în general, este vorba de ofițeri de poliție și procurori specializați.

Adolescenții pot intra în contact cu dreptul penal din mai multe motive. Un adolescent poate fi:

- martor la o infracțiune;
- victimă a unei infracțiuni;
- autor al unei infracțiuni, numit „făptuitor” sau „infractor”.

Un factor important, care are o influență puternică asupra procedurilor, este vârsta copilului, fie el martor, victimă sau făptuitor. De exemplu:

- Ca victimă – cu cât vârsta copilului este mai mică, cu atât mai dură este sancțiunea aplicată autorului faptei.
- Ca autor al infracțiunii – cu cât copilul autor este mai mic ca vârstă, cu atât mai puțin dure sunt sancțiunile (sau chiar nu se aplică nicio sancțiune) și aceasta deoarece, în majoritatea țărilor, se presupune că, sub o anumită vârstă, copiii nu au „discernământ”. Acest lucru înseamnă că nu sunt suficient de maturi pentru a înțelege caracterul negativ al faptei lor și, ca urmare, nu sunt acuzați de infracțiune.

Ce se întâmplă când:

...un adolescent este martor la o infracțiune?

Experiența martorului care observă producerea unei infracțiuni poate fi traumatizantă, mai ales în cazul unui copil și mai ales atunci când în infracțiune este implicată o persoană apropiată, precum un membru al familiei, un prieten sau un coleg de școală.

Martorii joacă un rol foarte important, deoarece pot contribui la stabilirea adevărului și pedepsirea infractorului. Adolescenții vor avea nevoie de sprijin pentru a înțelege care este rolul lor și de ce este nevoie ca specialiștii care investighează cazul să discute cu martorii.

...un adolescent este victima unei infracțiuni?

Primul pas este raportarea infracțiunii și solicitarea de ajutor. Pentru unele infracțiuni, simpla raportare a infracțiunii este suficientă, dar mai există și alte tipuri de infracțiuni pentru care este necesară depunerea unei plângeri pentru ca procedurile penale să înceapă. Ar putea fi necesar ca plângerea să fie semnată și de către un părinte (sau reprezentant legal). Oficialii responsabili de aplicarea legii vor îndruma apoi victima pe parcursul procedurilor.

În ciuda faptului că cele mai multe legislații încearcă să creeze un cadru de protecție pentru victimă, participarea copiilor victime în cadrul procedurilor rămâne neplăcută. De exemplu, în unele țări, copilului victimă i se poate cere să povestească de mai multe ori și chiar mai multor specialiști ce s-a întâmplat. De asemenea, copilul poate să fie examinat medical sau psihologic, pentru a fi evaluate vătămările fizice sau psihice pe care le-a suferit.

În majoritatea țărilor, victimele au posibilitatea de a solicita și de a primi compensații financiare din partea autorului infracțiunii.

...autorul unei infracțiuni este un copil?

Copiii pot ajunge în conflict cu legea din mai multe motive, inclusiv din cauza necunoașterii legii.

Fiecare țară a stabilit o vârstă minimă sub care un copil se consideră a fi prea mic pentru a fi tras la răspundere pentru încălcarea legii (**vârsta minimă de răspundere penală**).

Sub această vârstă, copiii care comit o infracțiune nu primesc sancțiuni penale, dar pot fi incluși într-un program social sau educativ, cu scopul prevenirii comiterii altor infracțiuni.

Pentru copiii peste această vârstă, care au comis o infracțiune, majoritatea țărilor au legi care prevăd pedepse mai puțin severe decât în cazul adulților. Sancțiunile aplicate copiilor infractori tind să fie mai degrabă de natură educativă (care urmăresc să educe), decât de natură punitivă (care urmăresc să pedepsească).

O gamă largă de sancțiuni și obligații pot fi aplicate copiilor infractorilor, de la mustrarea în instanță, obligația de a urma un program terapeutic sau de consiliere, până la privarea de libertate.

A se vedea tabelul anterior cu privire la vârsta minimă la care un copil poate fi acuzat de comiterea unei infracțiuni și la sancțiunile care pot fi aplicate în fiecare dintre cele cinci țări.

Pagina 28

De ce abilități au nevoie adolescenții când intră în contact cu legea?

Abilitățile de care au nevoie copiii

- Să caute regulile care se aplică în țara lor și în țara în care călătoresc;
- Să aibă încredere să ceară informații sau clarificări înainte și în timpul procedurilor;
- Să ceară ajutor; să aibă încredere să raporteze infracțiunile; să știe că este în regulă să fie speriați, dar să fie încrezători că există sprijin;
- Martorii și victimele infracțiunilor trebuie să reziste la încercări de intimidare;
- Să colaboreze cu cei de vârsta lor și cu adulții;
- Să fie capabili să vadă lucrurile din mai multe puncte de vedere;
- Să fie capabili să cântărească lucrurile și să facă alegeri;
- Să recunoască la timp pericolele, putând astfel să prevină o infracțiune.

Este important ca adolescenții să cunoască regulile care guvernează cele mai multe dintre situațiile din viața de zi cu zi. Uneori nu este ușor de știut ce instituție, instanță sau organism independent trebuie abordat pentru a ne asigura că drepturile copilului sunt aplicate și respectate. Mai mult, acestea diferă în funcție de țară și situație.

Adolescenții trebuie să știe să caute informațiile relevante și să ceară ajutor din partea familiilor și/sau specialiștilor, cum ar fi avocați, consilieri, linii telefonice de asistență sau site-uri specializate.

Motivele care fac ca oamenii să intre în contact cu sistemul de justiție nu sunt dintre cele mai fericite, iar lumea dreptului este o una foarte complexă, care-i poate face pe cei mai mulți să se simtă intimidați de avalanșa de cuvinte și proceduri necunoscute. De aceea, adolescenții care intră în contact cu legea au nevoie nu numai de informațiile potrivite, ci și de încrederea de a solicita aceste informații, precum și de foarte mult sprijin pentru a înțelege procedurile la care iau parte.

De ce sprijin au nevoie adolescenții?

Sprijinul de care au nevoie copiii

- Informație adecvată, adaptată vârstei copilului și rolului acestuia în cadrul procedurilor;
- Asistență și consiliere juridică;
- Interpretare și traducere, atunci când este cazul;
- Sprijinul poate veni de la adulți de încredere, familie și specialiști;
- Sprijin emoțional;
- Serviciile de asistență socială (publice sau ONG-uri/organizații de caritate) pot oferi sprijin specializat;
- Liniile telefonice de asistență pot oferi intervenții de urgență, dar și consiliere și sprijin.

Un rol important în oferirea de suport revine familiei și persoanelor adulte în care adolescenții au încredere. Implicarea părinților este cu atât mai importantă cu cât, uneori, adolescenții pot fi prea tineri pentru a semna documente sau pentru a iniția proceduri.

Nu trebuie omis faptul că, uneori, adolescenții s-ar putea simți vinovați, pentru că nu înțeleg ce se întâmplă. Acest lucru le poate spori lipsa de încredere. Adolescenții au nevoie de ajutor pentru a depăși teama de pedeapsă sau sentimentele de rușine ori vinovăție, care i-ar putea împiedica să caute sprijin profesional pentru a-și apăra drepturile.

În cursul anchetei penale și procesului, mărturia martorului sau a victimei poate fi contestată. Adolescenții care sunt martori sau victime trebuie să fie sprijiniți pentru a putea face față unor eventuale încercări de intimidare. Sprijinul și asistența din partea specialiștilor implicați în procedură, cum ar fi procuror, judecător sau reprezentantul serviciului de protecție a copilului sunt cruciale.

Informația înseamnă sprijin

Pentru a participa în cadrul procedurilor judiciare sau administrative, este esențial ca adolescenții să fie pregătiți și să știe la ce să se aștepte. Cu cât adolescenții au mai multe informații despre ce și cum se va întâmpla, cu atât mai semnificativă va fi participarea lor. Acest lucru va fi în beneficiul sistemului de justiție, precum și al adolescentului.

Rețineți:

Adolescenții au dreptul de a fi întotdeauna informați corespunzător, indiferent de tipul de procedură (drept administrativ, civil/de familie sau penal) și de rolul pe care îl au în cadrul acestor proceduri.

Ce tip de informații le-ar putea fi de ajutor?

- ce se va întâmpla și de ce;
- cine va fi prezent la audieri sau proceduri și ce roluri vor avea aceste persoane;
- cine este acolo să îi ajute;
- unde vor avea loc audierile sau procedurile;
- ce drepturi au;
- în mod realist, ce rezultate sunt posibile.

În cazul în care adolescenții nu vorbesc limba în care se desfășoară procedurile, au dreptul la un interpret sau la un traducător.

În general, țările au legi și mecanisme pentru protejarea martorilor și victimelor vulnerabile. În categoria victimelor și martorilor vulnerabili sunt incluși copiii sau persoanele care ar putea suferi consecințe negative sau intimidări.

Aceste mecanisme de protecție pot include:

- protejarea identității;
- folosirea mărturiilor înregistrate audio-video;
- audierea persoanelor martore sau a victime, prin intermediul unor mijloace tehnice, astfel încât acestea să nu fie în aceeași încăpere cu infractorul;
- audierea adolescentului în prezența unui părinte, unui avocat sau/și unui psiholog;
- gestionarea cazului de către profesioniști specializați, precum ofițeri de poliție și judecători special instruiți;
- servicii de sprijin pentru victime, cum ar fi adăposturi și centre de consiliere;
- ordine de protecție.

Care ar fi motivul pentru păstrarea secretă a identității copilului?

De ce credeți că cei care lucrează în mass-media sunt interesați să afle și să publice detalii despre acești copii?

În scopul protejării copiilor infractori, țările au stabilit prevederi speciale în timpul procedurilor judiciare. Vulnerabilitatea copiilor infractori este evidentă, în special dacă ne gândim la reintegrarea lor socială. Astfel, în majoritatea țărilor, adolescenții sunt trimiși în judecată în instanțe speciale. De obicei, aceștia sunt audiați în cadrul unor sesiuni închise publicului și se fac eforturi pentru a le proteja identitatea și imaginea.

În majoritatea țărilor, legea stipulează că adolescenții infractori trebuie să fie asistați de un avocat în timpul fiecărei etape a procedurii. În cazul în care familia copilului nu-și permite să plătească un avocat, este desemnat unul din oficiu.

Cine se ocupă de cazul meu și ce la ce tip de sprijin am acces	
în	
 Belgia	Poliția pentru Minori este o unitate specializată a poliției, instruită să se ocupe de cazurile în care sunt implicați copii. Cazul este judecat de către o instanță pentru minori și familie. Însă, dacă ai peste 16 ani și ai comis o infracțiune, judecătorul poate decide să te judece în instanța pentru adulți. Această decizie poate fi luată dacă în trecut ți-au fost aplicate, fără succes, măsuri de natură educativă. Sprijin: servicii gratuite din partea avocaților specializați în cazuri privind copiii.
 Italia	Instanțele de judecată pentru minori sunt compuse din patru persoane: doi judecători și alți doi membri care au rolul de asistenți. Acești doi membri asistenți, un bărbat și o femeie cu vârste peste 30 de ani, trebuie să aibă experiență în domeniul social și să fie absolvenți fie de biologie, psihiatrie, criminologie, pedagogie sau psihologie. Curțile de apel pentru minori sunt compuse din cinci membri: trei judecători și doi membri asistenți (care trebuie să îndeplinească aceleași cerințe menționate mai sus). Procurorii de pe lângă tribunalele pentru minori lucrează cu departamente speciale ale poliției. Sprijin: asistență oferită de serviciile pentru minori și de serviciile sociale, în toate etapele procedurilor; dreptul la sprijin emoțional și psihologic oferit pe tot parcursul procesului; asistență și reprezentare de către un consilier juridic.
 România	Există o singură instanță care se ocupă exclusiv de cazuri în care sunt implicați copii, iar această instanță activează într-o zonă geografică limitată – (doar în județul Brașov). Prin urmare, în celelalte zone ale țării, cazurile cu copii sunt, de regulă, judecate de către aceiași judecători care se ocupă și de cazurile cu adulți. Sprijin: asistență juridică obligatorie pentru copiii victime și pentru cei în conflict cu legea; posibila prezență a unui părinte, a unui profesionist din domeniu social sau a unei persoane de încredere; posibilitatea oferirii de sprijin psihologic victimelor, dacă acest lucru este cerut sau dacă instanța de judecată consideră că este necesar.
 Spania	Există două unități speciale de poliție care se ocupă de cazurile în care sunt implicați copii. Una din aceste unități se numește GRUME și face parte din Poliția Națională, având rolul de a proteja atât copiii victime, cât și copiii care au comis o infracțiune. Cealaltă unitate de poliție există doar în unele regiuni autonome ale Spaniei și face parte din Poliția Locală, fiind compusă din „tutori”, adică din agenți care acționează la nivel local pentru a îmbunătăți climatul din școli. Acești agenți tutori oferă informații despre subiecte variate, cum ar fi violența de tip bullying-ul sau cea asociată diverselor grupări „de cartier” și, totodată, identifică și previn comportamentele antisociale. Agenții tutori sunt bine cunoscuți de către adolescenți. Judecătorii pentru minori sunt magistrați specializați în cazuri cu copii. Sprijin: suport psihologic pe tot parcursul procedurilor penale; prezența părintelui sau a unei alte persoane aleasă de adolescent, pentru acest lucru fiind însă nevoie de acordul judecătorului.
 Anglia și Țara Galilor	Există echipe speciale care au rolul de a oferi sprijin adolescenților care intră în conflict cu legea. Cazurile cu copii sunt judecate de către instanța pentru minori. Sprijin: avocat gratuit (un avocat care este de serviciu în momentul respectiv), în cazul în care copilul în conflict cu legea nu are propriul avocat; prezența părintelui, în cazul în care copilul are sub 16 ani.

Care este opinia voastră cu privire la faptul că judecătorii belgieni pot decide să-i cheme pe unii adolescenți cu vârste de peste 16 ani în fața unei instanțe pentru adulți? De ce credeți că au judecătorii o astfel de opțiune?

În România, doar câțiva dintre copiii care intră în contact cu instanța vor avea cazul lor analizat de către judecători care se ocupă numai de copii. Credeți că acest aspect ar putea influența experiența copilului în instanța de judecată?

Partea a II-a

ACTIVITĂȚI

Drepturi și legi – sesiune introductivă

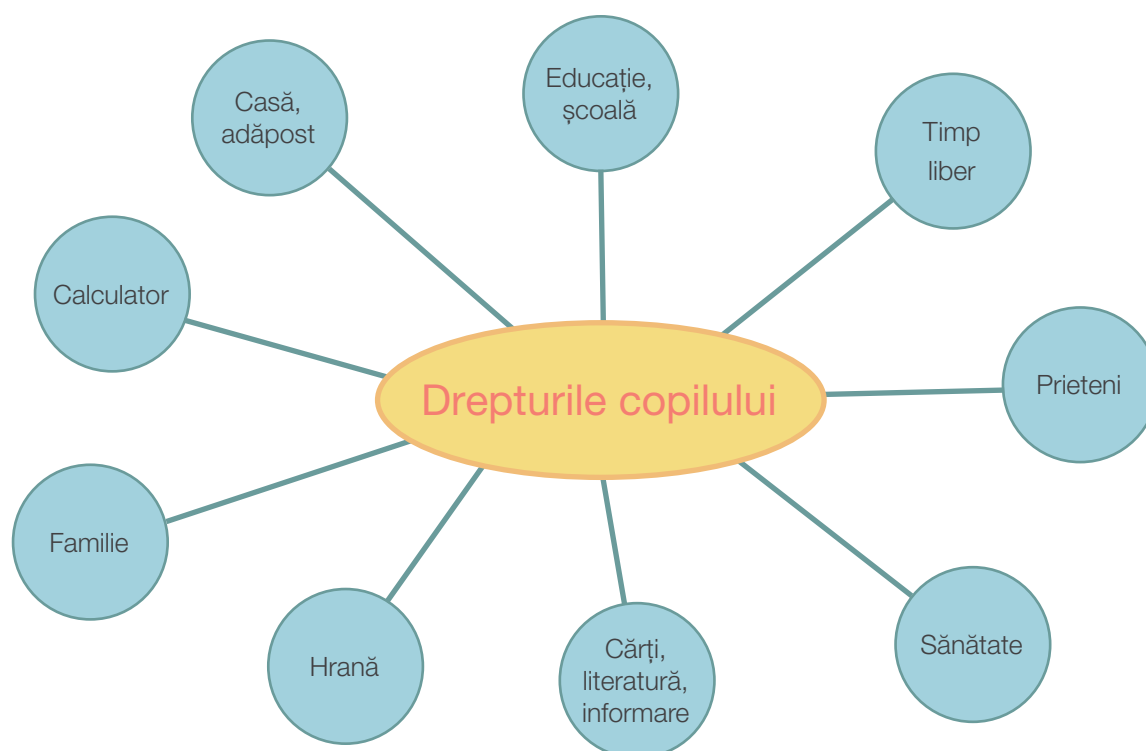
1. Brainstorming – Drepturile copilului (5 minute)

Prezentați tema discuției și cereți participanților să spună primele cuvinte sau expresii care le vin în minte referitoare la drepturile copiilor. Notați ceea ce spun pe tablă sau pe o coală mare de hârtie (pagină de flipchart). Scopul activității este de a-i încuraja pe tineri să se implice în discuție, să fie creativi și să vină cu cât mai multe idei într-o perioadă scurtă de timp.

Recomandări:

- Încurajați pe toată lumea să vorbească, accentuând că orice idee este importantă.
- Notați toate ideile pe tablă sau flipchart. Dacă nu au legătură cu drepturile copiilor, cereți participanților să facă o conexiune cu acestea.
- Dacă nimeni nu vorbește, ajutați-i cu întrebări și sugestii.

Exemplu de schemă pentru ideile rezultate în urma brainstorming-ului:

La final, treceți în revistă toate ideile (sau majoritatea lor) și concluzionați că toate sunt direct sau indirect legate de drepturile copilului. Spuneți tinerilor că, în următoarele activități, discuția va merge și mai departe.

2. Balanța (10 minute)

Participanții vor fi împărțiți în grupuri de câte 4 sau 5 și vor primi cartonașe cu drepturile copiilor (pe fiecare cartonaș fiind trecut un drept). Dacă nu aveți la îndemână astfel de cartonașe, puteți folosi hârtii cu adeziv (post-it) sau lista cu drepturile enumerate la exercițiul anterior.

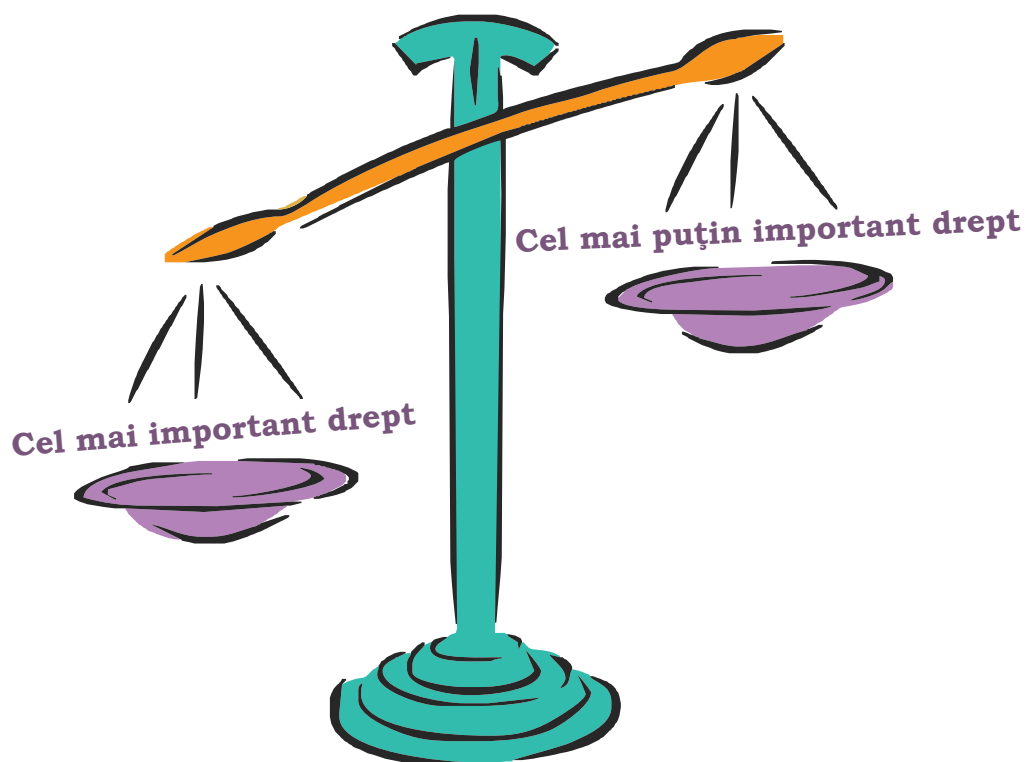
Adolescenții au la dispoziție 5 minute pentru ordona drepturile în funcție de importanță. În continuare, întregul grup va vorbi despre importanța fiecărui drept, iar participanții vor cădea de acord, prin vot, asupra unei ierarhii a importanței. Facilitatorul va scrie ordinea pe tablă sau flipchart.

Următorul pas este o discuție liberă, bazată pe ierarhia drepturilor. Facilitatorul va nota (vezi exemplul de mai jos) „cel mai puțin important drept” și „cel mai important drept”.

Întrebări:

- De ce acest drept este cel mai important și celălalt drept cel mai puțin important?
- Să luăm câteva exemple concrete și să vedem cum arată balanța: un adolescent forțat să muncească, un adolescent obligat de către părinți să aleagă o materie de studiu pe care nu o agreează, un adolescent hărțuit de către colegii de clasă.
- Cum stabilim importanța drepturilor? Ce poate influența balanța?

Facilitatorul precizează, în concluzie, că toate drepturile sunt complementare (fiecare drept completează celelalte drepturi) și sunt la fel de importante.

3. Discuție liberă – Cum se reflectă drepturile copilului in legi? (15 minute)

Încurajați adolescenții să participe la o discuție liberă pe următoarele subiecte:

- Beneficiați de toate aceste drepturi? Dar prietenii voștri?
- Există situații în care acest drepturi sunt ignorate sau încălcate? Puteți da câteva exemple (pornind de la experiența voastră sau a altora, ori de la ce ați auzit la știri)? Cum sau de ce se întâmplă acest lucru?
- Ce faceți când cineva nu vă respectă drepturile?
- Pe ce vă puteți baza când vă apărați drepturile? Cine sau ce vă poate proteja ori ajuta?
- Ce este legea (ce vă vine în minte când auziți cuvântul „lege”)? Există o lege specială pentru copii? Dacă da, acoperă toate drepturile copilului?
- Care este „forța” legilor? Cât de puternice sunt?
- De ce diferă legile de la o țară la alta? Ce anume le face să fie diferite?

4. Concluzie – Cum se reflectă drepturile copilului in legi? (10 minute)

Vorbiți despre Declarația universală a drepturilor omului și despre Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, pornind de la cele menționate deja de către participanți.

Vorbiți despre Curtea Europeană a Drepturilor Omului (care poate decide dacă există o neconcordanță între drepturile unei persoane și legea pe care trebuie s-o respecte acea persoană).

Vorbiți despre Comitetul pentru Drepturile Copilului (care primește plângeri de la copiii din țările care au ratificat cel de-al treilea Protocol Opțional la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului).

Puneți accent pe următoarele:

- Convenția stipulează drepturile la nivel internațional;
- Fiecare țară are propriul set de legi care protejează drepturile copiilor, în funcție de cultura fiecărei țări; legile nu sunt statice (se schimbă, se dezvoltă, unele dispar și apar altele noi) și nu sunt la fel în toată Europa;
- Adolescenții trebuie să recunoască situațiile în care drepturile le sunt încălcate și să acționeze – pentru asta au nevoie de informații/cunoștințe, sprijin și abilități.

Puteți folosi graficul de la pagina 2 a acestui ghid:

5. Moment de evaluare (10 minute)

Cereți participanților să se gândească la sesiune și să scrie pe o foaie de hârtie:

- ce le-a plăcut;
- ce nu le-a plăcut;
- sugestii și recomandări pentru sesiunile următoare.

Informați participanții că ideile și comentariile lor vor fi citite de către toată lumea și solicitați-le să nu-și semneze foile, pentru a rămâne anonimi. Adunați foile într-o pălărie, o cană, un penar sau ceva asemănător. Cu ajutorul a 3 sau 4 participanți citiți foile în fața întregului grup.

Alte activități:

* Diagrama drepturile copilului (10 minute)

Participanții vor fi împărțiți în grupuri de câte 4 sau 5 și vor primi cartonașe care conțin cele trei secțiuni din Diagrama de la pagina 5: „Europa”, „Țara voastră” și „Voi”.

Au la dispoziție 5 minute pentru a găsi conexiunea dintre cele trei secțiuni, urmând ca după aceea să-și prezinte ideile grupului.

Pentru a concluziona, încurajați adolescenții să discute liber, la nivelul grupului mare, despre:

- Ce elemente sunt necesare pentru a putea să ne apărăm drepturile?
- Dacă vă uitați la acest grafic, ce credeți că aveți voi personal (informații, abilități, suport)? Ce credeți că vă lipsește?
- Cum puteți obține ceea ce vă lipsește, astfel încât să vă puteți apăra și mai bine drepturile?

* Bingo (20-30 minute)

Această versiune a jocului de bingo adaptează regulile jocului clasic, pentru a-i ajuta pe participanți să se familiarizeze cu articolele Convenției cu privire la drepturile copilului (CDC).

Facilitatorul este crainicul de bingo și rolul lui este să anunțe un articol din CDC.

Participanții primesc o listă cu articolele din CDC și rolul lor este să identifice numărul articolului anunțat de către crainic și să-l taie de pe cartonașul de bingo.

De exemplu, crainicul va anunța “dreptul la viață” și participanții trebuie să descopere în ce articol din Convenția cu privire la drepturile copilului se vorbește despre acest drept (în exemplul dat, este vorba de articolul 6). Participanții care identifică numărul articolului și îl au pe cartonașul lor de bingo, îl vor bifa.

Jocul e câștigat de către cel care bifează toate numerele de pe cartonașul de bingo.

Exemplu de cartonaș de Bingo:

1			38	5		45	19
22	2		51		4		
	27	34		13	7		12

* Sugerție video (doar în limba spaniolă) – Al treilea Protocol opțional la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la o procedură de comunicare (care permite copiilor să sesizeze direct Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în cazul în care le-au fost încălcate drepturile și nu au putut obține o soluție la nivelul țării lor): Conoce el III Protocolo de la Convención sobre los Derechos del Niño, Save the Children España, www.youtube.com/watch?v=rYVW8h1lbU

Ce înseamnă „a fi copil”

Activități pentru tema 1

SESIUNEA 1

1. Rezumat – Pălăriile (10 minute)

Scopul acestei activități este să reamintească adolescenților principalele idei discutate în sesiunea precedentă.

Participanții sunt împărțiți în 4 grupuri (pălării) și, timp de 5 minute, discută una din următoarele teme:

Pălăriile roșii

Drepturile copilului (ce drepturi ale copilului puteți enumera și ce semnifică?)

Pălăriile verzi

Apărarea drepturilor (cum ne putem apăra drepturile când ne sunt încălcate?)

Pălăriile mov

Ierarhizarea drepturilor (ce știți despre ierarhizarea drepturilor?)

Pălăriile portocalii

Drepturile copilului și legislația (ce legătură există între drepturi și legislație?)

Fiecare grup va prezenta apoi ideile principale ale discuției, iar ceilalți pot adăuga și alte informații pe care și le amintesc din sesiunea anterioară.

2. Discuție liberă – Ce înseamnă să fii de vârsta ta? (5 minute)

Încurajați-i pe adolescenți să participe la o discuție liberă pe următoarele teme:

- Ce putem sau “avem voie” să facem la vârsta noastră? Ce nu putem face și de ce? Ce drepturi avem?
- Ce responsabilități avem la vârsta noastră? Sunt diferite de cele avute cu câțiva ani în urmă? Dar dacă ne gândim la viitor, cum ni se vor schimba responsabilitățile?

3. Ghiciți țara – La ce vârstă pot conduce? (10 minute)

Participanții lucrează în perechi pentru a asocia prevederile legale cu țara în care acestea se aplică. În acest scop, primesc tabelul următor:

De la ce vârstă pot CONDUCE		în
14 ani 16 ani 18 ani 20/21/24 ani	mopede (de ex. scutere) care au motoare cu capacitate cilindrică mai mică de 50 centimetri cubi (permis de conducere AM, fără pasageri); ATV-uri (permis de conducere A1/B1); vehicule obișnuite; vehicule speciale.	care țară?
15 ani 16 ani 18 ani 20 ani	mopede (de ex. scutere) cu motoare de maxim 50 centimetri cubi (cmc); motociclete cu motoare de maxim 125 cmc; mașini; motociclete cu motoare peste 500 cmc.	care țară?
16 ani 17 ani 18 ani	mopede (de ex. scutere) cu capacitate cilindrică de maxim 50 cmc; cu un permis de conducere (L) cu un adult prezent; singur, dacă treci de o examinarea teoretică și practică.	care țară?
16 ani 18 ani 20 ani 21 ani 24 ani	mopede (de ex. scutere), ATV-uri și motociclete de maxim 125 cmc; mașini, motociclete de putere medie, tractoare; motociclete puternice, dar doar dacă ai deja carnet pentru motociclete de putere medie de cel puțin 2 ani (altfel, vezi vârsta de 24 de ani); camioane, microbuze, ATV-uri puternice; motociclete puternice (dacă nu ai experiență), autovehicule pentru transport public de persoane (de ex. autobuze și troleibuze).	care țară?
16 ani 17 ani 24 ani	mopede (de ex. scutere) cu motoare de maxim 50 cmc; mașini, motociclete cu motoare de maxim 125 cmc; orice tip de motocicletă.	care țară?

Alegeți dintre următoarele țări

România

Spania

Italia

Marea Britanie

Belgia

Perechile au 5 minute la dispoziție pentru a ghici. Apoi, în grupul mare, discutați situația fiecărei țări și oferiți răspunsurile corecte (ordinea corectă este: Italia, Spania, Belgia, România și Marea Britanie). După fiecare țară, numărați câte perechi au găsit răspunsul corect.

Încurajați reflecția întrebându-i pe participanți:

- De ce unele țări par mai permissive decât altele?
- De ce, în fiecare țară, se face o distincție între diversele tipuri de vehicule motorizate? Sunt diferite pericolele asociate diverselor tipuri de vehicule?

4. Dezbateri parlamentară – Vârsta minimă la angajare (30 minute)

Organizați participanții în 3 grupuri. Fiecare grup reprezintă un partid politic care se pregătește pentru o dezbateri parlamentară pe tema vârstei minime la care o persoană se poate angaja:

Partidul 13 – dorește să ofere adolescenților dreptul de a se angaja începând de la vârsta de 13 ani.

Partidul 15 – dorește să ofere adolescenților dreptul de a se angaja începând de la 15 ani.

Partidul 16 – dorește să ofere adolescenților dreptul de a se angaja începând de la 16 ani.

Fiecare partid trebuie să pregătească:

A. Justificarea – unul sau mai multe motive pentru care sunt în favoarea respectivei vârste.

B. Condițiile care trebuie să fie incluse în propunerea de lege pentru a se asigura că munca prestată nu va afecta celelalte drepturi pe care le au adolescenții.

Trageți la sorți ordinea în care vor lua cuvântul cele trei partide.

Partidele au la dispoziție 10 minute pentru a se pregăti de dezbateri.

Fiecare partid are dreptul la două intervenții care pot dura maximum două minute: în prima intervenție își vor prezenta argumentele, iar în a doua intervenție pot combate câteva dintre ideile prezentate de partidele „rivale”. După prima intervenție, partidele au la dispoziție 2 minute pentru a se pregăti a doua intervenție.

După dezbateri, reflectați asupra activității:

- Întrebați participanții din ce partid ar fi preferat să facă parte (ce vârstă ar fi vrut să susțină), dacă ar fi avut de ales. Cereți-le să ridice mâinile și numărați „voturile”.
- Prezentați tabelul „Vârsta minimă pentru angajare” (pagina 14) și discutați condițiile stabilite în diferite țări. Sunt similare unele din aceste condiții cu cele găsite de ei în timpul dezbaterii parlamentare?

5. Timp de evaluare (5 minute)

În grupuri de câte 4 sau 5, participanții enumeră:

- lucrurile pe care le-au învățat în timpul sesiunii;
- ce le-a plăcut la sesiune;
- ce nu le-a plăcut.

Prezintă lista lor celorlalți participanți.

În plus, participanților li se va da posibilitatea să scrie pe o hârtie părerile și sugestiile lor, pentru a fi luate în considerare în sesiunea viitoare. Foile de hârtie vor rămâne anonime și vor fi adunate de către facilitator.

SESIUNEA 2

1. Recapitulați sesiunea precedentă – Subiectul de știri (15 minute)

Întrebați cine ar vrea să joace rolul de reporter. Alegeți 3 sau 4 participanți care vor lucra împreună la pregătirea unei știri. În acest scop, ei trebuie să desfășoare interviuri și să afle ce s-a petrecut în sesiunea precedentă.

Au la dispoziție 6 minute pentru a investiga știrea, 3 minute pentru a o redacta și 2 minute pentru a o prezenta publicului.

Apoi, acordați 4 minute pentru intervenția publicului, compus din restul participanților. Publicul este rugat să intervină cu detalii, pentru a se asigura că adevărul a ieșit la iveală.

2. Discuție liberă – Vârsta minimă pentru exercitarea dreptului la vot (10 minute)

Întrebați participanții care este vârsta minimă de vot în țara lor. Vorbiți-le despre cazurile Italiei și Marii Britanii (vezi tabelul „De la ce vârstă se poate vota”, pagina 15).

- Care este părerea lor despre faptul că, în unele țări, vârstele de vot diferă în funcție de subiectul votului?
- Ar trebui ca vârsta să fie scăzută sau crescută pentru anumite subiecte supuse votului?
- Există subiecte sau teme asupra cărora ar vrea să-și poată exercita dreptul de vot?

3. Măsurarea stresului² (10 minute)

Organizați participanții în trei grupuri. Fiecare grup va completa o „fișă de măsurare a nivelului de stres”, indicând nivelul de stres pe care îl resimt, în diferite situații (cum ar fi în relația cu părinții, școala, cariera etc.), cei din următoarele categorii de vârstă:

Grupul 1: copii mai mici decât ei cu 3 ani;

Grupul 2: adolescenți de vârsta lor;

Grupul 3: adolescenți și tineri mai mari cu 3 ani decât ei.

După completarea celor trei fișe, adunați-le și analizați-le împreună cu toți participanții: Care sunt principalele diferențe? De ce au apărut aceste diferențe? Ce domenii sunt asociate cu un nivel mai scăzut/crescut de stres, indiferent de vârstă?

Fișa de măsurare a nivelului de stres

(Nivelul 0 indică lipsa de stres, iar nivelul 10 indică un grad înalt de stres.)

(DOMENII) Stres în relație cu...	Nivel de presiune/stres											
	scăzut	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ridicat
părinții												
frații/surorile												
prietenii												
școala/educația												
responsabilitățile casnice												
timpul liber												
practicarea sportului												
câștigarea banilor												
cariera												
sănătatea												
altele (precizați) _____												

² Activitate dezvoltată pornind de la "Affection and sexuality in a changing school", M. Maggi, Editura Berti, 2005

4. Discuție liberă – Consimțământul (10 minute)

Implicați adolescenții într-o discuție liberă în legătură cu următoarele teme:

- Ce înseamnă consimțământul? Vă puteți gândi la situații în care vi se cere consimțământul?
- Ce părere aveți despre consimțământul dat în condiții de presiune? Este valid?

Prezentați tabelul „Vârsta minimă de consimțământ sexual” (vedeți pagina 15) și întrebați participanții:

- Ce părere aveți despre legea italiană?
- De ce credeți că există diferențe atât de mari între țări?

5. Jocuri de rol – Găsirea echilibrului potrivit (10 minute)

Întrebați cine se oferă să joace următoarele roluri: o adolescentă (pe nume Ana), mama și tatăl Anei, antrenorul/antrenoarea de gimnastică a Anei.

Luați-o deoparte pe adolescentă și explicați-i rolul: Ana este foarte bună la gimnastică, dar antrenorul/antrenoarea ei este foarte sever(ă). Au fost situații în care s-a simțit foarte obosită și a început să plângă, dar antrenorul/antrenoarea a țipat la ea, în fața altor copii, cerându-i să continue pentru că doar așa va deveni cea mai bună. Se teme de antrenor/antrenoare.

Luați deoparte antrenorul sau antrenoarea și explicați-i rolul: crede că Ana ar putea avea o carieră de succes ca gimnastă, dar, pentru a obține acest lucru, Ana trebuie să se antreneze mai intens și mai des. Știe că uneori poate fi considerat(ă) dur(ă), dar crede că adolescenții trebuie să fie stimulați pentru a performa la adevăratul lor potențial.

Luați părinții deoparte și explicați-le rolul: vor ca fiica lor să fie fericită și să reușească în viață.

Situația: la finalul unui concurs în care a obținut locul 3, Ana decide să discute situația cu părinții ei. Antrenorul ei este prezent.

Timpul alocat jocului de rol este de 10 minute.

La finalul jocului, cereți-le celorlalți adolescenți să se gândească la această situație. Ce ar spune dacă ar fi în locul Anei/părinților ei/antrenorului ei?

[Variante: dacă aveți mai mult timp la dispoziție, îi puteți invita și pe ceilalți adolescenți să se implice în piesă, fie prin înlocuirea unor personaje (la alegerea acestora), fie prin introducerea de noi personaje, precum o prietenă de-a Anei, un alt antrenor etc.]

6. Concluzii – Găsirea echilibrului potrivit (5 minute)

Rezumați temele sesiunii și insistați asupra următoarelor idei principale:

- Între elementele importante care contribuie la dezvoltarea unui copil și responsabilitățile acestuia trebuie găsit un echilibru.
- Nicio lege nu ne va spune care este „echilibrul potrivit”.
- Ce îi va ajuta pe adolescenți și pe adulți să găsească acest echilibru este înțelegerea faptului că toate drepturile copilului au aceeași importanță și copiii ar trebui să participe activ la luarea deciziilor care-i privesc.

Alte posibile activități:

*Sugestii de film: “Race to Nowhere” (Goana spre nicăieri, 85 de minute, SUA, 2010) este un film care pune în discuție felul în care tinerii se pregătesc pentru succes, prezentând poveștile unor adolescenți americani împinși la limită prin programe încărcate, prea multe teste și o presiune asiduă de a performa la nivel înalt.

Mai multe informații la www.racetonowhere.com

*Care dintre următoarele situații implică exploatarea prin muncă a copiilor? (15 minute)

Lucrați în grupuri de câte 4 sau 5 participanți și dezbateți dacă următoarele situații descriu o situație de exploatare sau nu:

- Spălarea vaselor sau curățarea camerei în timp ce afară este frumos.
- Babysitting sau spălarea mașinii pentru o recompensă de 10 lei.
- Munca la câmp sau culesul recoltei pe tot parcursul lunii octombrie.
- Munca la câmp în timpul weekend-urilor.
- Munca în magazinul părinților, după școală.
- Vânzarea de diverse produse sau mărfuri pe străzi.

Apoi, fiecare grup va prezenta concluziile în fața restului participanților.

Dreptul la protecție împotriva violenței – Activități pentru tema 2

SESIUNEA 1

1. Ce VĂD, ce GÂNDESC și ce SIMT (5 minute)

Scrieți pe trei file de flipchart (sau în trei coloane, pe tablă) următoarele enunțuri:

Cereți participanților să scrie pe fiecare foaie (sau în fiecare coloană) diferite cuvinte sau expresii care le vin în minte atunci când aud cuvântul „violență”: Ce văd când aud cuvântul „violență”? Ce gândesc despre violență? Ce simt în legătură cu violența?

[Dacă numărul participanților este prea mare, puteți folosi hârtie cu adeziv (post-it), pentru a evita aglomerarea.]

2. O mai bună înțelegere a violenței (7 minute)

Acest exercițiu presupune doi pași.

Pasul 1 – Pornind de la listele de cuvinte adunate în timpul exercițiului precedent, cereți participanților să vă ajute să aranjați cuvintele (le puteți încercui cu o culoare diferită sau, dacă ați folosit post-it-uri, prin mutarea acestora) în următoarele categorii:

- forme sau tipuri de violență;
- locuri sau situații în care apare violența;
- cauzele violenței;
- consecințele violenței.

Oferiți-le participanților posibilitatea să adauge cuvinte noi în fiecare categorie, urmărind să obțineți o descriere cât mai amplă a ceea ce înseamnă violența.

Pasul 2 – Cereți participanților să vă ajute să încercuiți cuvintele care se referă la:

- victime;
- agresori.

Încheiați exercițiul întrebându-i pe adolescenți dacă mai au de adăugat și alte idei la aceste noi liste.

Încurajați participanții să se gândească și la formele mai subtile ale violenței.

3. Sondajul „Ce susțin și unde mă poziționez” (7 minute)

Scopul acestui exercițiu este de a-i determina pe participanți să se exprime și să-și susțină punctul de vedere cu argumente. Trasați o linie care să marcheze centrul încăperii (puteți folosi cretă, bandă adezivă, o sfoară etc.). De fiecare parte a liniei, puneți două semne mari, pe care scrieți „sunt de acord” și „nu sunt de acord”. Cereți tuturor participanților să stea de-a lungul liniei, cu fața spre dumneavoastră, aceasta va fi „zona neutră”.

Citiți propozițiile de mai jos, una câte una. Cereți adolescenților să treacă de o parte sau de alta a liniei, în funcție de opiniile lor despre fiecare afirmație. Cu cât se îndepărtează mai mult de centrul liniei, cu atât sunt mai mult, respectiv mai puțin de acord cu afirmația citită. După fiecare propoziție, deschideți o discuție liberă pornind de la alegerile lor, pentru a le oferi ocazia să-și susțină punctele de vedere. Întrebați apoi dacă sunt persoane care doresc să-și schimbe poziția după ce au auzit argumentele celorlalți.

Propozițiile sunt următoarele:

- Ce se întâmplă în familie, rămâne în familie. Chiar și violența.
- Motivarea negativă este uneori necesară.
- O palmă ușoară este necesară uneori, în special atunci când copilul refuză să se supună regulilor sau să respecte limitele stabilite de părinți.
- Violența este normală într-o relație, iar iertarea unui partener după un act de violență este o dovadă de dragoste.
- Dacă cei care trebuie să intervină într-un caz de violență nu o fac, atunci situația raportată nu este un caz de violență.
- Există situații în care violența este necesară.
- Există situații în care violența este acceptabilă.

4. Bullying (10 minute)

Formați 4 sau 5 grupe. Înmânați fiecărui grup o foaie de hârtie cu următoarele enunțuri:

- Cel mai adesea are loc între persoane de vârste apropiate.
- Poate implica multe lucruri, cum ar fi poreclirea unei persoane, ridiculizări, umiliri, excluderea cuiva de la o activitate sau ignorarea persoanei, dar poate implica și violență fizică, precum loviri cu palmele sau cu picioarele.
- Comportamentul este frecvent și se repetă, nefiind doar ceva spontan sau izolat. Este vorba de o hărțuire calculată și cu scop bine definit a unei persoane, ce poate avea loc, în cazuri extreme, pe perioade lungi de timp, uneori chiar mai mari de un an. Deși este des întâlnit, comportamentul nu este unul inofensiv, ci neplăcut, amenințător și inacceptabil.
- Comportamentul presupune un dezechilibru de putere – agresorul are puterea, în timp ce victima nu poate să se apere sau să oprească agresiunea.
- De cele mai multe ori, agresorul nu este singur, în preajmă mai fiind și alte persoane care nu intervin. Astfel, agresorul consideră că este „aprobat” sau încurajat să continue, iar „recompensa” pe care o așteaptă este ca ceilalți să îl considere dur și să se teamă de el.
- Uneori, cei agresivi sunt și ei, la rândul lor, victime ale altor agresori.
- Comportamentul agresiv al băieților este mai ales fizic. Fetele tind să aibă moduri mai subtile de a agresa, de exemplu, ignoră intenționat pe cineva sau răspândesc zvonuri și bârfe.

Fiecare grup va citi aceste enunțuri și va trebui să:

- Denumescă comportamentul descris;
- Să se gândească dacă l-au întâlnit și în ce contexte.

Fiecare grup își prezintă concluziile, iar apoi va avea loc o discuție liberă pe următoarele teme:

- În limba română nu există un cuvânt pentru bullying. Este important ca acest comportament să primească un nume distinct? De ce?
- Este bullying-ul o formă distinctă de violență? De ce?
- Oamenii se comportă diferit atunci când hărțuiesc online pe cineva? Dacă da, cum și de ce?

5. Pot preveni violența? (15 minute)

Acest exercițiu presupune trei pași.

Pasul 1 – Ce te poate determina să devii violent?

Participanții discută pe perechi despre ce îi poate face să acționeze într-o manieră violentă. Sunt rugați să noteze aceste situații pe o foaie de hârtie.

Pasul 2 – Ce v-ar putea încuraja să evitați sau să preveniți violența?

La pasul următor, participanții trebuie să analizeze fiecare dintre aceste situații, cu scopul de a găsi moduri de evitare a comportamentului violent. Și aceste soluții trebuie notate pe o foaie de hârtie.

Pasul 3 – De ce aptitudini avem nevoie?

La pasul următor, citiți o listă de aptitudini utile în contextul prevenirii și luptei împotriva violenței (vedeți lista de la pagina 21). După citirea fiecărei aptitudini, cereți tinerilor să ridice mâna dacă au identificat-o sau au discutat și ei despre ea.

Evaluati ce aptitudini au apărut cel mai des în discuțiile dintre tineri, dar și ce aptitudini au fost numite cel mai rar. Invitați întregul grup să reflecteze și să împărtășească idei.

6. Rezolvarea conflictelor (15 minute)

Exercițiul este compus din două părți și are ca obiectiv să-i ajute pe participanți să găsească metode non-violente de a rezolva conflictele interpersonale.

PARTEA 1 – Jocul de rol: doi participanți vor interpreta un conflict inspirat din viața lor de zi cu zi, fără să ajungă la o soluție (o ceartă între colegi, tachinări etc.).

PARTEA 2 – Pași în rezolvarea conflictelor:

a) **Identificarea nevoilor:** Fiecare persoană implicată în conflict trebuie să spună care sunt nevoile ei, fără să învinovățească sau să acuze cealaltă persoană.

b) Definirea problemei: Grupul poate ajuta la definirea problemei, punând în discuție nevoile ambilor participanți, fără să învinovățească pe niciunul dintre ei. Cei implicați în conflict trebuie să fie și ei de acord cu descrierea sau definiția problemei.

c) Brainstorming – posibile soluții: Oricine din grup poate propune o soluție la această problemă. Toate aceste soluții trebuie notate. Scopul acestui pas este identificarea cât mai multor soluții.

d) Evaluarea soluțiilor: Fiecare dintre cei implicați în conflict citește lista de posibile soluții, explicând care sunt acceptabile și care nu.

e) Alegerea celei mai bune soluții: Asigurați-vă că ambii participanți sunt de acord și își recunosc eforturile depuse în găsirea soluției.

Încheiați activitatea insistând asupra următoarelor idei: este important felul în care reacționăm atunci când intrăm în conflict cu cineva; este important să găsim soluții non-violente, în loc să-i învinuim pe ceilalți și să cauzăm un conflict; fiecare dintre noi avem puterea de a preveni violența.

7. Evaluarea – Avionul (2 minute)

Cereți participanților să se gândească la un cuvânt care să descrie sesiunea și să-l țină minte. Cereți tuturor să se ridice în picioare.

Confecționați un avion de hârtie și aruncați-l spre un adolescent. Acesta trebuie să scrie pe el cuvântul la care s-a gândit, aruncând apoi avionul spre un alt adolescent care este mai departe. După ce a trimis avionul, se așază. Următorul adolescent face același lucru. Continuați până când nu mai stă nimeni în picioare.

SESIUNEA 2

1. Recapitulare – Flipchart-ul (5 minute)

Prezentați paginile flipchart-ului folosit în timpul sesiunii precedente și relațați împreună cu adolescenții ce s-a întâmplat în timpul acesteia:

- Despre ce am vorbit? Care au fost ideile principale?
- Ce activități am făcut? Ce am învățat din aceste activități?

2. Drepturi statice versus legi dinamice (20 minute)

Împărțiți adolescenții în patru grupe. Fiecare grup trebuie să lucreze cu o afirmație diferită. Afirmațiile aparțin unor persoane mai mici de 18 ani.

- Afirmația pentru grupul 1:

„Tatăl meu obișnuia să-l lovească pe fratele meu mai mic. Odată am încercat să-l apăr, iar tata m-a lovit și pe mine. Tata îmi spune că sunt «proastă și leneșă». Așa vorbește cu mine acasă. Uneori îl urăsc. Mama știe cum mă tratează, dar zice să trebuie să-l ascult, pentru că e tata și el știe ce-i mai bine pentru mine. ”

Afirmația pentru grupul 2:

„Se țipă la mine și uneori sunt lovit când fac ceva rău sau când e dezordine în camera mea. Sora mea mai mare mă bate.”

Afirmația pentru grupul 3:

„Sunt hărțuit de o colegă de clasă care a răspândit zvonul că sunt homosexual. Când zvonurile s-a transformat în șantaj, am vrut să cer ajutor. Această fată mi-a creat un profil fals pe o rețea și a purtat conversații false între mine și alții. M-a amenințat că trimite tuturor colegilor de clasă link-urile cu aceste conversații.”

Afirmația pentru grupul 4:

„Sunt hărțuită și amenințată de fostul meu prieten. Totul a început acum câteva luni, imediat ce ne-am despărțit. Nu e vreo săptămână în care să nu-mi trimită sms-uri groaznice.”

Aceste exercițiu presupune doi pași.

Inițial, fiecare grup primește o foaie sau un cartonaș cu tabelul „Ce spune legea despre protejarea copiilor împotriva violenței?” (vedeți pagina 20). Din informațiile disponibile, trebuie să descopere dacă situația descrisă în afirmație este interzisă în Belgia, Italia, România, Spania și Marea Britanie. (8 minute)

Pentru următorul pas, fiecare grup primește un cartonaș cu articolele din Convenție legate de protecție (vedeți pagina 17) și li se cere să discute dacă situația descrisă în afirmație este interzisă de Convenție. (2 minute)

Fiecare grup își va prezenta concluziile și va răspunde la următoarele întrebări:

- Li s-a părut dificil exercițiul și dacă da, de ce?
- Care este diferența între Convenție și legislația din cele 5 țări?

3. Planul de siguranță (25 minute)

Cereți adolescenților să lucreze în aceleași grupuri și să conceapă un „plan de siguranță” pentru situația primită la exercițiul anterior. Planul de siguranță trebuie să aibă în vedere următoarele:

- Ce drepturi are copilul în situația descrisă de afirmația pe care au primit-o?
- Ce sentimente ar putea avea respectivul copil și cum trebuie să le gestioneze?
- Cum ar trebui să reacționeze copilul dacă se va găsi din nou în aceeași situație de violență?
- Cui ar trebui să se adreseze copilul pentru a primi ajutor și sprijin (persoane, specialiști, instituții)? Ce tip de sprijin are la dispoziție?
- Ce obstacole ar putea să întâlnească atunci când caută ajutor? Cum ar putea să fie depășite aceste obstacole?

Fiecare grup își va scrie concluziile pe o pagină de flipchart și apoi le va prezenta celorlalți colegi.

4. Concluzii – solicitarea ajutorului (10 minute)

Recapitulați contribuțiile grupurilor și scoateți în evidență următoarele:

- Primul pas poate fi căutarea ajutorului la o persoană de încredere.
- În situații de urgență, trebuie anunțată poliția.
- Violența este o problemă complexă care, în multe cazuri, poate necesita intervenția mai multor instituții. Dacă contactați o instituție sau un serviciu social, pot fi alertate și alte instituții.
- Fiți insistenți și nu cedați! Dacă persoana sau organizația ori instituția pe care ați contactat-o pare insensibilă la situația de violență, nu cedați.
- Serviciile de asistență socială pot oferi sprijin social și psihologic, sau chiar adăpost, în cazurile grave.
- Asistența medicală poate fi necesară în anumite cazuri de violență.
- Consilierii școlari și profesorii joacă un rol important în a-l ajuta pe copil să depășească perioada dificilă; aceștia se pot implica activ și în reducerea violenței școlare.
- ONG-urile sau organizațiile de caritate pot fi, de asemenea, contactate și pot oferi sprijin substanțial.
- Persoana care este violentă poate primi ajutor și tratament, nu doar pedeapsă. Unii copii continuă să accepte violența pentru că se tem că agresorul va ajunge la închisoare.
- În mediul online puteți găsi o mulțime de informații și ajutor. Help-line și hotline sunt cuvinte cheie pentru căutările online. În ultimii ani, multe help-line-uri și hotline-uri pot fi contactate prin intermediul serviciilor de mesagerie, e-mail sau serviciilor de conferință online.
- Trebuie să țineți cont de câteva lucruri când contactați help-line-uri și hotline-uri:
  - Verificați între ce ore pot fi apelate.
  - Verificați dacă aveți nevoie de credit pentru a suna, sau dacă nu cumva liniile respective pot fi apelate doar din anumite rețele.
  - Alegeți metoda de contact cea mai potrivită pentru voi.

Informați participanții că în anexa Manualului 2 – Dreptul de a fi protejat împotriva violenței, din seria „Adolescenții – Drepturi și legi”(site www.clearproject.eu) pot găsi o listă cu organizațiile și instituțiile relevante ce pot oferi sprijin.

5. Evaluare – Ce GÂNDESC și ce SIMT (5 minute)

Participanții primesc post-it-uri de două culori diferite, pe care trebuie să scrie ce gândesc și ce simt în legătură cu sesiunea. Adunați post-it-urile și lipiți-le pe doi pereți (unul pentru gânduri, iar celălalt pentru sentimente). Împreună cu întregul grup, încercați să organizați postit-urile, pentru a descoperi care sunt gândurile și sentimentele predominante. Alocați timp și pentru a discuta despre gândurile și sentimentele mai rar întâlnite.

SESIUNEA 3

1. Recapitulare – Povestea flipchart-ului (5 minute)

Prezentați paginile flipchart-ului folosit în timpul sesiunii precedente și relațați împreună cu adolescenții ce s-a întâmplat în timpul acesteia:

- Despre ce am vorbit? Care au fost ideile principale?
- Ce activități am făcut? Ce am învățat din aceste activități?

2. Violența domestică – legi și sprijin (25 minute)

Adolescenții vor lucra în 3 sau 4 grupe.

Exercițiul presupune doi pași.

Pasul 1 – În primele zece minute li se cere:

- Să scrie o definiție pentru „violența domestică”;
- Să enumere tipurile de sprijin pe care le consideră necesare pentru victime (De ce are nevoie victima? Cine ar trebui să-i ofere acest sprijin?);
- Să enumere tipurile de sprijin pe care cred că ar trebui să le primească agresorii (De ce are nevoie agresorul? Cine ar trebui să-i ofere acest sprijin?).

Pasul 2 – Oferiți fiecărui grup următoarele tabele: „Ce spune legea despre violența domestică?” (vedeți pagina 20) și „Ce tip de sprijin oferă legea în cazul violenței domestice” (vedeți pagina 24).

Cereți participanților să parcurgă tabelele, iar apoi să se uite la lista pe care au pregătit-o la pasul 1. Fiecare grup trebuie să decidă de legislația cărei țări se apropie ce mai mult lista lor. Apoi, trebuie să decidă față de legislația cărei țări remarcă o diferență foarte mare comparativ cu lista lor. Acordați-le 7 minute pentru a ajunge la o concluzie.

Purtați o discuție liberă pe teme:

- Este violența domestică o problemă ce ține de gen? A definit-o vreunul dintre grupuri din această perspectivă? Ar trebui să se pună accentul pe violența împotriva femeilor, ca în legislația spaniolă? De ce credeți că în Spania s-a pus accentul pe victimele femeii?
- Considerați că un tip de sprijin este mai important decât altul?
- Citiți detaliile despre „dreptul de a solicita informații” (Marea Britanie) și puneți în balanță cele două drepturi – la protecție și la intimitate. Ce motiv credeți că a stat la baza unei astfel de măsuri?

3. Teatru forum (25 minute)

Întrebați cine se oferă să joace următoarele roluri: o mamă, un tată, un adolescent. Li se prezintă următoarea afirmație ce-i aparține unui adolescent: „Și tatăl meu a fost copil ca mine. L-a văzut pe bunicul meu bătând-o pe bunica și vorbindu-i urât. Tatăl meu a făcut la fel cu mama mea. Dar aceste lucruri se opresc la mine. Nu-mi voi crește copiii în felul acesta și nu voi vorbi urât cu soția mea!”.

Cereți participanților să-și interpreteze rolurile respectând situația descrisă în afirmație și să pună în scenă o seară în familie.

Informați adolescenții care sunt regulile acestui tip de teatru:

- Oricine poate opri piesa pentru a sugera acțiuni diferite pentru actori;
- Actorii pot să se retragă, lăsându-i pe alții să le preia rolul;
- Oricine poate lua parte la piesă, din postura unui personaj noi sau, în cazul în care i se cere și dorește acest lucru, luând locul unuia dintre personajele inițiale;
- Trebuie să se spună „stop” pentru a se întrerupe piesa (când cineva vrea să-și anunțe intervenția);
- Dacă publicul consideră că unele acțiuni sunt nerealiste, pot spune „magie”, iar personajele trebuie să-și schimbe acțiunile.

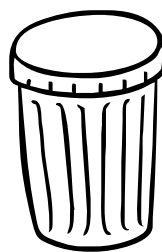
După zece minute, informați adolescenții că trebuie să încheie piesa și acordați-le două minute pentru a face acest lucru.

Începeți o discuție despre:

- Cum s-au simțit ca spectatori sau actori, ori atunci când au oferit sugestii personajelor?
- Cât de folositoare au fost cunoștințele dobândite în sesiunile/exercițiile precedente?
- Ar fi vrut să mai introducă ceva în piesă și n-au avut posibilitatea?

4. Moment de evaluare – Rucsacul și coșul de gunoi (5 minute)

Desenați pe tablă un rucsac și un coș de gunoi.

Rucsacul reprezintă ceea ce au învățat și cu ce vor rămâne după sesiunile despre protecția împotriva violenței (pot fi lucruri legate de sesiune, dar și abilități, cunoștințe, atitudini). Coșul de gunoi reprezintă toate lucrurile pe care vor să le lase în urmă (pot fi lucruri legate de sesiune, dar și de propriile prejudecăți, idei sau atitudini). Fiecare adolescent primește două post-it-uri (preferabil de culori diferite) – pe unul dintre ele trebuie să scrie ce vrea să ia în rucsac, iar pe celălalt ce vrea să arunce la coșul de gunoi. Cereți participanților ca după ce le completează, să lipească post-it-urile pe tablă. Oferiți celor care vor să-și împărtășească părerile cu ceilalți posibilitatea de a face acest lucru.

Alte activități

* Spoturi de conștientizare:

- Violence breeds violence, Save the Children Romania (45"). Vedeți youtu.be/-qjMNZmlVbs
- Julie's story, Safer Internet (2'45"). Vedeți youtu.be/mbO8eUzm6Mk
- Cyberbullying: there is a way out! (2'25"). Vedeți youtu.be/dkG00Czb4ho

* Alergarea

Împărțiți adolescenții în două grupuri: un grup de antrenori și unul de atleți care urmează să ia parte la o competiție. Cereți participanților să formeze perechi de un atlet și un antrenor (în cazul unui număr par de participanți, unul dintre ei va fi arbitrul). Stabiliți linia de start și linia de sosire.

Luați deoparte atleții și spuneți-le că trebuie să asculte sfaturile antrenorilor și:

- Să facă doi pași înainte când antrenorul folosește motivații pozitive
- Să facă un pas înainte când antrenorul dă indicații neutre.
- Să facă doi pași înapoi când antrenorul are o atitudine negativă.
- Să stea pe loc dacă antrenorul nu spune nimic.

Separat, explicați antrenorilor că rolul lor este să dea indicații atletului, pentru a-l ajuta să câștige competiția.

Repețiți „alergarea” de câteva ori, pentru a vă asigura că toți participanții au înțeles regulile (și rolurile) și că le respectă.

După ce se termină competiția, cereți-le participanților să se gândească la importanța comunicării, la cum s-au simțit când au fost abordați pozitiv sau negativ și la legătura cu prevenirea violenței.

* Cine sunt eu și unde trebuie să merg?

Notați fiecare dintre următoarele cuvinte/denumiri pe 5 foi de hârtie: părinți, consilier școlar, medic, asistent social, servicii de asistență socială, poliție, help-line, programe de terapie pentru agresori, ONG-uri. Puneți hârtiile pe o masă.

Împărțiți participanții în cinci grupuri. Fiecare grup primește una dintre următoarele situații: cyber-bullying, pedepse corporale, umilirea de către partener, pedofilia și discriminare. În prima etapă a exercițiului, nimeni nu are voie să discute cu membrii celorlalte grupuri.

Grupurile sunt rugate să se gândească cine ar putea să ofere sprijin unui copil implicat în situația pe care au primit-o. Pe rând, fiecare grup vine la masă și poate selecta maximum 3 foi de hârtie, care indică intervențiile pe care le consideră necesare în cazul situației primite. Apoi sunt rugați să pună foile de hârtie selectate într-un plic.

În următoarea etapă a exercițiului, grupurile schimbă plicurile și sunt informați care sunt cele cinci situații posibile. Trebuie să descopere, pe baza foilor de hârtie, ce situație le-a fost dată de către celălalt grup.

[Variante: pe foile de hârtie pot fi scrise numele exacte ale unor instituții naționale]

* Muzeul drepturilor copilului

Muzeul este creat de adolescenți. Aceștia devin ei înșiși statui sau exponate.

Formați 4 sau 5 grupuri. Cereți fiecărui grup să reprezinte o situație de violență (de exemplu: un adolescent este agresat pe stradă de un grup de adolescenți, un adolescent este hărțuit de colegii de clasă etc.).

Începeți cu primul grup. Acordați-le câteva minute pentru a se pregăti, dat fiind faptul că vor trebui să ilustreze respectiva situație cât mai veridic posibil. Celelalte grupuri trebuie să descopere despre ce situație este vorba. Când găsesc răspunsul corect, sunt rugați să sugereze cum ar schimba ei reprezentarea pentru a fi respectate drepturile copilului.

Continuați cu grupurile care au rămas.

După ce participanții au vizitat toate exponatele/scenele din muzeul drepturilor copilului, începeți o discuție despre cum se pot implica adolescenții în schimbarea situațiilor în care drepturile copiilor sunt încălcate.

* Este violență?

Alegeți scene diferite din filme și vizionați-le împreună cu adolescenții. După fiecare, cereți-le să decidă dacă scena respectivă a prezentat o situație de violență.

* „Apa și piatra”, videoclip demonstrativ

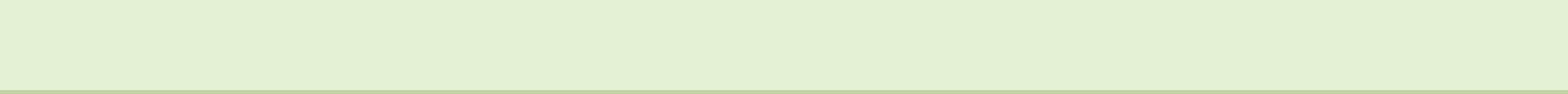
Acest videoclip poate fi o sursă de inspirație pentru facilitatorii care vor să îmbine mișcarea fizică și discuțiile pentru a le dezvolta copiilor și adolescenților abilitățile sociale și de cooperare, precum și să le întărească încrederea în propria persoană. Programul „Apa și piatra” a fost dezvoltat de specialistul în educație Freerk Ykema pentru a aborda probleme legate de agresivitate și presiunea grupului: youtu.be/9dWH_Pz-blo (48')

* Programe de mentorat

Programele de mentorat pot fi dezvoltate într-o varietate de medii (școală, comunitate, centre de protecție socială etc.) și au ca obiectiv creșterea capacității copiilor și tinerilor de a se ajuta reciproc pentru a depăși diverse probleme. Tineri voluntari sunt sprijiniți să devină „prieteni” pentru cei de vârste apropiate. De exemplu, își pot ajuta colegii să-și îmbunătățească situația școlară, să se pregătească pentru depășirea unor momente importante din viața lor (precum ieșirea dintr-un centru de plasament) sau să discute despre problemele personale (cum ar fi violența și neglijarea).

În programele de mentorat, este absolut necesară supervizarea din partea unui profesionist adult (profesor, asistent social, consilier școlar etc.)

Astfel de programe de mentorat pot fi regăsite sub diverse nume, precum „fratele sau sora mai mare” (Big Brother, Big Sister).

Adolescenții în contact cu legea

Activități pentru tema 3

SESIUNEA 1

1. Contestarea unei decizii (40 de minute)

Scenariul:

Shakeelah este o adolescentă în vârstă de 15 ani care a fost exmatriculată pentru că nu a respectat noile reguli ale școlii sale cu privire la uniformă. Familia adolescentei contestă exmatricularea fiicei lor.

Ordinea evenimentelor:

- În ianuarie, școala în care adolescenta învață a fost supusă unei evaluări și, în urma inspecției, s-a stabilit că „este o școală cu serioase probleme și cu o rată scăzută de promovare”. Inspecția a scos în evidență probleme precum: prezență scăzută, rezultate școlare slabe și un comportament neadecvat al elevilor. În consecință, a fost numit un nou director.
- Noul director a declarat că prioritățile sale vor fi să trateze mai sever comportamentul inadecvat al elevilor și să dezvolte sentimentul de mândrie al elevilor cu privire la școala lor: „Dorim ca elevii noștri să simtă că învață într-o școală bună și, în curând, vom introduce noi uniforme pentru a întări acest lucru”.
- Noua regulă a școlii cu privire la uniformă a fost supusă votului și a fost acceptată de către părinți. 200 de părinți au votat pentru, 100 au votat împotriva și 50 s-au abținut. 430 de părinți nu au răspuns la sondaj.
- În iunie, toți părinții au fost informați printr-o scrisoare cu privire la adoptarea noii uniforme școlare care se va purta începând cu luna septembrie, la debutul următorului an școlar.
- Pe 5 septembrie, unul dintre profesori scrie o notă internă despre faptul că, în ziua precedentă, eleva Shakeelah a ajuns la școală purtând un jilbab (veșmânt lung care acoperă corpul și care lasă descoperite mâinile și fața), la fel cum făcuseră atât ea, cât și alți elevi musulmani, în decursul anului școlar precedent: „A fost singura elevă din clasa mea și, din câte știu, din școală, care a făcut acest lucru”. Profesorul a precizat că jilbabul purtat acum de adolescentă este gri, în aceeași nuanță ca noile uniforme școlare, având atașată insigna școlii.
- Pe 6 septembrie, profesorul a trimis o scrisoare părinților lui Shakeelah în care le-a reamintit de noua regulă privind uniforma, subliniind că „deși politica anterioară permitea purtarea jilbabului, acest element vestimentar nu mai poate face parte din uniforma oficială a școlii”. Profesorul a cerut părintelui să se asigure că, pe viitor, fiica lui va purta noua uniformă, altfel va fi trimisă acasă.
- Pe 7 septembrie, fratele lui Shakeelah, în numele familiei ei, i-a trimis profesorului o scrisoare în care a cerut școlii să retragă interdicția și să-i permită lui Shakeelah să se întoarcă la școală. În scrisoare, el a subliniat faptul că jilbabul este un însemn important al credinței lor și că pentru Shakeelah ar fi o insultă la adresa religiei ei și o rușine să nu-l poarte. De asemenea el i-a amintit profesorului, că Shakeelah este „o fată respectuoasă, silitoare și cu un comportament adecvat, care nu a provocat niciodată probleme la școală”.
- Pe 14 septembrie, familia lui Shakeelah primește un răspuns la contestația lor împotriva exmatriculării ei temporare de la școală. În respectiva scrisoare li se transmitea că în cadrul consiliului școlii s-a analizat foarte atent cazul și că membrii consiliului au recunoscut atât profunzimea și sinceritatea convingerilor religioase ale lui Shakeelah și ale familiei sale, cât și importanța vestimentației tradiționale. În același timp, membrii consiliului școlii au considerat că solicitarea ca toți elevii să poarte aceeași uniformă, indiferent de religie sau de grup etnic, nu reprezintă o încălcare semnificativă a drepturilor unui individ de a-și păstra și

promova propriile credințe și convingeri. Prin urmare, conducerea școlii a decis să respingă contestația și a reafirmat că fata trebuie să se conformeze regulii referitoare la uniformă, altminteri va rămâne în continuare exmatriculată.

- Familia a contestat decizia conducerii școlii la un nivel superior și este pe cale să aibă loc o audiere organizată de către o comisie din cadrul autorităților educaționale locale.

Alte informații:

Conform regulamentului școlii, uniforma fetelor constă dintr-o cămașă albă și cravată, pulover bleumarin, sacou bleumarin cu însemnele școlii, fustă gri, simplă, până la genunchi, dresuri simple de culoare neagră, gri sau de culoarea piciorului și pantofi decenti. Baticurile sunt permise doar în cazul în care sunt de culoare neagră sau albastru închis.

Conducerea școlii a ridicat, de asemenea, următoarele obiecții în legătură cu permiterea purtării jilbabului de către Shakeelah:

- Va pune presiune pe celelalte fete musulmane să se îmbrace la fel ca Shakeelah, deși acestea poate că nu vor dori să poarte astfel de haine;
- Va face dificilă interdicția purtării de către alți elevi a altor elemente care nu fac parte din uniformă, cum ar fi bijuteriile religioase;
- Shakeelah ar putea fi "tachinată" sau hărțuită;
- Ar putea cauza probleme de sănătate și siguranță în unele zone ale școlilor, spre exemplu, în laboratoare.

În Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (CDC) există mai multe articole referitoare la dreptul copiilor la libertatea religiei și la educație:

- Despre articolul 14 din CDC:

Copiii au dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, atâta timp cât ele nu împiedică alte persoane să se bucure de drepturile și libertățile lor, nu sunt o amenințare la adresa siguranței publice, ordinii, sănătății sau moralei. Părinții ar trebui să îndrume copiii în aceste chestiuni. Pe măsura ce copiii se maturizează și sunt capabili să-și formeze propriile opinii, unii pot pune la îndoială anumite practici religioase sau tradiții culturale.

- Despre articolele 28 și 29 din CDC:

Toți copiii au dreptul la o educație primară, care trebuie să fie gratuită. Educația copiilor ar trebui să dezvolte la maximum personalitatea, talentele și abilitățile fiecărui copil. Trebuie să-i încurajeze pe copii să respecte drepturile omului, cultura lor și alte culturi. De asemenea, educația trebuie să urmărească dezvoltarea respectului copiilor pentru valorile și cultura părinților.

Guvernele trebuie să ia măsuri pentru a sprijini frecventarea regulată a școlii și pentru a reduce abandonul școlar. Pentru a permite copiilor să beneficieze de educație, școlile trebuie să fie administrate fără folosirea violenței. Orice formă de disciplină școlară trebuie să respecte demnitatea copiilor.

Audierea în cadrul comisiei formate de autoritățile educaționale locale pentru a analiza contestația depusă de familia elevei va respecta următoarea structură:

- Familia își prezintă cererea și motivele pentru contestație (3 minute)
- Reprezentanții școlii vor argumenta sau apăra decizia școlii (3 minute)
- Membrii comisiei vor pune întrebări atât familiei lui Shakeelah, cât și reprezentanților școlii, cu scopul de a înțelege mai bine argumentele fiecărei părți (3 minute)

- Pauză de consultări în cadrul grupurilor, în vederea pregătirii răspunsurilor (3 minute)
- Răspunsul școlii (3 minute)
- Răspunsul familiei (3 minute)
- Pauză care să permită membrilor comisiei să ajungă la un acord (3 minute)
- Comitetul anunța decizia și o explică (3 minute)

Împărțiți participanții în 3 grupuri și înmânați fiecărui grup o foaie de hârtie cu scenariul de mai sus. Grupurile au la dispoziție 15 minute pentru a analiza informațiile furnizate în scenariu și pentru a se pregăti pentru audierea din cadrul comisiei. Procedurile de audiere nu ar trebui să dureze mai mult de 25 de minute.

Grupurile sunt:

Grupul 1: familia lui Shakeelah;

Grupul 2: reprezentanții școlii;

Grupul 3: membrii comisiei care analizează contestația (asigurați-vă că acest grup este format dintr-un număr impar de participanți, pentru că fiecare membru trebuie să voteze).

Membrii comisiei trebuie să se gândească la ce trebuie să afle și, prin urmare, ce întrebări trebuie să pună pentru a obține informațiile respective și pentru a ajunge la o decizie corectă.

2. Discuție liberă și evaluare (10 minute)

- Cum v-ați simțit în grupul din care ați făcut parte?
- Ce vi s-a părut dificil sau provocator? Cum ați depășit aceste provocări, ca grup?
- E cineva care ar fi vrut să facă parte din alt grup? Care grup și de ce?
- De ce competențe sau abilități are nevoie cineva aflat în poziția voastră?
- Ce ne spune acest exercițiu despre drepturile copiilor?
- Gândiți-vă la autoritatea educațională locală din țara voastră. Cum se numește această instituție?
- Să ne imaginăm că familia adolescentei sau școala nu este mulțumită de decizia comisiei formate de către autoritățile educaționale locale. Pot contesta această decizie la un nivel superior? La care instituții?
- Vă puteți gândi la alte situații în care adolescenții și / sau a familiilor lor trebuie să contacteze autoritățile pentru a se asigura că drepturile copilului sunt respectate sau aplicate? Puteți da câteva exemple de asemenea autorități din țara voastră?

SESIUNEA 2

1. Spațiul public – Discuție liberă (10 minute)

Începeți sesiunea cu o discuție liberă despre:

- Ce înțelegeți prin „spațiul public”?
- Ce reguli trebuie respectate în spațiile publice? Cine stabilește aceste reguli? Cine se asigură că aceste reguli sunt respectate?
- Dar atunci când cineva asistă la un concert sau la un eveniment sportiv? Ce reguli se aplică și cine le stabilește? Cine se asigură că acestea sunt respectate?

2. Spațiul public – Consultarea publică (20 minute)

Împărțiți adolescenții în 4 grupuri și prezentați-le următorul scenariu:

Municipalitatea a construit parcul din imagine, la cererea locuitorilor din respectiva zonă. De când a fost construit, parcul a fost folosit de oameni de toate vârstele care locuiesc în apropiere – părinți cu copii mici, persoane care au câini, persoane în vârstă, copii, adolescenți și tineri.

Recent, s-au înregistrat plângeri cu privire la comportamentul inadecvat al unor persoane care vin în parc.

Municipalitatea a anunțat intenția de a schimba legile care reglementează spațiile publice, inclusiv parcurile, și i-a anunțat pe toți cei interesați că vor fi organizate mai multe întâlniri de consultare publică.

Atribuiți roluri și teme specifice grupurilor:

Grupul 1: Uneori, îți petreci serile în parc cu prietenii tăi.

Temă:

A. Citiți textul de mai sus. Despre ce fel de plângeri credeți că ar putea fi vorba? Faceți o listă cu posibilele motive care au condus la aceste plângeri.

B. Tu și grupul tău de prieteni doriți să participați la consultarea publică, pentru a face sugestii. Ce reguli ați vrea să fie stabilite pentru parcuri?

Grupul 2: Faceți parte din asociația de locatari din blocurile de lângă parc și doriți să luați parte la consultările publice.

Temă:

A. Citiți textul de mai sus. Despre ce fel de plângeri credeți că ar putea fi vorba? Faceți o listă cu posibilele motive care au condus la aceste plângeri.

B. Ce reguli ați vrea să fie stabilite pentru parcuri?

Grupul 3: Reprezentați municipalitatea.

Temă:

A. Citiți textul de mai sus. Despre ce fel de plângeri credeți că ar putea fi vorba? Faceți o listă cu posibilele motive care au condus la aceste plângeri.

B. Având în vedere rolul important al municipalității în administrarea parcului, ce reguli credeți că ar trebui să existe pentru parcuri?

Grupul 4: Reprezentați poliția.

Temă:

A. Citiți textul de mai sus. Despre ce fel de plângeri credeți că ar putea fi vorba? Faceți o listă cu posibilele motive care au condus la aceste plângeri.

B. Având în vedere importanța poliției în asigurarea ordinii publice, ce reguli credeți că ar trebui stabilite pentru parcuri?

Acordați grupurilor 10 minute pentru a-și pregăti răspunsurile. După ce termină, trebuie să-și prezinte concluziile în fața restului participanților.

Împreună cu întregul grup, analizați:

■ Ce reguli au fost menționate de toate grupurile?

Cum puteți explica opiniile comune asupra regulilor?

Cum puteți explica diferențele de opinii?

■ Ce spune acest exercițiu despre legile care guvernează spațiul public?

Ce ar trebui să reflecte aceste reguli?

Care este scopul acestor legi?

3. Vacanța de vară (15 minute)

Împărțiți participanții în 4 sau 5 grupuri și prezentați-le următorul scenariu:

Vi se oferă oportunitatea de a petrece vacanța de vară într-o altă țară, împreună cu grupul vostru de prieteni. Aveți de ales dintre patru țări străine. Pentru a face alegerea potrivită, vă interesează să cunoașteți câteva dintre legile acestor patru țări.

Veți primi un tabel cu câteva prevederi din legi, pentru a vă putea informa. Țineți minte că acest tabel se referă la cinci țări, iar una dintre ele este a voastră.

Aveți la dispoziție 10 minute pentru a discuta cu prietenii despre aceste legi.

A. Decideți în ce țară străină vreți să vă petreceți vacanța de vară.

B. Vă puteți da seama care dintre cele 5 țări este a voastră?

Următorul tabel va fi înmânat fiecărui grup:

Contactul cu poliția și cu alte forțe de ordine	În
Numai forțele de ordine, cum ar fi poliția, jandarmii sau poliția locală (care este un departament în cadrul autorităților locale sau municipale), au autoritatea de a-i cere unei persoane să-și prezinte actele de identitate, indiferent dacă s-a comis sau nu vreo infracțiune. Astfel, adolescenții, ca toate celelalte persoane, trebuie să prezinte actele de identitate dacă forțele de ordine le solicită acest lucru. În cazul în care adolescenții refuză sau nu au niciun act de identitate asupra lor, ofițerii de poliție îi pot escorta la cea mai apropiată secție de poliție, în vederea identificării. Alți agenți care au autoritatea de a gestiona anumite încălcări minore ale legii, cum ar fi călătoria cu autobuzul fără bilet valid, trebuie să solicite asistența forțelor de ordine pentru a-i identifica pe cei care nu vor sau nu pot să-și prezinte actul de identitate.	Țara 1
Dacă un ofițer de poliție te întreabă ce nume sau adresă de domiciliu ai, ori îți cere să-i prezentați un act de identitate, ai obligația să te conformezi. Poliția te poate percheziționa dacă are motive întemeiate să creadă că ai arme sau droguri.	Țara 2
Doar poliția poate emite sancțiuni pentru fapte în care ar putea fi implicați copiii. Multe infracțiuni minore sunt gestionate de către poliție, evitându-se astfel implicarea instanței de judecată. Poliția are autoritatea de a „opri și chestiona” și de a „opri și percheziționa” orice persoană, inclusiv copii și adolescenți. Dacă ești oprit de poliție, trebuie să-ți spui numele. Și ofițerii de poliție trebuie să își arate legitimația și să spună de la ce secție sunt. Poliția poate „opri și chestiona” orice persoană (de exemplu, ce face, de ce se află într-o anumită zonă, unde se duce etc.); persoana respectivă are însă dreptul de a nu răspunde. Poliția poate „opri și percheziționa” o persoană dacă are „motive întemeiate” să o suspecteze că transportă droguri, bunuri furate, arme sau obiecte care ar putea fi folosite pentru a comite o infracțiune. Înainte de a percheziționa pe cineva, ofițerii de poliție trebuie să prezinte motivele percheziției. Poliția mai poate solicita unei persoane și să-și îndeparteze hainele. În public, pot fi îndepărtate numai geaca, jacheta sau mănușile. Pentru îndepărtarea oricăror alte haine sau elemente pe care persoana le poartă din motive religioase, precum un voal sau turban, este necesar ca ofițerul de poliție să fie de același gen cu persoana respectivă, iar percheziția să aibă loc departe de privirile publicului.	Țara 3
Ai obligația de a-ți prezenta actul de identitate atunci când poliția îți solicită acest lucru. Poliția îți poate adresa o astfel de solicitare doar atunci când consideră că ai legătură cu o infracțiune. Actul de identitate îl obții la vârsta de 12 ani și trebuie să-l porți întotdeauna la tine. În afară de ofițerii de poliție, autoritățile municipale au și ele dreptul de a aplica sancțiuni pentru „comportament inadecvat” sau „mici abateri”. Autoritățile municipale pot răspunde în mod direct la chestiuni de ordin public, cum ar fi mici acte de vandalism, aruncarea gunoiului pe jos sau atunci când se face gălăgie pe timpul nopții. Astfel, adolescenții pot primi sancțiuni administrative municipale numite „amenzi GAS”. Regulile privind aceste amenzi diferă de la o municipalitate la alta.	Țara 4
Persoanele peste 14 ani au obligația de a avea un act de identitate. Începând cu această vârstă, adolescenții trebuie să-și prezinte actul de identitate ofițerilor de poliție, dacă li se solicită acest lucru. Poliția poate cere cuiva să se legitimeze doar dacă crede că persoana respectivă are legătură cu o infracțiune. Ofițerii de poliție au, la rândul lor, obligația de a-și arăta insigne sau legitimația.	Țara 5

După 10 minute, fiecare grup își va prezenta răspunsurile și va începe o discuție liberă:

- A fost greu să vă dați seama care este țara voastră?
- Cât de dificil a fost să alegeți țara străină în care vreți să vă petreceți vara? Ce v-a influențat decizia?
- V-ar fi de ajutor să cunoașteți legile țărilor străine pe care le vizitați?

Ordinea țărilor în tabelul de mai sus este: 1. România, 2. Italia, 3. Anglia și Țara Galilor, 4. Belgia, 5. Spania

4. Timp de evaluare (5 minute)

Pregătiți două plicuri mari – pe unul desenați o față zâmbitoare, iar pe celălalt, o față tristă.

Rugați participanții să scrie pe două bucăți diferite de hârtie ce le-a plăcut și ce nu li s-a părut interesant în timpul sesiunii. După ce termină de scris, folosiți cele două plicuri pentru a le aduna părerile.

SESIUNEA 3

[În timpul acestei sesiuni, facilitatorul va avea un rol mai activ decât înainte, ca urmare a complexității subiectului. Facilitatorul trebuie să fie foarte familiarizat cu informațiile de la paginile 25-35.]

1. Discuție introductivă – Copiii și instanța (5 minute)

Pot ajunge copiii și adolescenții în instanță? Când?

Întrebări de sprijin:

- Ce se întâmplă dacă un copil încalcă legea?
- Ce se întâmplă dacă un copil este victima unei infracțiuni?
- Dar dacă un copil este martor la o infracțiune?
- Ce se întâmplă atunci când un copil ajunge la instanța de judecată în cazul în care părinții nu sunt de acord cu deciziile importante care-l privesc?

Informați participanții că vor afla mai multe despre aceste subiecte și că veți începe prin a discuta despre copiii care încalcă legea.

2. Discuție liberă – Discernământul (5 minute)

[Notă importantă pentru facilitator: în timpul acestui exercițiu, asigurați-vă că nu menționați criteriul de vârstă; este în regulă dacă îl menționează participanții.]

- Când poate răspunde în fața legii un copil care a comis o infracțiune?

Informați participanții că, în fiecare țară, un copil care încalcă legea va fi pus sub acuzare dacă se consideră că e suficient de matur pentru a fi tras la răspundere.

- Ce înseamnă „suficient de matur pentru a fi tras la răspundere pentru comiterea unei infracțiuni”?
- Cum ne putem da seama dacă un copil este suficient de matur? Cum poate fi „măsurată” maturitatea?

3. Scurtă dezbatere – Vârsta și discernământul (15 minute)

Împărțiți participanții în grupuri de dezbatere de 4 sau 6 persoane.

În fiecare grup de dezbatere va fi o echipă „pro” și o echipă „contra”.

Anunțați participanții că vor primi o afirmație, iar echipa „pro” trebuie să găsească argumente în sprijinul afirmației, în timp ce echipa „contra” trebuie să combată afirmația.

Au la dispoziție 5 minute pentru dezbatere.

Afirmația este următoarea:

„Vârsta este un bun indicator al maturității unui copil și va fi folosită pentru a se determina dacă un copil va fi tras la răspundere pentru comiterea unei infracțiuni.”

După 10 minute opriți dezbateră și, împreună cu adolescenții, faceți o listă de argumente pro și contra.

Cereți participanților să ignore rolul lor de până atunci (ca membri ai echipelor „pro” sau „contra”). Citiți din nou afirmația și cereți celor care sunt pentru să ridice mâna; numărați mâinile ridicate. Cereți celor care sunt contra să ridice mâna; numărați-i și pe ei. Întrebați dacă e cineva care se abține.

4. Discuție liberă – Vârsta minimă de răspundere penală (5 minute)

[Notă importantă pentru facilitator: în timpul acestui exercițiu, asigurați-vă că nu dezvăluiți care este vârsta minimă de răspundere penală, în niciuna dintre cele 5 țări, chiar dacă vă întreabă participanții.]

Informați adolescenții că fiecare țară a stabilit o vârstă minimă, sub care se presupune că un copil nu este suficient de matur pentru a fi tras la răspundere pentru o infracțiune comisă. Peste această vârstă, un copil este considerat răspunzător din punct de vedere penal.

Copiii care nu au încă vârsta minimă de răspundere penală nu vor fi trași la răspundere pentru infracțiune, dar pot fi incluși într-un program social sau educațional, cu scopul de a preveni comiterea altor infracțiuni.

Să vedem ce se întâmplă când copiii care răspund penal încalcă legea.

- Copiii și adolescenții care încalcă legea sunt pedepsiți?
- Contează dacă aceștia nu au știut că fapta era interzisă de lege?
- Ce se întâmplă în cazul în care sunt găsiți vinovați? Ce pedepse ar putea primi? Sunt aceste sancțiuni similare cu cele pentru adulți?

5. Unde mă poziționez? – Vârsta minimă de răspundere penală (20 minute)

Pasul 1: Fiecare participant este rugat să ghicească care este vârsta minimă de răspundere penală în țara lui și să scrie acest lucru pe o foaie de hârtie sau pe un post-it.

Pasul 2: După ce toată lumea și-a notat variantele, cereți participanților să le arate și să formeze grupuri în funcție de vârsta pe care au propus-o (de exemplu, toți cei care au propus vârsta de 9 ani ar trebui să formeze un mic grup, toți cei care au propus vârsta de 11 ani ar trebui să formeze un alt grup etc.).

Pasul 3: Organizați grupurile în ordine crescătoare (de exemplu, grupul care a sugerat 10 ani ar trebui să fie plasat după cel care a sugerat 9 ani). Cereți-le să-și imagineze cum ar fi dacă ei ar avea această vârstă.

La următorii pași, trebuie să aveți la dispoziție informația prezentată în tabelul „La ce vârstă POT FI ACUZAT DE O INFRACTIUNE și cum pot fi pedepsit” (vedeți pagina 28).

Pasul 4: Începeți cu țara voastră. Indicați limitele de vârstă pentru răspunderea penală, folosind o sfoară. Precizați faptul că cei care sunt de o parte a sforii încă nu răspund penal, iar ceilalți răspund. Precizați, de asemenea, ce pedepse ar putea primi.

Pasul 5: Spuneți participanților că vor fi “teleportați” într-o altă țară. Verificați tabelul pentru a analiza situația dintr-una din celelalte patru țări rămase și mutați sfoara în consecință. Întrebați participanții despre ce țară cred că este vorba. Oferiți-le răspunsul corect.

Repetati acest pas până când dezvăluiți limitele de vârstă în toate cele patru țări.

Dacă sunt interesați să afle mai multe despre sancțiunile cu care s-ar putea confrunta în aceste țări, le puteți oferi câteva informații din tabel.

Pasul 6: Discuție liberă

- Unii dintre voi ați „călătorit” fără să vă mișcați, adică nu ați schimbat vârsta pe care o reprezentați. Ați călătorit dintr-o parte în cealaltă a sforii. Cum v-ați simțit? Cum v-ați simțit în legătură cu ceilalți care nu s-au mișcat din loc?
- Unii dintre voi ați rămas de aceeași parte a sforii. Cum v-ați simțit? Ce ați simțit în legătură cu cei care s-au mutat?
- Ce ați învățat din acest exercițiu?

[Dacă organizați această activitate într-o încăpere care nu oferă prea mult loc de mișcare, puteți modifica pașii de mai sus, cerându-le adolescenților să se ridice în picioare sau să-și ridice foile, atunci când aud strigată vârsta pe care au scris-o pe foaie.]

6. Evaluare (2 minute) – avionul

Cereți participanților să se gândească la un cuvânt care să descrie sesiunea și să-l țină minte. Cereți tuturor să se ridice în picioare.

Confecționați un avion de hârtie și aruncați-l spre un adolescent. Acesta trebuie să scrie pe el cuvântul la care s-a gândit, aruncând apoi avionul spre un alt adolescent care este mai departe. După ce a trimis avionul, se așază. Următorul adolescent face același lucru. Continuați până când nu mai stă nimeni în picioare.

SESIUNEA 4

[În timpul acestei sesiuni, facilitatorul va avea un rol activ, datorită complexității subiectului. Facilitatorul trebuie să fie foarte familiarizat cu informațiile de la paginile 25-35.]

1. Recapitulare (2 minute)

Începeți cu o recapitulare a sesiunii precedente. Întrebați participanții:

- Ce vă amintiți din discuția precedentă?
- Ce vă amintiți din exercițiul despre vârsta minimă de răspundere penală, când unii dintre voi au „călătorit” fără să se miște?

2. Citiți următoarea afirmație în fața întregului grup (3 minute):

„Ei stau pe străzile din apropierea școlii la care învăț și îi hărțuiesc pe cei mai mici, le iau telefoanele sau banii. Acum câteva zile au împins un copil de pe bicicletă, care a căzut și s-a lovit destul de rău. În ultima vreme m-am gândit că poate data viitoare când atacă pe cineva ar trebui să sun la poliție. Tind să cred că e de datoria mea să fac acest lucru, dar nu știu ce se va întâmpla dacă vor afla că am fost eu. Sincer, îmi fac griji pentru fratele meu mai mic, pentru că el ar putea să fie următorul și nu aș vrea să pățească ceva. Ce trebuie să facem când vedem lucruri de genul acesta? Este de datoria noastră să raportăm poliției sau ar fi mai bine să nu ne amestecăm?”

Deschideți o discuție liberă despre:

- Cum ați răspunde la întrebarea acestui adolescent?
- Are vreo importanță dacă adolescentul este fată sau băiat?

3. Să ne imaginăm că adolescentul decide să raporteze și să vedem ce se va întâmpla în continuare.

Facilitatorul prezintă pe scurt etapele până când o infracțiune este sancționată (2 minute).

4. Temă de grup – Să vezi, să gândești, să simți, să ai nevoie (20 minute)

Formați 3 grupuri.

- Grupul 1 trebuie să se gândească la un copil care este martor la o infracțiune.
- Grupul 2 trebuie să se gândească la un copil care a comis o infracțiune.
- Grupul 3 trebuie să se gândească la un copil victimă.

Fiecare grup se va gândi la situația copilului pe care îl reprezintă și trebuie să scrie pe diferite foi de hârtie (sau pagini de flipchart) ce își imaginează că vede, gândește, simte copilul respectiv și de ce are nevoie în timpul procedurilor penale.

Grupurile au la dispoziție 10 minute pentru a-și pregăti răspunsurile, pe care le vor prezenta apoi restului participanților.

Începeți o discuție liberă (asigurați-vă că în timpul discuției explorați toate rolurile pe care le pot avea copiii – victime, martori și făptuitori):

- Unde va merge copilul (victimă/martor/făptuitor)?
- Cu ce instituții va avea de-a face?
- Pe cine ar putea întâlni copilul martor? Dar copilul victimă? Dar copilul făptuitor?

[Scrieți, pe o listă separată, oamenii pe care copiii i-ar putea întâlni în timpul procedurilor, pornind de la răspunsurile participanților]

- Care este rolul acestor specialiști? Cum ar trebui să se comporte acești specialiști?
- În afară de specialiști, care ar putea fi rolul părinților/membrilor familiei?
- Cum ar putea să se simtă un copil (victimă/martor/făptuitor) în timpul procedurii? Există sentimente/trăiri comune tuturor, indiferent de rolul copilului?
- Ce cu dificultăți se poate confrunta copilul? Gândiți-vă la locație, limbajul nefamiliar și cuvintele ciudate, intimidări, audieri repetate, lipsa de încredere, sentimentele de rușine, vinovăție sau teamă ale copilului.

În final, evidențiați cât de important este ca un copil să fie informat în legătură cu ce s-ar putea întâmpla. Evidențiați cât este de important să ceară ajutor. Vezi paginile 33-35 pentru mai multe detalii.

Păstrați foile de hârtie sau flipchart pentru ca pe parcursul următoarelor exerciții să poată fi văzute de toată lumea.

5. Să discutăm mai mult despre situația copiilor care au comis infracțiuni (5 minute)

În majoritatea țărilor, adolescenții sunt judecați de instanțe speciale. Aceste audieri au loc, de obicei, în cadrul unor sesiuni nepublice și se fac eforturi pentru a proteja identitatea și imaginea copilului. Aceste tipuri de măsuri au ca scop protejarea copiilor făptuitori.

- De ce credeți că se întâmplă acest lucru?
- De ce ar avea nevoie de protecție copiii făptuitori?
- Cu ce dificultăți s-ar putea confrunta copiii făptuitori?
- Pe lângă exemplele menționate, ce altceva ar putea ajuta copiii făptuitori să treacă peste aceste dificultăți?

6. Să discutăm mai mult despre situația copiilor și adolescenților martori (5 minute)

- Cu ce dificultăți s-ar putea confrunta un copil/adolescent care este martor?
- Ce ar putea ajuta un adolescent să depășească aceste dificultăți?
- De ce abilități ar putea avea nevoie un adolescent pentru a depăși aceste dificultăți?
- Poate un copil să refuze să depună mărturie?

Folosiți tabelul de la pagina 27 pentru a clarifica situația: diferă de la țară la țară (de exemplu, în Belgia copiii martori pot refuza audierea, pe când în restul țărilor situațiile sunt diferite).

- Vi se pare corect faptul că, în unele țări, martorii au obligația să depună mărturie, iar în altele nu există o astfel de obligație? Credeți că este nevoie de o vârstă minimă pentru a depune mărturie?

7. Să discutăm mai mult despre situația copilului victimă (5 minute)

- Cu ce dificultăți s-ar putea confrunta un copil/adolescent care este victimă?
- Ce ar putea ajuta un adolescent să depășească aceste dificultăți?
- De ce abilități ar putea avea nevoie un adolescent pentru a depăși aceste dificultăți?
- Este importantă vârsta copilului victimă? Dacă da, de ce?

Evidențiați impactul pe care îl are vârsta asupra severității sancțiunii - de exemplu, în ceea ce privește anumite infracțiuni, cu cât este mai mică vârsta victimei, cu atât sunt mai dure sancțiunile pentru agresor.

8. Concluzii – protecție și suport (2 minute)

Faceți un rezumat al mecanismelor și măsurilor de protecție propuse de către participanți.

Informați participanții despre unele dintre măsurile de protecție dezvoltate în diferite țări (vedeți paginile 33-35).

Este foarte important ca adolescenții care vin în contact cu legea, indiferent dacă sunt victime, martori sau făptuitori, să fie conștienți de faptul că au la dispoziție măsuri de protecție. Aceștia trebuie încurajați să solicite informații cu privire la cazul lor, la drepturile lor și la măsurile de protecție disponibile. Mai mult, au nevoie să fie încurajați să solicite astfel de măsuri de protecție.

9. Legislația referitoare la familie (10 minute)

Amintiți-le participanților că, uneori, atunci când părinții nu sunt de acord cu deciziile referitoare la copiii lor, cazul poate ajunge în instanță. Adolescenții au dreptul să fie audiați în legătură cu problemele care îi afectează și, uneori, li se va cere să-și exprime punctul de vedere în instanță.

Copiii vor lucra în perechi. Puneți-le la dispoziție tabelul „La ce vârstă pot fi audiat de către instanța de judecată cu privire la lucruri ce țin de familie” (vedeți pagina 27) și textul articolului 12 din Convenției:

Ai dreptul să-ți exprimi opiniile în mod liber în toate chestiunile care te privesc. Opiniile tale vor fi luate în considerare în conformitate cu vârsta și maturitatea ta. Vei fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care te afectează, în mod direct sau printr-un reprezentant. (Articolul 12)

Cereți-le să lucreze pe perechi timp de 5-7 minute.

Temă:

A. Analizați situația din țara voastră și decideți dacă respectă textul articolului 12 din Convenție.

B. Analizați situația din celelalte 4 țări. Care diferă cel mai mult de țara voastră? De ce?

Întrebați tinerii dacă vreuna dintre perechi dorește să împărtășească concluziile cu restul grupului.

10. Evaluare – Rucsacul și coșul de gunoi (5 minute)

Desenați pe tablă un rucsac și un coș de gunoi.

Rucsacul reprezintă ceea ce au învățat și cu ce vor rămâne după sesiunile despre contactul copiilor cu legea (pot fi lucruri legate de sesiune, dar și abilități, cunoștințe, atitudini). Coșul de gunoi reprezintă toate lucrurile pe care vor să le lase în urmă (pot fi lucruri legate de sesiune, dar și de propriile prejudecăți, idei sau atitudini). Fiecare adolescent primește două post-it-uri (preferabil de culori diferite) – pe unul dintre ele trebuie să scrie ce vrea să ia în rucsac, iar pe celălalt ce vrea să arunce la coșul de gunoi. Cereți participanților ca, după ce le completează, să lipească post-it-urile pe tablă. Oferiți celor care vor să-și împărtășească părerile cu ceilalți posibilitatea de a face acest lucru.

Alte activități

Studiu de caz – Protecția copiilor care au comis infracțiuni

Notă:

- Conform legislației române, copiii sub 14 ani nu pot răspunde pentru comiterea unei infracțiuni și
- trebuie luate măsuri speciale prin care să se asigure protejarea identității copilului care a comis o infracțiune.

Studiu de caz:

Un ziar național a publicat un articol cu titlul „*Copilul-criminal, spaima elevilor*”. În articol se vorbește despre cum părinții dintr-un mic orașel au amenințat că-și vor transfera copiii de la școală, dacă adolescentul T.G. se va înscrie acolo.

În articol au fost publicate numele complet al băiatului în vârstă de 14 ani și o fotografie clară a acestuia, alături de informații în legătură cu fapta pe care acesta o comisese cu un an în urmă.

În acest caz, fapta fusese comisă când băiatul avea 13 ani. Atenția intensă pe care mass media au acordat-o cazului a rezultat în respingerea băiatului de către comunitate. Un alt copil a spus: „*Eu sunt de acord să fiu coleg de clasă cu T., dar tatăl meu nu este de acord*”.

Când numele copilului și expresia „copil criminal” erau căutate pe Google, rezultau 574 de trimiteri.

Formați grupe și discutați cazul tânărului T.G.:

- A fost dreaptă reacția comunității?
- Ce s-ar fi putut face altfel în acest caz?

Anexe

ANEXA 1 – Legislație și sprijin privind protecția copiilor împotriva violenței

Toate formele de abuz, violență, exploatare și neglijare a copilului (inclusiv violența în mediul virtual, tratamentele umilitoare, exploatarea prin muncă, obligarea la cerșetorie etc.) sunt interzise.

Orice persoană (inclusiv orice copil) sau instituție poate raporta cazurile de violență.

Orice profesionist care, în timpul serviciului, intră în contact cu un copil și observă sau suspectează că acesta este supus violențelor este obligat să raporteze situația autorităților!

Violența domestică este interzisă de lege. Victimele violenței domestice au dreptul să primească protecție și adăpost:

* îngrijire gratuită (inclusiv îngrijire medicală și adăpost), servicii de consiliere și suport gratuite (inclusiv consiliere juridică gratuită) pentru victime;

*ordin de protecție: evacuarea temporară a agresorului din casă sau limitarea accesului agresorului la unele părți din casă; limitarea contactului (păstrarea unei distanțe minime; limitarea contactelor telefonice); obligarea agresorului să urmeze un program de consiliere sau reabilitare.

Toate formele de discriminare sunt interzise. Definiția din lege a discriminării acoperă următoarele: orice diferență, excludere, restricție sau favorizare bazată pe rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, statut social, credințe, gen, orientare sexuală, vârstă, dizabilitate, boală cronică, prezența infecției HIV, apartenența la o categorie defavorizată, care are ca scop sau efect restrângerea sau prevenirea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării drepturilor omului și a libertăților fundamentale ori a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice (Ordonanța Guvernului 137/2000).

Există sancțiuni pentru cazurile în care, pe baza criteriilor menționate mai sus, unei persoane sau unui grup de persoane le este refuzat accesul la educație publică sau privată, servicii de sănătate, cultură sau timp liber.

Cazurile de violență împotriva copilului trebuie raportate la:

- Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, care funcționează în fiecare județ și în fiecare sector din București; pentru a afla care este direcția responsabilă pentru un anumit județ/sector, accesați www.copii.ro/directii.html
- Poliție;
- Numărul unic de urgență 112.

Telefonul Copilului: 116.111 poate fi apelat pentru a primi sfaturi și a raporta un caz (este un număr scurt, dar poate fi apelat DOAR din rețeaua Telekom – fostele Romtelecom și Cosmote – și doar între orele 08 dimineața și 12 noaptea; este gratuit).

Pentru siguranța pe internet

*Pentru sfaturi și suport

Internet help-line (între 10 dimineața și 5 după-amiaza): 0744.300.476 sau 0762.639.300 sau 0722.753.744 (tariful este cel normal pentru rețelele respective); 031.80.80.000 (gratuit dacă este apelat prin Digi Tel și Digi mobil); E-mail: helpline@sigur.info; YM: helpline_sigurinfo; Skype: helpline.sigur.info; www.sigur.info

*Pentru a raporta un caz:

Tel: 021 310 31 16; Fax: 021 312 71 16;
E-mail: raportare@safernet.ro; www.safernet.ro

Câteva ONG-uri care acționează împotriva violenței:

Salvați Copiii - împotriva tuturor formelor de violență (www.salvaticopiii.ro); Fundația Sensiblu (www.fundatiasensiblu.ro), Asociația pentru Promovarea Femeii din Romania (www.apfr.ro), ARTEMIS (www.afiv-artemis.ro) - împotriva violenței domestice. Pagina UNICEF în România: www.unicef.ro

Părinții copiilor care au fost victime ale discriminării, pot depune o plângere la:

Consiliul Național de Combatere a Discriminării (CNCD)

E-mail: support@cncd.org.ro; Tel: +4 021 312 65 78;
+4 021 312 65 79; Fax: +4 021 312 65 85

Adresa: Piața Walter Mărăcineanu nr. 1-3, sect. 1, București (Consiliul are sediul central în București, dar are și două sedii regionale, în Târgu Mureș și Buzău)

O organizație (ONG) activă în cazurile în care drepturile copiilor cu dizabilități au fost încălcate este:

Centrul European pentru Drepturile Copiilor cu Dizabilități

www.cedcd.ro/contact; E-mail: office@cedcd.ro

Alte ONG-uri care luptă pentru drepturile omului: Centrul de Resurse Juridice, APADOR-CH, Accept (în domeniul LGBT).

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor

Copilului și Adopție (ANPDCA) coordonează, la nivel central, activitatea de protecție și promovare a drepturilor copilului. ANPDCA poate face sesizări și poate adresa recomandări altor autorități, iar conducerea instituției primește audiențe.

Adresa: Bd. G-ral Magheru 7, sect. 1, București, 010322.
E-mail: office@anpfdc.ro; Tel: 021 315 36 33;
021 315 36 30; 021 310 07 89; 021 310 07 90;
Fax: 021 312 74 74. www.copii.ro

Legislație	Sprijin
<p data-bbox="185 206 571 259"> Belgia (regiunea Flandra)</p> <p data-bbox="185 295 821 577">Toate tipurile de neglijare, abuz și violență împotriva copiilor ce au loc acasă, în familie, în școli și în alte instituții, lăcașuri de cult, centre sportive, în cartier sau în locuri de agrement sunt interzise. Cu toate acestea, „pălmuirea în scop educativ” nu este interzisă în familie și părinții își pot pălmuși ușor copiii. Însă, dacă copilul a suferit o vătămare gravă, autoritățile pot interveni și instanța de judecată poate decide sancționarea părinților.</p> <p data-bbox="185 613 817 770">Legislația Belgiei cu privire la violența din mediul virtual pedepsește „grooming-ul” (ademenirea) din mediul online cu închisoare de la unul până la cinci ani. Codul penal conține articole ce pedepsesc răspândirea de site-uri pornografice pe Internet.</p> <p data-bbox="185 806 805 896">Integritatea morală, fizică, psihică și sexuală a fiecărui copil trebuie respectată. Acest lucru este stabilit prin Constituție.</p> <p data-bbox="185 931 801 1057">Toate persoanele, inclusiv medicii care au descoperit o situație de abuz, trebuie să o raporteze autorităților (poliției, procurorului). Pentru nerespectarea acestei obligații de a raporta cazul pot fi trimiși în judecată.</p> <p data-bbox="185 1093 821 1317">Violența domestică este, de asemenea, interzisă prin lege (este considerată o infracțiune gravă), iar victimelor li se asigură protecție: agresorul poate fi evacuat imediat din locuință, poate fi obligat să păstreze o distanță minimă sau să urmeze un program de consiliere; restul familiei beneficiază de servicii gratuite de consiliere și sprijin.</p> <p data-bbox="185 1352 810 1473">Copiii care se confruntă cu probleme au dreptul să primească ajutor specific, disponibil fiecărui copil care are nevoie de îngrijire, iar guvernul are datoria de a acționa în vederea asigurării siguranței copiilor.</p> <p data-bbox="185 1509 778 1599">Copiii pot primi ajutor din partea unor voluntari sau ajutor judiciar (prin instanța pentru minori), în timpul procedurii de plasament într-o instituție.</p> <p data-bbox="185 1635 805 1760">În Belgia, orice formă de discriminare poate fi pedepsită penal. De asemenea, în regulamentele școlare se menționează că fiecare tânăr are dreptul la propria identitate și că nu se acceptă discriminarea.</p>	<p data-bbox="829 197 1436 255">Numărul liniei telefonice de urgență pentru regiunea Flandra: 1712 (zilnic, de la 9.00 la 17.00; gratuit).</p> <p data-bbox="829 268 1460 519">„Centrele de încredere” (de siguranță) sunt adresate copiilor abuzați de către familie sau persoane din afara familiei. Echipe de medici specialiști, psihologi, terapeuți și asistenți sociali oferă ajutor copiilor și familiilor acestora. Aceștia colaborează cu poliția și cu procurorul pentru tineri, astfel încât acesta din urmă să poată interveni în cazul în care agresorul nu se oprește.</p> <p data-bbox="829 533 1404 622">În marile orașe există linii telefonice gratuite de asistență pentru copii. Adulții îi ascultă pe copii și adolescenții și le dau sfaturi.</p> <p data-bbox="829 636 1460 757">TELE-Reception este o linie telefonică de suport, care funcționează non-stop și la care răspund voluntari pregătiți să asculte toate problemele cu care te confrunți.</p> <p data-bbox="829 770 1452 1021">Există un Avocat al Copiilor (Kinderrechtencommissariaat) pentru comunitatea flamandă. Există totodată și un Avocat al Poporului pentru comunitatea franceză din Belgia. Aceștia analizează plângerile, încearcă să sprijine demersurile de rezolvare a problemelor și încearcă să influențeze Parlamentul și întreaga societate prin publicarea de articole în diferite ziare.</p> <p data-bbox="829 1034 1468 1155">TEJO, www.tejo.be, este o inițiativă în Antwerp care își propune să rezolve problema lungilor liste de așteptare în cazul copiilor care necesită sprijin psihologic, oferind terapie în mod confidențial și gratuit.</p> <p data-bbox="829 1169 1412 1420">În plus, nu trebuie uitat de: centrele sociale (CAW și OCMW), centrele pentru mentorat școlar (CLB), centrele de consiliere pentru tineri (JAC), centrele pentru sănătate mintală (CGG), centrele pentru protecția victimelor, care funcționează în cadrul poliției, instanțelor de judecată și serviciilor sociale (Slachtofferhulp), grupurile de suport, doctori și psihologi.</p> <p data-bbox="829 1464 1101 1500">Pagini de internet utile:</p> <p data-bbox="829 1541 1428 2016"> www.jongerenwelzijn.be; www.vlaanderen.be/jeugd hul; www.agentschapjongerenwelzijn.be; www.osbj.be; www.steunpunt.be; www.kindermishandeling.be; www.kinderrechtencommissariaat.be; www.caw.be; www.tejo.be; www.sensoa.be; www.tele-onthaal.be; www.awel.be; www.vlaanderen.be/rechtspostie/; www.vertrouwenscentrum.be; www.co3.be; www.4wvg.vlaanderen.1712.be; www.woonverbodpedofielen.be; www.slachtoffer-hulp.be; www.kinderrechtencoalitie.be; www.kinderrechten.be; www.ocmw.be; www.yarvlaanderen.be; www.gelijkekansen.be </p>

Italia

În Italia, fiecare persoană are dreptul să fie protejată în cadrul familiei. Acest drept este stipulat în Constituție.

Deși nu există nicio lege care să interzică în mod explicit utilizarea violenței împotriva copiilor, infracțiunile precum vătămările, bătăile, injuriile, violența și amenințările sunt interzise prin lege, în acest fel fiind protejate toate persoanele, inclusiv copiii.

În scopul protejării copiilor au fost adoptate mai multe legi. Spre exemplu, există o lege cu privire la pedofilie și exploatare sexuală. De asemenea, există anumite prevederi menite să protejeze copiii de abuzul mijloacelor de corecție și disciplină (art. 572 din Codul penal). Părintele violent este evacuat din locuință.

Există o comisie națională responsabilă cu coordonarea intervențiilor în cazurile de maltratare, abuz și exploatare sexuală a copiilor.

Bullying-ul este o faptă interzisă atât de legea penală, cât și civilă. Se referă la acte precum: insulte, jigniri, tachinări, zvonuri defăimătoare, acuzații false, rasism, tâlhării, șantaj, amenințări, excluderea din joc, distrugerea de bunuri etc.. Deoarece bullying-ul este și un delict civil, victimele agresiunii pot primi despăgubiri dacă contactează un avocat și inițiază un proces civil.

În cazul în care agresorul este un adult, atunci el/ea poartă responsabilitatea faptei. În cazul în care agresorul este un copil, atunci el/ea poartă o parte din responsabilitate, pe care o împarte cu părinții sau cu profesorii și școala. Agresorul poate plăti despăgubiri către victimă sau poate chiar să ajungă la închisoare.

Cyberbullying-ul este un alt aspect al bullying-ului; înseamnă hărțuirea sau urmărirea online. În aceste cazuri, identificarea și pedepsirea agresorului este mai dificilă; cyberbullying-ul reprezintă însă o infracțiune și victimele pot beneficia de sprijin.

Italia are o lege cu privire la protecția împotriva discriminării pe criterii rasiale, etnice, naționale sau religioase (Legea 205/1993). Următorul articol din Constituția Italiei se aplică tuturor, indiferent de vârstă, sex și naționalitate: „Republica recunoaște și garantează drepturile inviolabile ale persoanei, atât ca individ, cât și în grupurile sociale în care își exprimă personalitatea“.

Poliția și autoritățile judiciare sunt cele ce intervin în cazurile de violență.

La numărul gratuit „114 Urgențe pentru Minori“ se pot raporta urgențele și situațiile periculoase în care sunt implicați copii.

Serviciul este activ non-stop și este administrat de „Telefono Azzurro“ (Telefonul Albastru), o organizație națională non-profit. Cererea de ajutor este recepționată de către o persoană calificată, care oferă sprijin psihologic și alertează imediat serviciile și instituțiile locale.

„Telefono Azzurro“ este disponibil și la numărul: 199151515.

Poți contacta și MOIGE – Movimento Italiano Genitori (Mișcarea Părinți Italiani): 800933377

Pentru a raporta cazuri de bullying și pentru a primi ajutor, folosiți: site-ul www.smontailbullo.it și numărul 800669696 (activ de luni până vineri, între orele: 10:00 – 13:00 și 14:00 – 19:00). Specialiști calificați îndrumă persoanele care apelează serviciul, indicându-le ce trebuie să facă.

Mai pot fi raportate astfel de cazuri și trimițându-se un e-mail la adresa bullismo@istruzione.it

Există câteva site-uri care oferă sfaturi în vederea prevenirii cyberbullying-ului (sfaturi pentru copii și părinți), precum: www.informagiovani-italia.com www.citta-invisibile.it (site de psihologie dedicat protecției copiilor în mediul online)

În cazul pornografiei infantile, se poate face o raportare chiar pe Internet:

Polizia di Stato (Poliția Statală) www.denunceviaweb.poliziadistato.it

HOT114 (site care cooperează cu poliția): www.hot114.it

Pe acest site, puteți găsi câteva formulare pe care trebuie să le completați dacă doriți să raportați o problemă.

Situațiile de discriminare și rasism se raportează la Centrul de Contact al UNAR, Oficiul Național împotriva Discriminării Rasiale, la www.unar.it sau la numărul de telefon 800901010. Centrul de Contact poate indica procedura specifică ce ar trebui inițiată în fiecare caz. Cazul este închis când se restabilește principiul egalității, prin despăgubire sau prin eliminarea discriminării.

Spania

Lege spaniolă cu privire la violența domestică oferă protecție și copiilor: aceștia au dreptul la sprijin social, psihologic și educațional.

Instanțele sunt împuternicite să organizeze audieri cu ușile închise înainte de proces și să-i evacueze pe bărbați din locuințele lor, pot suspenda exercițiul drepturilor părintești, custodia copiilor sau dreptul la vizite și pot interzice bărbaților să poarte arme. Însă, aceste măsuri pot fi luate de către instanța de judecată doar în cazul în care sunt întrunite anumite condiții (Ley Orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género).

Dacă o persoană este victima sau martorul unui act de violență, atunci el/ea trebuie să raporteze acest lucru autorităților (poliție; numărul de urgență 112).

Violența împotriva copiilor este pedepsită:

- Abuzarea copilului (sub orice formă), se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.
- Violența sexuală împotriva copiilor este sancționată cu închisoare între 1 și 20 ani, în funcție de tipul de violență sexuală și de vârsta copilului.
- Cei care dețin materiale (fotografii, clipuri video, imagini digitale etc.) care reprezintă pornografie infantilă (înfățișând copii sub vârsta de 18 ani), se pedepsesc cu 1 an de închisoare.
- Producția, vânzarea și distribuția unor astfel de materiale este interzisă și se pedepsește cu până la 8 ani de închisoare în cazul în care copiii au avut vârste mai mici de 13 ani, și cu până la 4 ani de închisoare în cazul în care copiii au avut sub 18 ani.
- Pedepsele se aplică, de asemenea, și în cazul în care cineva modifică materialele, astfel încât acestea să pară a fi imagini cu copii.

SERVICII ȘI RESURSE PUBLICE

Numărul de urgență: 112 și 091 (poliția)

Politia: GRUME este o unitate specială de poliție care se ocupă cu cazurile în care sunt implicați copii. GRUME lucrează în colaborare cu alte instituții și organizații care au responsabilități referitoare la copii.

www.policia.es

Avocatul Poporului (Defensor del Pueblo):
Telefon 900 10 10 25 (apel gratuit) sau 91 432 79 00
(disponibil 24 ore din 24)

registro@defensordelpueblo.es

www.defensordelpueblo.es

Siguranța pe Internet

În cadrul instituției Gărzii Civile (Guardia Civil) există un grup specializat care luptă împotriva pornografiei infantile pe Internet: www.gdt.guardiacivil.es

În cadrul Poliției există un departament special care se ocupă cu combaterea exploatarei sexuale online și pornografiei infantile:

denuncias.pornografía.infantil@policia.es

Centrul pentru Siguranța pe Internet

www.centrointernetsegura.es

CÂTEVA ONG-URI CARE POT OFERI SFATURI ȘI TE POT AJUTA SĂ RAPORTEZI VIOLENȚA

Pentru orice formă de abuz, contactează Fundația Anar, 900 202 010 (discuțiile sunt anonime, apelul este gratuit, iar linia poate fi contactată non-stop)

Linii telefonice de asistență (de tip help-line) menite să ofere sprijin în cazuri de pornografia infantilă, cyberbullying, ură rasială, bullying în mediul școlar etc.:

contacto@protegeles.com; Telefon: 0034.91.74.00.019;

www.protegeles.com/lineas_de_ayuda.asp

Pentru cazurile de discriminare:

Federación Estatal de Lesbianas, Gays, Transexuales Y Bisexuales.

www.felgtb.org/consultas-y-denuncias

Pentru cazurile de discriminare pe baza naționalității: SOS Racismo sunt prezenți în aproape toate orașele

www.sosracismomadrid.es/web/sos-racismo-en-espana/

Legislație	Sprijin
<p data-bbox="124 208 379 259"> Marea Britanie</p> <p data-bbox="124 297 659 356">Violența domestică este o infracțiune și trebuie raportată.</p> <p data-bbox="124 394 719 421">Copiii pot fi victime indirecte ale violenței domestice.</p> <p data-bbox="124 459 735 645"><i>Violența domestică reprezintă orice incident sau tip de comportament dominator, coercitiv, amenințător, violent sau abuziv între persoanele cu vârsta de 16 ani sau peste, care sunt sau au fost parteneri intimi sau membri ai familiei, indiferent de gen sau orientare sexuală.</i></p> <p data-bbox="124 683 671 770">Abuzul poate include, dar fără a se limita, forme precum: abuz psihologic, fizic, sexual, financiar, emoțional.</p> <p data-bbox="124 808 746 965">„Dreptul de a întreba“ (din martie 2014): o persoană poate cere poliției să verifice dacă un partener nou sau existent are un trecut violent. Dacă din datele poliției rezultă că persoana riscă să fie victima violenței domestice, poliția poate divulga aceste informații.</p> <p data-bbox="124 1003 751 1090">Poliția și magistrații dețin instrumentele necesare pentru a impune măsuri de protecție în perioada imediat următoare unui incident de violență domestică:</p> <ul data-bbox="124 1128 746 1285" style="list-style-type: none"> • Agresorului i se poate interzice cu efect imediat să revină în locuință și să intre în contact cu victima pentru o perioadă de până la 28 zile, pentru a-i permite victimei să-și cântărească opțiunile și să obțină sprijinul de care are nevoie. <p data-bbox="124 1323 746 1541">Legea nu impune specialiștilor să raporteze suspiciunile cu privire la abuzul asupra copiilor, cu toate acestea, Societatea Națională pentru Prevenirea Cruzimii împotriva Copiilor (National Society for the Prevention of Cruelty to Children) îi sfătuiește pe aceștia să facă acest lucru și să nu aștepte până când sunt siguri.</p>	<p data-bbox="770 203 1401 291">În toate școlile trebuie să existe o persoană responsabilă cu protecția copilului. Aceasta este prima persoană la care se poate apela.</p> <p data-bbox="770 329 1401 416">În cadrul organizațiilor din domeniul sănătății, există asistente medicale și medici care se ocupă de cazurile de protecție a copilului.</p> <p data-bbox="770 454 1297 519">Oricine are un motiv de îngrijorare cu privire la bunăstarea unui copil trebuie să contacteze:</p> <ul data-bbox="770 557 1401 837" style="list-style-type: none"> • echipa autorității locale pentru protecția copilului – un număr de telefon, inclusiv un număr de contact în afara programului obișnuit ar trebui să fie la dispoziția publicului • NSPCC la 0808 800 5000, E-mail: help@nspcc.org.uk ori 88858; • în caz de urgență, poliția. <p data-bbox="770 875 1377 963">Sesizări făcute la NSPCC și poliție sunt transmise, după caz, echipelor autorității locale pentru protecția copilului.</p> <p data-bbox="770 1001 1390 1258">ChildLine este un serviciu privat și confidențial pentru copii și tineri cu vârste până la 19 ani. Copiii și tinerii pot contacta un consilier ChildLine în legătură cu orice subiect, nicio problemă nefiind prea mare sau prea mică. Apelurile sunt gratuite și există opțiunea de a intra în legătură cu un consilier prin intermediul discuțiilor online „unu la unu” (chat) sau prin e-mail. www.childline.org.uk</p> <p data-bbox="770 1296 1382 1514">Young Scot este un site creat special pentru a oferi adolescenților oportunitatea de a afla informații în legătură cu drepturile lor, bullying, bullying prin intermediul mesageriei text și siguranța pe Internet. Site-ul este plin de informații pe care adolescenții vor să le știe și de care ar avea nevoie. www.youngscot.org/info/your-rights-the-law</p> <p data-bbox="770 1552 1385 1921">Get Help, Get Connected: este un serviciu de telefonie din Marea Britanie, confidențial și gratuit, care oferă asistență persoanelor sub 25 de ani care au nevoie de ajutor și nu știu la cine să apeleze. Persoanele tinere pot intra în contact cu operatorii prin telefon, text, e-mail sau webchat. Acest site este administrat de o cunoscută firmă de telefonie. De asemenea, tinerii au la dispoziție și o aplicație pentru telefon (Connected, pentru iOS - iPhone/iPad - sau Android). Domeniile acoperite includ bullying-ul, hărțuirea, problemele de gen și identitate sexuală. www.getconnected.org.uk/get_help</p>

Disability UK: aici puteți găsi ajutor în cazul în care copilul cu care lucrați are dizabilități. Legislația se aplică și protejează toți copiii. Pe acest site, copiii cu dizabilități pot găsi sfaturi sau ajutor.

www.disabilityrightsuk.org/how-we-can-help

Brook este o organizație care oferă informații persoanelor cu vârste sub 25 de ani, în regim confidențial, în persoană sau la un centru, prin telefon, text sau prin e-mail („Aveți dreptul să obțineți toate informațiile de care aveți nevoie, astfel încât să puteți face alegeri informate cu privire la ceea ce este potrivit pentru voi. De asemenea, trebuie să știți când legea face aceste alegeri în numele vostru. Aici puteți găsi informații despre vârsta de la care puteți face anumite lucruri, ce se va întâmpla dacă totuși le faceți înainte de vârsta respectivă, la cine trebuie să apelați pentru a primi ajutor și unde puteți depune plângeri dacă nu sunteți tratați cu respectul cuvenit“). Site-ul oferă diverse informații, inclusiv cu privire la serviciile de sănătate sexuală, relații și drepturile voastre, confidențialitate, discriminare.

www.brook.org.uk

Stonewall este un grup profesionist de lobby, care militează pentru egalitatea bărbaților gay, lesbienele și bisexualilor prin mijloace politice și practice. Site-ul oferă informații cu privire la tot felul de domenii, cum ar fi infracțiunile motivate de ură, dezvăluirea identității sexuale, bullying-ul și hărțuirea în școli.

www.stonewall.org.uk

ANEXA 2 – Legislație și sprijin privind contactul copiilor cu legea și sistemul de justiție

Legislație	Sprijin
<p> ROMÂNIA</p> <p>Copiii care încalcă ordinea publică</p> <p>În România, cele mai multe fapte care încalcă ordinea publică sunt considerate contravenții. Contravențiile țin de dreptul administrativ, nu de cel penal.</p> <p>Vârsta de la care copiii încep să răspundă pentru contravențiile săvârșite este de 14 ani, iar sancțiunile care pot fi aplicate sunt: avertismentul, amenda sau munca în folosul comunității. Aceasta din urmă nu poate fi aplicată copiilor mai mici de 16 ani. Amenzile aplicate copiilor au limitele maximă și minimă reduse cu 50% față de cele aplicate adulților.</p> <p>În cazul faptelor care încalcă ordinea publică, cei care au autoritatea să constate săvârșirea faptei și să aplice sancțiuni sunt, de regulă, polițiștii sau jandarmii. Există însă și fapte pentru care această autoritate poate reveni altor persoane (de exemplu, pentru călătoria fără bilet/abonament valabil, cei competenți să constate fapta și să aplice amenda sunt controlorii din cadrul serviciilor de transport public).</p> <p>Numai polițiștii sau jandarmii au dreptul să legitimeze o persoană (indiferent dacă este vorba de un copil sau un adult și indiferent dacă s-a săvârșit sau nu o contravenție). În cazul în care persoana legitimată nu-și prezintă actul de identitate (în caz că refuză ori nu îl are asupra sa), polițistul sau jandarmul are dreptul de a conduce persoana respectivă la cea mai apropiată secție de poliție, pentru a-i stabili identitatea. Celelalte categorii de persoane care pot avea competența de a constata săvârșirea de contravenții trebuie să solicite sprijinul polițiștilor sau jandarmilor, în cazul în care doresc să legitimeze un contravenient care refuză sau nu poate să prezinte actele de identitate.</p> <p>Copiii care încalcă legea penală</p> <p>Copiii cu vârsta sub 14 ani nu răspund penal.</p> <p>Copiii între 14 și 16 ani răspund penal numai dacă se dovedește că au săvârșit fapta cu discernământ, iar copiii mai mari de 16 ani răspund penal (cu excepția situațiilor în care, la fel ca și în cazul adulților, se dovedește că, la momentul săvârșirii faptei, autorul nu avea discernământ).</p> <p>Noul Cod Penal (intrat în vigoare în februarie 2014) a adus renunțarea completă la pedepse în cazul copiilor care răspund penal și înlocuirea acestora cu măsuri educative. Concret, copiii care, la data săvârșirii infracțiunii, au vârsta între 14 și 18 ani, primesc o măsură educativă neprivativă de libertate.</p> <p>Se pot aplica și măsuri educative privative de libertate, însă numai dacă:</p> <ul style="list-style-type: none"> • copilul are antecedente, adică în situația în care, înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat, mai primise (și executase ori începuse să execute) o măsură educativă;	<p>Codul de procedură penală are o serie de prevederi referitoare la protecția copiilor care intră în contact cu legea:</p> <p>Este obligatoriu ca tuturor copiilor victime să li se asigure asistență juridică. În situația în care copilul nu are un avocat propriu, i se va alocă un avocat din oficiu.</p> <p>În cazul copiilor martori, măsurile de protecție depind de vârsta lor:</p> <p>Pentru martorii mai mici de 14 ani, audierea trebuie să aibă loc în prezența părintelui sau a reprezentatului legal al copilului, cu excepția situațiilor în care acești adulți sunt și ei implicați în proceduri (ca suspecti, victime, martori etc.). În astfel de situații, copilul este asistat de un reprezentant al autorității tutelare sau de o rudă apropiată, numită de magistrați. Fie la cererea copilului, fie din proprie inițiativă, instanța sau organul judiciar poate cere ca un psiholog să fie prezent în timpul ascultării copilului.</p> <p>Indiferent de vârsta copiilor martori, procurorul sau instanța poate decide să-i acorde copilului statutul de martor vulnerabil, ceea ce îi aduce o protecție crescută. Această protecție poate presupune însoțirea și protejarea copilului pe drumul către și de la audiere, ascultarea copilului fără ca acesta să fie prezent fizic în sală (audiere prin mijloace audio-video), sau protejarea identității copilului.</p> <p>În cazul copiilor acuzați că au comis o infracțiune, asistența juridică este obligatorie. Un avocat din oficiu este alocat copilului care nu are un avocat propriu.</p> <p>Până la judecarea cazului în instanță (adică în perioada de urmărire penală), instituțiile judiciare trebuie ca, la fiecare procedură în care copilul intră în contact cu cei care investighează cazul, să cheme părintele sau reprezentantul legal al copilului și Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului. Dacă aceștia nu se prezintă deși au fost chemați legal, procedurile vor fi totuși derulate.</p>

- sau/și pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare, ori detențiunea pe viață.

Măsurile educative neprivative de libertate sunt, în ordinea severității lor:

- Stagiul de formare civică: copilului are obligația de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor. Serviciul de probațiune este cel care coordonează organizarea acestui stagiu și asigură participarea și supravegherea copilului pe durata lui, fără a-i afecta programul școlar sau profesional.
- Supravegherea: pe o perioadă între 2 și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, copilul este controlat și îndrumat în cadrul programului său zilnic. Astfel, se urmărește să se asigure participarea copilului la cursuri școlare sau de formare profesională. Totodată, se poate urmări prevenirea unor activități ori intrarea în contact cu anumite persoane, care ar putea afecta procesul de reabilitare a copilului.
- Consemnarea la sfârșit de săptămână: copilul are obligația de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pentru o perioadă cuprinsă între 4 și 12 săptămâni. Totuși, i se poate permite părăsirea locuinței la sfârșitul săptămânii, dar doar dacă trebuie să participe la anumite programe ori activități impuse de instanță. Și această măsură educativă este coordonată de serviciul de probațiune.
- Măsura asistării zilnice: copilul are obligația de a respecta, pe o perioadă între 3 și 6 luni, un program stabilit de serviciul de probațiune. Programul conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse copilului. Tot serviciul de probațiune este cel care coordonează supravegherea acestei măsuri.

Împreună cu măsurile educative neprivative de libertate, instanța poate impune și alte obligații copilului în conflict cu legea. Deși sunt asemănătoare cu cele impuse adulților, conținutul obligațiilor este adaptat în funcție de persoana și conduita copilului, precum și de specificul infracțiunii comise.

Astfel, copiii pot avea obligațiile: să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională; să nu iasă, fără acordul serviciului de probațiune, în afara unor anumite zone (teritoriale) stabilite de instanță; să nu se aplece în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță; să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu familia acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane indicate de instanță; să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta; să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Măsuri de protecție similare sunt valabile și în instanță: părintele sau reprezentantul legal și serviciul de probațiune trebuie chemați, însă absența lor nu va împiedica derularea procedurilor.

Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului acționează în fiecare județ și în toate sectoarele Municipiului București și este în măsură să ofere suport copiilor care vin în contact cu legea.

Pentru a afla care este direcția responsabilă pentru un anumit județ/sector, accesați www.copii.ro/directii.html

În situația în care copilul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, instanța poate dispune:

- prelungirea măsurii educative, dar fără a putea depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta;
- înlocuirea cu o măsură educativă neprivativă de libertate mai severă;
- înlocuirea măsurii cu internarea într-un centru educativ, în cazurile când deja fusese aplicată măsura educativă neprivativă de libertate cea mai severă, pe durata sa maximă.

Noul Cod Penal prevede două măsuri educative privative de libertate:

- internarea într-un centru educativ, pe o durată între 1 și 3 ani;
- internarea într-un centru de detenție, pe o durată de la 2 la 5 ani. În mod excepțional, internarea într-un centru de detenție se poate dispune și pe o perioadă de la 5 la 15 ani, dar doar pentru infracțiuni foarte grave (pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de cel puțin 20 de ani sau pe viață).

Dreptul familiei

De regulă, autoritatea părintească (drepturile și obligațiile care privesc persoana și patrimoniul copilului) revine ambilor părinți și trebuie exercitată doar în interesul superior al copilului. Această regulă se aplică indiferent dacă părinții sunt căsătoriți sau nu, ori locuiesc sau nu împreună.

Cazurile în care autoritatea părintească revine doar unuia dintre părinți reprezintă excepții și trebuie să aibă la bază o hotărâre judecătorească în acest sens.

Dacă părinții nu se pun de acord asupra modului în care să-și exercite autoritatea părintească, instanța este cea care va lua o decizie în interesul superior al copilului, după audierea părinților și, dacă este cazul, a copilului, ținând cont și de concluziile raportului de anchetă socială.

Pentru a lua o decizie privind exercitarea autorității părintești (custodie, drept de vizită etc.), instanța are obligația să asculte copiii care au împlinit 10 ani. Totuși, instanța poate decide și ascultarea copiilor mai mici de 10 ani, când consideră că acest lucru este necesar pentru a ajunge la o decizie corectă.

În aceste situații, pentru a proteja copilul și a asigura o atmosferă prietenoasă, ascultarea copilului are loc în absența publicului și nu se face în sala de judecată, ci în camera de consiliu (de obicei în biroul judecătorului, în condițiile în care nu multe instanțe din România au camere de consiliu separate). Dacă este necesar, pe durata ascultării, copilul poate fi sprijinit de un psiholog.

Belgia (regiunea Flandra)

Tinerii pot intra în contact cu Poliția pentru Minori, o unitate specială din cadrul poliției, cu agenți instruiți pentru a comunica mai ușor cu copiii și pentru a media problemele cu care se confruntă aceștia și familiile lor.

Tinerii trebuie să plătească amenzi împreună cu părinții lor. Uneori, procurorul sau judecătorul cer aplicarea de măsuri alternative, cum ar fi cele specifice justiției restaurative, care presupune din partea tinerilor participarea la ședințe de mediere, în urma cărora să își asume responsabilitatea pentru faptele lor și să își ceară scuze victimelor. De asemenea, adolescenții pot munci pentru a strânge bani cu care vor plăti daunele cauzate.

Adolescenții pot fi apărați gratuit de un avocat specializat în reprezentarea copiilor.

Există procurori specializați pentru minori, care protejează copiii și societatea și care colaborează cu judecătorii pentru minori. Începând din septembrie 2014, cazurile care implică minori sunt repartizate instanțelor pentru familie.

Răspunderea penală începe la vârsta de 18 ani. De la 14 ani poți apărea în fața instanței pentru familie și poți primi măsuri alternative sau poți fi plasat într-o instituție sau închisoare pentru minori. Judecătorul pentru minori poate decide să transfere adolescenții care au împlinit 16 ani la instanța pentru adulți, dacă sancțiunile educative aplicate anterior nu au dat rezultate.

Părinții sunt responsabili din punct de vedere civil pentru daunele provocate de către copiii lor. Copiii dobândesc responsabilități civile odată cu împlinirea vârstei de 12 ani.

De la 12 ani, adolescenții pot fi audiați în procesele civile (de ex., în cauzele care stabilesc domiciliul copiilor pe fondul divorțului părinților), dar opinia lor este consultativă, judecătorul nefiind obligat să o urmeze. Copilul nu se poate constitui parte în cauzele civile, fiind întotdeauna reprezentat în fața instanței de către părinții săi. Doar în cauzele penale poate fi considerat parte.

Poliția pentru minori.

Avocat specializat în reprezentarea copiilor.

Dacă copilul este martor și vrea să depună mărturie, vor fi luate măsuri speciale de sprijin. Copilul va fi audiat o singură dată, într-o secție de poliție și declarația sa va fi înregistrată video și prezentată în instanță. Judecătorul îi poate solicita să se prezinte din nou în instanță pentru a-și spune povestea doar în situații excepționale. Dacă se întâmplă acest lucru, îi va fi pus la dispoziție sprijin psihologic și va fi audiat numai în prezența judecătorului și avocaților. În timpul audierii copilului, toată lumea trebuie să părăsească sala de judecată.

Diverse pagini de Internet care pot fi utile:

www.jeugdadvocaat.be

www.comitévoorderechtenvanhetkind.be

www.kinderrechtencommissariaat.be

www.kinderrechtencoalitie.be

www.decreet.rechtspositie.be

Italia

În cazul divorțului părinților, copiii au în continuare dreptul de a rămâne în grija ambilor părinți.

În ceea ce privește dreptul penal, Codul Penal italian a stabilit pragul de răspundere penală (posibilitatea de a fi tras la răspundere pentru comiterea unei infracțiuni) la 14 ani. Sub această vârstă, indiferent de situație, copilul nu răspunde penal. Copiii între 14 și 18 ani care comit o infracțiune sunt judecați în funcție de discernământ și de capacitatea de înțelegere.

Copiii care au comis fapte penale vor primi sancțiuni mai puțin severe decât cele pentru adulți.

Instanța poate considera infracțiunea anulată dacă, după o perioadă de probațiune, copilul a demonstrat dezvoltare personală și regret față de comiterea faptei.

Legea prevede pentru minori dreptul de a fi judecați în fața unui organ de specialitate (instanța pentru minori), dreptul la apărare și la auto-apărare, dreptul la sprijin emoțional și psihologic garantat în fiecare etapă a procedurilor, dreptul la confidențialitate (care implică interzicerea publicării și difuzării prin orice mijloace de știri sau imagini care pot permite identificarea copilului implicat în cadrul procedurii; divulgarea identității autorului unei infracțiuni poate împiedica construirea unei poziții sociale pe viitor).

Cea mai importantă autoritate judiciară cu rol în protecția copiilor este instanța pentru minori, cu responsabilități civile, penale și de reeducare. Instanțele pentru minori se bazează pe principiul specializării.

Instanțele de judecată pentru minori (primă instanță) sunt compuse din patru persoane: doi judecători și alți doi membri care au rolul de asistenți. Acești doi membri asistenți, un bărbat și o femeie cu vârste peste 30 de ani, trebuie să aibă experiență în domeniul social și să fie absolvenți fie de biologie, psihiatrie, criminologie, pedagogie sau psihologie.

Curțile de apel pentru minori sunt compuse din cinci membri: trei judecători și doi membri asistenți (care trebuie să îndeplinească aceleași cerințele menționate mai sus).

Biroul fiecărui procuror de pe lângă instanța pentru minori lucrează cu un departament specializat de poliție.

Copiii, la fel ca toți cetățenii, au dreptul să fie apărați. Conform articolului 24 din Constituția Italiei, apărarea este pusă la dispoziția tuturor celor care vor să-și folosească drepturile și este un drept care nu poate fi încălcat. De aceea, statul, prin instituțiile sale, trebuie să se asigure că celor afectați de sărăcie le este oferită posibilitatea de a se apăra.

Serviciile sociale au datoria de a ajuta persoanele cu probleme să depășească situațiile care le afectează negativ dezvoltarea sau dreptul la condiții de viață decente. Prin urmare, serviciile sociale trebuie să coopereze cu instanța pentru minori.

Spania

Dreptul civil

Orice decizie de divorț emisă de către o autoritate judiciară (în conformitate cu articolele 90-106 din Codul civil) trebuie să includă prevederi referitoare la domiciliul și regulile de vizitare cu privire la copii.

Legea menționează că autoritatea judiciară trebuie să țină cont de opinia copilului în cazul în care acesta are peste 12 ani (dar, în practică, acest lucru nu se întâmplă întotdeauna).

Contactul cu poliția

Copiii cu vârste de peste 14 ani trebuie să prezinte actele de identitate poliției, dacă li se solicită acest lucru.

Un copil cu vârsta de peste 14 ani, care comite un act ilegal, poate fi arestat de către poliție. În această situație, poliția informează judecătorul și părinții.

Copiii trebuie ținuți în încăperi separate și reținerea lor în celule trebuie să fie evitată pe cât posibil. Mai mult, încătușarea copiilor ar trebui evitată, cu excepția cazului în care situația cere o astfel de măsură.

Copiii trebuie să li se permită vizite din partea familiilor/tutorilor/reprezentanților legali; însă trebuie luate măsuri adecvate pentru a se asigura că aceste vizite nu afectează investigațiile poliției.

Copiii care au comis o faptă penală au dreptul la un avocat: copiii au la dispoziție trei zile pentru a numi un avocat, altfel le va fi numit un avocat din oficiu.

În Spania există două grupări speciale ale poliției care lucrează cu copiii.

1. GRUME „Departamentul pentru Minori”: lucrează în colaborare cu instituții publice și private care se ocupă de problemele copiilor. GRUME are o funcție dublă:

a. Protecția copiilor victime ale oricărui tip de abuz (fizic, sexual sau psihologic).

b. Protecția copiilor care au comis infracțiuni: GRUME trebuie să se asigure că copiii în conflict cu legea ajung în condiții de siguranță la curator/tutore/centru. Toate acțiunile pe care le implică privarea copilului de libertate trebuie să fie efectuate de către aceste unități specializate pentru minori. Pe cât posibil, copiii trebuie să fie transportați în vehicule nemarcate, de către ofițeri în civil.

2. În unele regiuni autonome ale Spaniei, poliția locală poate avea o secție de „agenți tutori” (agente tutor). Acțiunile acestor agenți se derulează la nivel local și urmăresc îmbunătățirea mediului școlar. Activitățile agenților tutori variază de la prevenirea relor tratamente, abuzului, infracțiunilor legate de droguri, până la prevenirea accidentelor de circulație (prin educație rutieră).

GRUME – Departamentul pentru copii, din cadrul Poliției Naționale

www.policia.es

URGENTĂ ȘI SIGURANȚĂ

www.madrid.es/policia

Telefonul pentru poliție: 010

Numărul de urgență: 112

Copiii care intră în contact cu legea au dreptul să fie sprijiniți psihologic pe tot parcursul procedurilor.

Copilul care a comis o faptă penală poate beneficia de prezența părinților sau a unei alte persoane indicate de către copil, dacă judecătorul este de acord cu acest lucru.

Procurorii pentru minori acționează ca reprezentanți ai statului atunci când este vorba de cazuri de copii aflați în situații de risc, copii victime sau copii în conflict cu legea.

Instanțele pentru minori au atribuții în cazurile civile și penale, dar și roluri referitoare la reabilitare. Judecătorii pentru minori sunt special instruiți în domeniul drepturilor copilului, conduc ședințele de judecată și iau decizia finală în cazurile în care sunt implicați copii.

Copiii în conflict cu legea

Legea 5/2000 reglementează răspunderea penală a minorilor și se aplică pentru copiii cu vârste între 14 și 18 ani (astfel, vârsta răspunderii penale este de 14 ani). Legea prevede trei tipuri de măsuri:

1. Măsuri privative de libertate (astfel, copiii pot fi reținuți).

Privarea de libertate se decide atunci când alte măsuri sunt considerate insuficiente, pe baza tendințelor violente ale copilului (care reies din fapta comisă) sau pe baza gravității infracțiunii. Toate măsurile care includ detenția copiilor sunt luate de judecător și trebuie să fie urmate de o perioadă de probă.

Există mai multe tipuri de detenție:

a. Internarea într-un centru închis (copilul nu are voie să părăsească centrul): este aplicată numai în cazurile în care copilul a comis o faptă gravă și violentă.

b. Internarea într-un centru semi-deschis: copilul locuiește în centru, dar poate merge la școală sau poate desfășura alte activități în afara centrului, cu respectarea unui plan socio-comportamental; planul socio-comportamental este aplicat în colaborare cu serviciile sociale comunitare.

c. Internarea în regim deschis: copiii trebuie să-și desfășoare toate activitățile în comunitate, însă continuă să locuiască în centru.

d. Internarea terapeutică (vezi mai jos, numărul 3).

e. Consemnarea la sfârșit de săptămână: copiii trebuie să rămână la sfârșit de săptămână în casele lor sau într-un centru, unde trebuie să îndeplinească anumite activități educative impuse de către judecător (măsura este de regulă aplicată celor care au comis infracțiuni în timpul week-end-ului).

2. Măsuri non-privative de libertate

a. Libertatea supravegheată (Libertad vigilada): copilul este pus sub supraveghere și îndrumare și i se impune să participe la activități educaționale sau de formare profesională, pentru a depăși factorii care au cauzat comiterea infracțiunii. Unde este cazul, această măsură mai presupune și respectarea de către copil a modelelor socio-educative stabilite de către instituția publică sau de către specialistul responsabil cu monitorizarea măsurii (în conformitate cu programul de intervenție aprobat de către judecătorul pentru minori). Copilul trebuie să se întâlnească periodic cu ofițerul de probațiune, care evaluează dacă copilul a avut un comportament adecvat. În plus, acest specialist oferă asistență și îndrumare (și poate lucra, de asemenea, cu părinții/tutorii copilului). În timpul perioadei de probă, copilul trebuie să meargă la școală și să respecte orice alte obligații stabilite de către judecător (de exemplu, să participe la un curs de formare profesională, să nu frecventeze anumite locuri etc.).

- b. Frecventarea unui centru de zi: copilul continuă să trăiască alături de familie, dar, în vederea îmbunătățirii deprinderilor sociale, trebuie să meargă zilnic la un centru, unde va realiza activități precum finalizarea temelor sau practicarea sportului.
- c. Conviețuirea cu o altă familie, o altă persoană sau grup educativ: copilul trăiește într-un mediu de tip familial (familie, persoană sau grup educativ), cu scopul dezvoltării unui comportament pro-social.
- d. Munca în folosul comunității: se aplică, numai cu acordul copilului, în cazurile în care copilul a încălcat drepturile sau bunăstarea comunității. Munca efectuată de copil nu este și nici nu poate fi remunerată și poate fi legată de tipul infracțiunii comise sau de daunele cauzate.
- e. Măsuri socio-educative: copiii trebuie să desfășoare mai multe activități educative, în scopul reabilitării lor (de exemplu, participarea la o activitate deja existentă în cadrul comunității sau crearea/dezvoltarea unei noi activități specifice).
- f. Ordin de restricție: interdicția de a se apropia sau de a contacta victima.
- g. Admonestarea (amonestación): judecătorul pentru minori atrage atenția copilului asupra gravității faptei săvârșite și asupra consecințelor pe care le-a avut sau le-ar fi putut avea fapta sa, îndemnându-l să nu mai comită astfel de fapte pe viitor.
- h. Suspendarea permisului de conducere sau de port arma (dacă copilul deține astfel de permise).
- i. Descalificare absolută (pentru acte de terorism).

3. Măsuri terapeutice

- a. Internarea terapeutică (în regim închis, semi-deschis sau deschis): pentru copiii care au săvârșit o infracțiune și care suferă de probleme psihologice/psihiatrice, sau sunt dependenți de droguri/alcool și care au nevoie de un anumit context pentru a pune în aplicare un program terapeutic (pentru că mediul lor nu este adecvat tratamentului sau pentru că există factori de risc care necesită privarea de libertate într-un centru închis sau semi-inchis sau deschis).
- b. Tratament ambulatoriu: copiii trebuie să frecventeze periodic un centru terapeutic și să urmeze un plan specific de tratament pentru problemele lor (droguri/alcool sau psihologice/psihiatrice); această măsură se impune numai cu acordul copilului.

Marea Britanie

Ca membru al societății britanice aveți drepturi și responsabilități. Există informații care vă ajută să înțelegeți drepturile penale și civile și vă explică modul în care ar trebui să fiți tratați de către poliție și de către sistemul penitenciar. Țările care fac parte din Marea Britanie sunt guvernate de legi diferite, asigurați-vă deci că ați găsit informația care vă interesează.

Vârsta răspunderii penale în Anglia și Țara Galilor este de 10 ani. Copiii sunt tratați diferit față de adulți, cazurile lor sunt gestionate de instanțe pentru tineri și sunt trimiși în centre speciale.

Echipe de prevenire a delincvenței juvenile lucrează cu adolescenții care intră în conflict cu legea, sunt arestați sau ajung în instanță, ajutându-i să stea departe de activitățile infracționale. De asemenea, aceste echipe:

- desfășoară programe de prevenire a infracțiunilor;
- îi ajută pe adolescenții care se află la secțiile de poliție, atunci când sunt reținuți;
- îi ajută pe adolescenți și pe familiile acestora în instanță;
- îi supraveghează pe adolescenții care au de urmat o pedeapsă comunitară;
- mențin contactul cu adolescenții care sunt închiși (condamnați la detenție).

Pentru mai multe sfaturi vizitați pagina de internet a GOV.UK

www.gov.uk/search?q=young+people+and+the+law#services-information-results

Copiii aflați în grija autorităților locale: multe organizații recunosc vulnerabilitatea crescută a copiilor aflați în grija autorităților locale, în centrele de plasament sau în grija asistenților maternali.

Citizens Advice – oferă informații despre: atribuțiile generale ale poliției, oprire și chestionare, în ce condiții poate poliția să te chestioneze, posibilitatea poliției de a pătrunde în locuințe, ce drepturi ai când poliția te reține sau când ești arestat, posibilitatea poliției de a te sancționa în afara instanței, sancțiuni.

www.adviceguide.org.uk/england/law_e/law

Citizens Advice. Ghidul de Consiliere – oferă informații specifice și sprijin copiilor aflați în grija statului. Ghidul mai oferă informații și despre subiecte precum: unde va locui un copil aflat în grija statului, cum este emis un ordin de îngrijire, ce se întâmplă după ce un asemenea ordin este emis, cum se pot depune plângeri împotriva autorităților locale, diverse organizații active.

www.adviceguide.org.uk/england
www.adviceguide.org.uk/scotland.htm

Brook - „Toată lumea are drepturi. Ai dreptul să primești toate informațiile de care ai nevoie ca să poți face alegeri informate în legătură cu ceea ce este mai bine pentru tine. De asemenea, trebuie să știi când legea va lua aceste decizii în numele tău”. Domenii: legislație, oprire și chestionare, arestarea.

www.brook.org.uk

Get Connected – oferă informații despre infracțiuni, legislație și drepturile tale.

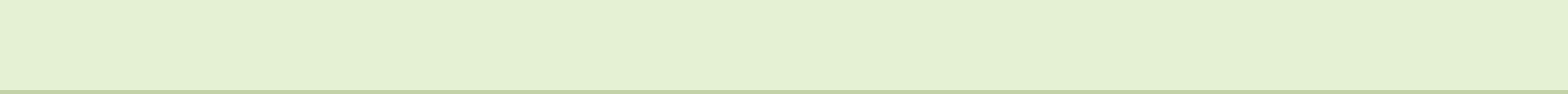
www.getconnected.org.uk

The Children's Legal Centre (în Anglia) – este o pagina de internet plină cu informații despre drepturile tale în context judiciar. A fost creată de către Centrul Juridic pentru Copii Coram, o organizație de caritate care promovează drepturile copiilor și oferă consiliere juridică și reprezentare copiilor și tinerilor.

www.childrenslegalcentre.com

Dacă ai nevoie de consiliere juridică pe orice temă, poți apela Linia Telefonică pentru Consilierea Juridică a Copiilor (linie gratuită) la 08088 020 008

www.lawstuff.org.uk/the-facts/crime-police-and-court

CHILDREN'S LEGAL EDUCATION ADAPTED RESOURCES

ECHIPA CARE A ELABORAT GHIDUL ESTE FORMATĂ DIN:

- Organizațiile Salvați Copiii din România și Spania,
- San Saturnino, o cooperativă socială din Italia,
- Universitatea Anglia Ruskin din Cambridge, Marea Britanie și Colegiul Universitar Artesis Plantijn din Antwerp, Belgia,
- și Observatorul Internațional pentru Justiție Juvenilă, cu sediul în Belgia.

În Marea Britanie, activitățile au fost sprijinite de Consiliul Comitatului Cambridgeshire.

Ne puteți trimite opinii și sugestii privind ghidul la: info@clearproject.eu

Acest ghid a fost elaborat în cadrul proiectului „C.L.E.A.R.: Educație Juridică pentru Copii – Resurse Adaptate” (Children’s Legal Education – Adapted Resources), coordonat de Organizația Salvați Copiii România.
Manager proiect: Mihaela Manole.

Puteți afla mai multe despre proiect la: www.clearproject.eu

ISBN 978-606-8344-15-7

PARTENERI

